

Høgskolen i Oslo og Akershus

Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år?

En forskningsoversikt

Elisabeth Bjørnestad og Ingrid Pramling Samuelsson (red.)

Berit Bae, Lars Gulbrandsen, Jan-Erik Johansson, Hege Løberg og Ellen Os

Forord

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet gir vi i denne rapporten en forskningsoversikt over forskning knyttet til barn i alderen 0–3 år i barnehagen, publisert i perioden 2000–2011. Rapporten presenterer norsk, nordisk og internasjonal forskning på høyt vitenskapelig nivå.

Forskningsrapporten er et produkt av et utviklende samarbeid bestående av en forskergruppe ved HiOA og nasjonale og internasjonale kontakter innenfor barnehage og småbarnsforskning. Forskergruppen ved HiOA har bestått av Elisabeth Bjørnstad, Ingrid Pramling Samuelsson, Jan-Erik Johansson, Berit Bae, Lars Gulbrandsen, Ellen Os og Hege Støylen Kvalbein Løberg. Hovedansvarlig for rapporten har vært førsteamanuensis Elisabeth Bjørnstad og professor Ingrid Pramling Samuelsson.

For å fullføre en forskningsoversikt på begrenset tid krever mye av mange. Vi vil spesielt takke alle våre kontakter innenfor de ulike fagdisipliner som har bidratt med å gi oss gode og nyttige referanser. Takk også til Læringssentret ved Jimi Thaulé for å ha gjennomført søk og forsynt oss med artikler. Professor Carmen Dalli, School of Education and Psychology, Victoria University of Wellington, New Zealand, har vært så sjenerøs å dele sine erfaringer med oss. En ekstra takk til Anne Greve som har vært vår kvalitetssikrer, og til våre kontakter i Kunnskapsdepartementet som har gitt oss innspill hele veien. Til slutt, en stor takk til alle dere forskere og forfattere som har publisert verdifull kunnskap om barn i alderen 0–3 år i barnehagen.

Oslo, april 2012

Elisabeth Bjørnstad og Ingrid Pramling Samuelsson

Sammendrag

Denne rapporten er skrevet på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet og hensikten har vært å gi en forskningsoversikt basert på vitenskapelige tekster fra Norge og land som kan sammenlignes med Norge. Fokus for vår utgangspunkt har vært: *Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år?* noe vi har belyst gjennom hvilken effekt barnehagen har på barn under tre år, positive så vel som negative.

Å få forskningsbasert kunnskap på hva vi vet om de aller yngste barna i barnehagen, som grunnlag for politiske beslutninger, ser vi som viktig ettersom nesten 80 % av alle barn under to årsalderen går i barnehagen. Barnehagen har blitt normen for de aller fleste barn i Norge.

For å kunne svare på hvordan livet til de yngste er i barnehagen har vi anvendt oss av ulike databaser samt relevante tidsskrifter. Vi har også benyttet ”snowballing”, dvs. vi har sendt ut brev til alle fagfelt i Norge og til rundt 50 nordiske og internasjonale forskere som er framstående innenfor feltet, og bedt om hjelp til å finne aktuell forskning. Vi som forskergruppe har til sammen også en høy kunnskap om feltet. Forskningen vi viser til i rapporten er først og fremst hentet fra de nordiske landene, New Zealand, England, Nederland og USA. Vi har også benyttet oss av en del tidligere forskningsoversikter.

Når vi går igjennom de ulike *forskningsrapportene* ser vi at det er mye som peker i samme retning. Alle fremhever barnehager med høy kvalitet som vesentlig for barns kognitive, sosiale og språklige utvikling. Høy kvalitet beskrives i stor grad som barnehager der personaltettheten er stor, det er et stabilt personal og personalet har god utdanning. Effektene som beskrives med hensyn til barnehagedeltakelse er gjennomgående positive. Interaksjon mellom førskolelærer/voksen og barn i barnehagen er en av nøkkelfaktorene som løftes fram som positiv for små barns læring og utvikling. En annen faktor er at det bør arbeide erfarne og sensitive voksne som kan skape et stressfritt miljø, noe som også avhenger av antall barn per voksen og hvor stor barnegruppen er.

I Norge og Norden har det i perioden 2000–2011 blitt publisert 20 doktoravhandlinger om barn under tre år. De fleste av avhandlingene er kvalitative studier fra hverdagslivet i barnehagen, som interaksjon mellom barn, mellom barn og voksne. Foruten interaksjon og hverdagsliv foreligger det studier relatert til læreplaner, planlegging og dokumentasjon. Foreldre-samarbeid, *literacy* (begynnende lesing og skriftspråk), matematikk og kjønsspørsmål er andre tema som det også fokuseres på.

Når vi gikk i dybden på de norske artiklene fant vi innhold som kan sammenfattes i følgende tema: a) virkninger, b) barns relasjoner/barnegruppen, c) meningsskaping og læring d) barns medvirkning/vilkår for medvirkning, e) foreldre og personale, f) metodologi- og teoriutvikling. I Norden, mer spesifikt Finland og Sverige, fant vi også tema som læring, barns kultur, dokumentasjon, policy og kvalitetsspørsmål, samt spørsmål relatert til moral.

I de internasjonale studiene vi redegjør for, har mange av studiene pågått lenge og det er mange publikasjoner tilknyttet studiene. I denne oversikten viser vi kun til noen av disse publikasjonene. Vår oversikt viser at det er mange longitudinelle studier som involverer barn, men de er sjelden direkte relatert til barnehagens virksomhet. Studiene har ofte fokus mot familie og økonomiske spørsmål. Den mest overskyggende effekten som blir belyst i longitudinelle studiene er hvordan barns utvikling, med fokus på *literacy* og matematikk, påvirkes av å delta i barnehagen. De fleste studiene viser at det er positive effekter, og den største effekten har barn fra vanskelige sosioøkonomiske miljøer. Studiene viser også at det er vanskelig å

skille barnas erfaringer fra familien og erfaringer de får fra barnehagen, ettersom begge miljøene påvirker hverandre.

Det meste av forskning om barnehagedeltagelse i Norden finner vi innenfor pedagogisk forskning, mens mye av den internasjonale forskningen er gjennomført av psykologer. Vi finner imidlertid også i Norden studier innenfor psykologi, økonomi og sosiologi. Grunnen til at det er mest pedagogisk forskning kan ha med å gjøre at det er pedagogene som har kulturkompetansen innenfor barnehagefeltet.

Når det gjelder både norsk og nordisk forskning er fokus gjennomgående rettet mot ulike typer av kvalitative studier som studerer barns samspill med voksne, eller barns samspill med hverandre ut fra ulike perspektiver. Vi finner også eksempel på didaktisk forskning og læreplanforskning hvor blant annet studerer små barns begynneropplæring i matematikk og skriftspråk. I gjennomgangen av både avhandlinger, artikler og antologier finner vi at Sverige og Finland har større fokus på faginnhold relatert til matematikk og språk enn hva vi finner i det norske materialet. I Norge finner vi imidlertid flere studier som fokuserer på metode og teoriutvikling.

På den ene siden vet vi tilstrekkelig mye for å tilrettelegge en barnehage for de aller yngste som er av god kvalitet, og som kan støtte barna i deres læring og utvikling. På den andre siden finnes det fortsatt masse som vi trenger å vite mer om, for eksempel om læringsprosesser, om minoritetsspråklige barn, om hva som er relevant kunnskap og ferdigheter for de yngste barna for å lære seg ulikt innhold (faglig som sosialt), dvs. de begynnende didaktiske spørsmålene. Og sist men ikke minst hvordan man utvikler best mulig kompetansen for den gruppe som arbeider med de yngste barna.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	5
1 Innledning og bakgrunn for kunnskapsoversikten	11
1.1 Rapportens oppbygning	12
2 Barnehage: En sektor i sterk vekst	13
3 Metode	20
3.1 Databasesøk	20
3.1.1 Gjennomføring av databasesøk.....	20
3.2 Snowballing og bruk av kontaktnett av forskere	22
3.2.1 Studiesøk i andre sammenlignbare land	23
3.3 Erfaringer med søkeprosessen	24
4 Tidligere kunnskapsstatuser og rapporter	26
4.1 Norske kunnskapsstatuser på barnehagefeltet	26
4.2 Oversiktsstudie fra New Zealand – «Quality early childhood education for the under-two-years-olds: What should it look like? ».....	27
4.3 Litteraturstudie fra Sverige – «Child day care center or home care for children 12–40 months of age: What is best for the child?»	29
4.4 Dansk studie – «Long-Run Benefits from Universal High-Quality Pre-Schooling»	29
4.5 OECD rapporten – «Revised literature overview 2010».....	30
4.6 Rapporter fra Nasjonalt Folkehelseinstitutt	31
4.7 Oppsummering	32
5 Norske doktoravhandlinger relatert til barn 0–3 år i barnehage	34
5.1 Interaksjons fokus	34
5.2 Læreplaner, planlegging og dokumentasjon.....	35
5.3 Foreldre og klassekultur	35
5.4 Metode	35
6 Svenske doktoravhandlinger relatert til barn 0–3 år i barnehage	36
6.1 Interaksjonsfokus	36
6.2 Læring rettet mot literacy og matematisering.....	37
6.3 Læreplaner, planlegging og dokumentasjon.....	38
6.4 Metode	38
7 Finske doktoravhandlinger relatert til barn 0–3 år i barnehage	39
7.1 Læring gjennom literacy og numeracy	39

7.2	Interaksjon	39
7.3	Metode	40
8	Norske fagfelleverderte artikler og antologier	42
8.1	Virkninger av barnehagedeltagelse.....	42
8.2	Barns relasjoner, vennskap, barnegruppen	44
8.2.1	Metode	46
8.3	Meningsskaping og læring.....	46
8.3.1	Metode	47
8.4	Barns medvirkning – vilkår for medvirkning	47
8.4.1	Metode	49
8.5	Foreldre og personalets posisjoner/oppfatninger	50
8.5.1	Metode	52
8.6	Teori- og metodologiutvikling.....	52
8.7	Artikler om teori- og metodeutvikling fra antologier/artikkelsamlinger	54
8.8	Annet: fokus på estetiske prosesser med hensyn på de yngste i barnehager	56
8.9	Oppsummering	57
9	Svenske fagfelleverderte artikler	58
9.1	Læring, interaksjon og barnehagekultur	58
9.2	Læreplaner, dokumentasjon, policy og kvalitet.....	59
9.3	Atferds- og kommunikasjonsstudier fra et psykologisk perspektiv	59
9.4	Metode	60
10	Finske fagfelleverderte artikler	61
10.1	Læring fra et psykologisk perspektiv	61
10.2	Interaksjons fokus	61
10.3	Læreplan og policydokumenter	61
10.4	Metode	62
11	Internasjonale fagfelleverderte artikler	63
11.1	Barnetilsyn utenfor hjemmets betydning for kognitiv utvikling og atferdsproblemer.....	64
11.2	Hjemmets betydning for barns utvikling	65
11.3	Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO).....	65
11.4	Interaksjon mellom voksne og barn. Et kriterium på kvalitet?.....	66
12	Oppsummering, analyse og drøfting.....	68
12.1	Hvilken forskning finnes om barnehagedeltakelse for barn 0–3 år og hvilke fagdisipliner forsker på området? Hvilke design, metoder, teorier, tema og spørsmål fokuseres det på?	69

12.2	Hvilke effekter av barnehagedeltakelse for barn 0–3 år er påvist? Hvilke faktorer er avgjørende for at barn 0–3 år skal ha god trivsel og utvikling? Hva sier forskningen om de yngste barnas behov?	69
12.3	Har norsk og nordisk forskning samme fokus og spørsmål?.....	70
12.4	Er det forskjeller mellom norsk og nordisk forskning kontra internasjonal forskning i valg av tema, spørsmål eller design?.....	72
12.4.1	Tema, spørsmål og design	73
12.5	Er det noen forskningshull?	74
12.5.1	Forskning som mangler	74
12.6	Avsluttende kommentarer.....	76
13	Litteraturliste	79
14	Appendix	88
14.1	Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år	89
14.2	Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år.....	101
14.3	Matriseoversikt over finske doktoravhandlinger om barn 0–3 år.....	110
14.4	Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier	114
14.5	Matriseoversikt over svenske fagfelleverderte artikler og studier	136
14.6	Matriseoversikt over finske fagfelleverderte artikler og studier	140
14.7	Matriseoversikt over internasjonale fagfelleverderte artikler og studier.....	143
14.8	Matriseoversikt over temaer/fokus i norske fagfelleverderte artikler og antologier	149

1 Innledning og bakgrunn for kunnskapsoversikten

I denne forskningsoversikten vil vi gi en oversikt over norsk, nordisk og internasjonal forskning som er relatert til barn i alderen 0–3 år i barnehage, i tidsrommet 2000–2011. Fokus er rettet mot: *Hva betyr livet i barnehagen for barn under tre år?* Det gjelder både effekter av å være i barnehagen, men også hvilke faktorer som er positive for barn i barnehage og for deres utvikling og trivsel. Forskningsoversikten er et oppdrag fra Kunnskapsdepartementet som ønsker å få en oversikt over forskning på høyt nivå innenfor ulike vitenskapelige disipliner. Rapporten er avgrenset til engelskspråklige studier, og land som kan sammenlignes med Norge. Oversikten er basert på doktoravhandlinger i Norge og Norden, fagfellevurderte artikler og bøker fra Norge, Norden og internasjonalt. Dette gir et stort volum av publiseringer, og av den grunn har vi sett oss nødt til å begrense den internasjonale forskningen og heller ha større fokus på det norske.

Hovedsakelig er fokus rettet mot barn i barnehage, med unntak av de mer generelle studier som ser på barns utvikling som er av betydning for barns liv i barnehagen. Oversikten sammenligner norsk, nordisk og internasjonal forskning med henblikk på sentrale aspekter som teori, metodologi og design.

Barnehagevirksomhet for de yngste barna er et tema som lenge har vært debattert. Et av spørsmålene som har blitt stilt, både her hjemme og internasjonalt, er om det er mulig å ha godt organisert virksomhet for de yngste barna i barnehagen. Forskningen vi har i dag, mener både at det er mulig og at det er positivt for barn å gå i barnehagen, så lenge den er av god kvalitet.

Det britiske EPPE-prosjektet (Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford, & Taggart, 2004), har gjort omfattende forskning på barn over tre år, og gir klare indikasjoner på at god kvalitet i barnehagen handler om enkle prinsipper som kan være komplisert å gjennomføre i praksis. De understreker betydningen av et velutdannet personale, godt planlagt virksomhet og et godt samspill mellom barn og personale. I en oversikt fra USA (Zigler, Gilliam, & Barnett, 2011) om den pågående debatten og forskningen på pedagogiske virksomheter før den amerikanske *Kindergarten* (det forberedende året for femåringene før de skal begynne på skolen) finner vi de samme argumentene om nødvendigheten av godt utdannet personale, høy personaltetthet, samt fokus på barnas sosiale og emosjonelle utvikling.

Det er ikke overraskende at de samme krav også stilles til barnehage for de yngste barna. Dette kommer klart til uttrykk i en forskningsoversikt om barn under to år i barnehage gjennomført av Dalli mfl. (2011) på oppdrag fra regjeringen på New Zealand. Hennes konklusjoner og oppsummeringer får sterk støtte fra nederlandske studier av barn under treårsalder i barnehage (Albers, Riksen-Walraven, & de Weerth, 2007). Heckman (2011) uttrykker også det samme i en oversikt basert på en rekke forskjellige studier. Barns trivsel i barnehagen er også et viktig tema i en rapport fra Innocenti-senteret *Monitoring child well-being in the European Union: Measuring cumulative deprivation* (Notten & Roelen, 2011).

Zigler (2011) advarer mot å overdrive de positive effektene av barnehage. Han mener at det ikke er en lett oppgave å forske på barnehagens effekt og på hvordan barnehagen skal organiseres. Forskning relatert til barnehagens effekter og hvordan barn utvikler seg i samspill med barnehagen, kan gjøres ut fra mange retninger. Videre er begrepene effekt og kvalitet blitt

omdiskutert og kritisert, for eksempel av Dahlberg, Moss og Pence (1999). Dalli mfl. (2011) peker på at hvis vi skal få den kunnskapen vi behøver for å tilrettelegge for gode barnehager for barn under tre år, er det nødvendig å arbeide med ulike perspektiver og metoder.

Barnehagene i Norge har på kort tid blitt forvandlet fra et knapphetsgode til å nå ut til stort sett alle barn i hele Norge, også til barn under tre år. Bak denne utviklingen finner vi en total endring av utdanning, yrkesmessig aktivitet og familieliv i befolkningen. I dag studerer eller arbeider stort sett alle småbarnsmødre og fedre. Denne utviklingen betyr også en helt ny politikk med store satsinger på barnehagene, bl.a. på førskolelærerutdanning, på ny rammeplan for barnehagen, mv. Dette gjør at forskning på barnehage og små barn gis helt nye rammer, og det er av den grunn viktig å gjøre en forskningsoversikt om hvor vi står og hvor vi skal i framtidens barnehage.

1.1 Rapportens oppbygning

Først i rapporten, kapittel to, presentere vi kort utviklingen av den norske barnehagesektoren, før vi redegjør for vårt metodiske utgangspunkt i kapittel tre. Deretter presenterer vi i kapittel fire tidligere kunnskaps- og forskningsstatuser på feltet. I kapitlene fem til og med elleve redegjør vi for henholdsvis doktoravhandlinger i Norge og Norden, fagfelleverderte artikler i Norge, fagfelleverderte artikler i Norden og fagfelleverderte internasjonale studier. I kapittel 12 gir vi en oppsummerende drøfting og analyse, hvor vi søker å belyse og framheve både likheter og forskjeller mellom norske, nordiske og internasjonale studier når det gjelder blant annet forskningsfokus, spørsmål, metode, teori, fagdisipliner. Vi ser også på hva studiene er enige om i forhold til hva som er viktig for barn 0–3 år i barnehagen. Vi avslutter rapporten med å diskutere hvilken forskning vi mener mangler på bakgrunn av vår kunnskapsoversikt.

2 Barnehage: En sektor i sterk vekst

Utviklingen av den norske barnehagesektoren er blitt beskrevet ved hjelp av uttrykk som: ”Fra unntak til regel”, ”Fra selektivt til universelt velferdsgode” (Ellingsæter & Gulbrandsen, 2003) og ”Fra husmoridealer til barns rettigheter” (Korsvold, 2008). Uttrykkene sier både noe om hvem som får tilgang til dette godet og på hvilket grunnlag godet er fordelt. For 50 år siden var barnehager forbeholdt svært få, og godet ble fordelt etter streng behovsvurdering. I dag er det barnehageplass en rettighet som nesten alle foreldre benytter seg av i en stadig større del av barnas livsløp fra ett årsalder til skolestart. Tabellene 1 og 2 viser denne utviklingen. Aldri har veksten vært så sterk som etter årtusenskiftet. Dette gjelder særlig de yngste barna. Den sterke økningen av små barn har endret barnehagenes demografiske profil. For 30 år siden ga ordet *førskole* en dekkende beskrivelse. Hovedtyngden av de barna som fikk og gjorde bruk av tilbudet, var nær alder for skolestart.

Tabell 1 Utviklingen av barnehagesektoren i Norge: Antall barnehager, antall barn i barnehager og antall ansatte 1963–2010. Kilde: Gulbrandsen (2007, s. 51); 2010 Kostra.

År	Antall barnehager ¹	Antall barn ²	Antall ansatte
1963	259	8 516	1 177
1965	273	9 053	1 335
1970	402	12 711	2 292
1975	884	30 479	6 599
1980	2554	78 189	16 866
1985	3281	98 454	23 593
1990	4649	139 350	35 891
1995	6261	188 213	51 832
2000	5833	189 837	52 673
2005	6278	223 501	64 713
2010	6576	277 021	87 361

¹ Åpne barnehager er ikke inkludert.

² Fra og med 1999 er barn i åpen barnehage ikke lenger med i statistikken.

I 2010 var det 6610 barn som hadde plass i åpen barnehage.

Tabell 2. Barnehagedekning 1950–2010: Blant alle barn under skolepliktig alder, i aldersgruppen 1–2 år og i aldersgruppen 3–5 år. Kilde: Gulbrandsen (2007, s. 51); Kostra for år 2010.

År	Alle barn under skolepliktig alder ¹	1–2 år	3–6 år (3–5 år fra 2000)
1950	1,1	--	--
1960	1,8	--	--
1963	1,9	0,5	3,1
1970	2,8	0,9	4,3
1975	7,1	3,0	10,6
1980	20,9	6,8	32,0
1985	27,5	9,4	43,0
1990	35,9	15,4	57,9
1995	44,3	31,3	61,7
2000 ²	52,2	37,1	78,1
2005	64,1	53,9	90,6
2010	75,0	78,8	96,5

¹ Til og med 1995 er basis for denne tallkolonnen alle barn mellom 0 og 6 år.

² Fra og med 2000 er basis alle barn mellom 0 og 5 år.

Som vist i tabell 3 var i 1980 bare 3,7 prosent av barna under tre år. Småbarn var med andre en nærmest en sjeldenhet. I 2010 var 36,6 prosent av barnehagebarna under tre år. Det er stilt spørsmål om de ansatte er tilstrekkelig faglig rustet til å møte denne utviklingen (f. eks. i Bergens Tidene 21.12.11 og Aftenposten 27.12.11).

Tabell 3 Andel av barn i norske barnehage som var under tre år ved utgangen av året. 1980–2010. Tabellen er basert på diverse årsstatistikker fra SSB, til og med 2000 i serien NOS, etter 2000 er tallene hentet fra Kostra.

År	1980	1990	2000	2010
Prosent barn	3,7	13,6	22,6	36,6

NOKUT kritiserte, i sin evaluering av førskolelærerutdanningen, at utdanningsinstitusjonene i for liten grad ivaretok hensynet til kunnskap om de yngste barna, og de ansatte selv er langt mer tilbakeholdende i synet på å la små barn oppholde seg lenge i barnehagen enn hva foreldre gir uttrykk for gjennom sin etterspørsel (Løvgren & Gulbrandsen, 2012). Samtidig har det blitt mer og mer vanlig at foreldre avtaler heltidsopphold i barnehage, dvs. 41 timer i uken eller mer. Tabell 4 som er hentet fra Gulbrandsen 2007 viser at andelen med oppholdstid på mer enn 30 timer nå overstiger 90 prosent. Bare 4,8 prosent har avtalt oppholdstid mellom 33 og 40 timer per uke¹. I følge SSB's barnetilsynsundersøkelse fra høsten 2010 oppgir imidlertid under 20 prosent av foreldrene at de faktisk bruker heltidsplassen fullt ut. Gjennomsnittlig bruker foreldrene barnehagen 35 timer i uken, dvs. noe mindre enn de faktisk hadde avtalt (Moafi & Bjørkli, 2011).

Tabell 4 Andel av barn i barnehage med avtalt oppholdstid mer enn 30 time per uke 1964–2010.
Kilde; Gulbrandsen (2007, s. 55); Barnehagestatistikk, Statistisk sentralbyrå; 2010 Kostra

<i>År</i>	<i>Andel barn</i>
1964	43,9
1970	57,9
1975	59,5
1980	40,2
1985	45,2
1990	58,6
1995	65,0
2000 ¹	63,4
2005	77,6
2010	91,9 ²

¹ Fra og med 2000 vises andel med ukentlig oppholdstid over 32 timer

² Tallet for 2010 er basert på aldersgruppen 1–5 år

Et særtrekk ved norske barnehage er det store innslag av private aktører og tilbydere. Dette er historisk tradisjon i Norge, og det var først på 1970-tallet at andelen offentlig eide barnehager oversteg 50 prosent. Nå er flertallet av barnehagene privateid. Fortsatt er imidlertid flertallet av barna i kommunale barnehager, noe som er et resultat av at de kommunale barnehagene

¹ Tabellen ble opprinnelig konstruert slik for å få med alle som brukte mer barnehage enn hva som ga rett til kontantstøtte. For å få med dette ble det innført en ny rapporteringsverdi for oppholdstid, nemlig 33-40 timer som avløste 31-40. Det er imidlertid få barn som faller i kategorien 33-40, slik at 41 t og mer i 2010 utgjør over 87 prosent av barnehagebarn mellom 1 og 5.

jevnt over har flere plasser. Når andel kommunalt eide barnehager har vist en liten økning, skyldes dette at familiebarnehager, som inngår på linje med ordinære barnehager i statistikken, er i tilbakegang. I 2010 hadde 7568 barn plass i familiebarnehage. Familiebarnehager nådde toppen i 1996 med 14293 barn. I 2000 var antallet redusert til 10472. Av ordinære barnehager er flertallet privateid. De offentlig eide er nesten uten unntak kommunale. I 2010 var det i hele Norge bare 24 barnehager som var eid av stat eller fylke.

Tabell 5 Andel barnehager eid av det offentlige 1963–2010, samt andel av barnehagebarna¹ i barnehage eid av det offentlige 1985–2010. Kilde Gulbrandsen. 2007, s 55. 2010: Kostra

År	<i>Andel barnehager eid av det offentlige</i>	<i>Andel barn i barnehager eid av det offentlige</i>
1963	20,8	--
1966	25,3	--
1970	35,8	--
1975	54,4	--
1980	53,6	--
1985	57,7	62,9
1990	58,9	64,0
1995	48,2	58,0
2000 ¹	51,1	59,5
2005	45,5	54,8
2010	46,3	52,7

-- Opplysninger mangler

¹ Fra og med 2000 er barn i åpne barnehager ikke med i tabellgrunnlaget. Se tabell 1.

Det har alltid vært et problem å få nok førskolelærere (Gulbrandsen, 2005). De siste årene har det imidlertid vært klare tegn både på at frafallet fra barnehagene har stanset opp og at flere av de nye førskolelærerne velger å jobbe i barnehager (Gulbrandsen, 2009). På landsbasis er det fortsatt nesten 4000 dispensasjoner fra utdanningskravet, men dette er særlig et problem i Oslo, Akershus og Rogaland. Utdanningskravet er hjemlet i forskrift om pedagogisk bemanning som bestemmer at det skal være én pedagogisk leder med godkjent utdanning per 7–9 barn under tre år og én per 14–18 barn over tre år. Ut fra dagens regler for overføringer til barnehagene blir barn regnet som å være under tre år ut det året de fyller tre. Sett fra barnehagenes økonomi er det av stor betydning hvordan de definatorisk avgrensner barn under og over

tre år. Her er det stor variasjon. De barnehager som regner barn som over tre år fra 1/1 i det året de fyller tre, kan ut fra pedagognormen ta inn flere barn enn for eksempel barnehager som regner barn som over tre år fra det tidspunkt de faktisk fyller tre. Ca. halvparten definerer barn som tre år fra høsten det året de fyller tre, ca. tredjedelen fra første januar det året de fyller tre, og resten fra de tidspunkt de faktisk fyller tre år (Vassenden, Thygesen, Brosvik Bayer, Alvestad, & Abrahamsen, 2011). Ut over krav til pedagogisk bemanning er det ingen formelle bemanningskrav. Loven krever kun at bemanningen må være tilstrekkelig til at personalet kan drive en tilfredsstillende pedagogisk virksomhet. *Barnehagelovutvalget* (Kunnskapsdepartementet, 2012) foreslår å endre dette med å innføre lovbestemte forholdstall mellom antall barn og voksne.

Metode

3 Metode

I denne forskningsgjennomgangen har vi benyttet ulike tilnæringer i våre søk etter fagfelle-vurderte artikler, antologier og doktoravhandlinger. Primært baserer disse søkene seg på en kombinasjon av databasesøking, av å følge referanser som benyttes i artikler og bøker, samt at vi benyttet kontaktnett av forskere innenfor ulike fagfelt (Greenhalg & Peacock, 2005, s. 1064f). Det å følge referanser i artikler og innhente informasjon fra ulike kontaktnett betegnes som *snowballing*. Denne formen for innhenting av data gir ofte bedre resultater enn database-søk, noe som støtter framgangsmåten i å bruke eksperter som allerede kjenner feltet. Greenhalg og Peacock (2005) beskriver hvordan kombinasjonen av ulike metoder for litteratursøkning kan gi et bedre resultat. Vi vil bruke de samme innfallsvinklene for å belyse forsknings-spørsmålene om hva som trer fram i forskningen om barn 0–3 år i barnehagen.

a. Protokollrevet: elektronisk database søk sammen med søk i tidsskrifter

b. "Snowballing": forfølge/etterspore referanser og sitater

c. Personlig kunnskap: kilder som forskerteamet kjenner sammen med forskernettverk som forskerteamet har kontakter med (f. eks. OMEP kontakter, redaktørkontakter, samarbeidspartnere i forskningsprosjekt, kontakt gjennom NFPPF og andre organisasjoner).

3.1 Databasesøk

I 2011 ble det publisert en omfattende forskningsoversikt fra New Zealand relatert til forskning på barn opp til to år (Dalli, mfl., 2011). Etter avtale og veiledning med Carmen Dalli har vi benyttet deler av det samme søkeopplegget som de benyttet i sin forskningsoversikt. Vi må imidlertid påpeke at vi ikke har gjennomført de samme søkene i så stor utstrekning som Dalli og hennes medarbeidere gjorde. Dette skyldes at tidsrammen for vårt oppdrag har vært begrenset til 2,5 måneder i motsetning til Dallis toårsprosjekt. De internasjonale databasene vi i likhet med Dalli mfl. (2011) har benyttet, er blant annet ERIC, PsychINFO og Academic Premier. Videre har vi tatt utgangspunkt i noe av den femdelte kategorioversikten med søke-kriteriene Dalli mfl. (2011, s. 19) benyttet, ettersom en god del av deres kategorioversikt og søkeord ikke har vært aktuelt i vårt arbeid. Videre har vi valgt kun å rapportere studier som har hatt klare definerte komponenter relatert til de spørsmål som oppdragsgiver vil ha klarhet i. Kategorier som kan nevnes, er forskning i perioden 2000–2011, fagfelle-vurderte artikler, antologier og avhandlinger relatert til barn under tre år i barnehage, design, metode, teori, trivsel og effekt.

3.1.1 Gjennomføring av databasesøk

I samarbeid med Læringssettret ved HiOA gjennomførte vi rundt 20 søk i forskjellige baser basert på ulike emneord. For å fange opp hele bredden av aktuelle artikler relatert til barn 0–3 år i barnehage foretok vi både brede og spesifikke søk. Vi startet med et kombinasjonssøk i flere baser (Eric+ASP+Socindex) med mange emneord:

nursery school OR center care AND toddlers AND results OR influence OR effect AND children peer reviewed, 2000–2011.

Dette gav oss 105150 treff, som ble for mye å håndtere og mange upresise treff. Ordene *influence*, *effect* og *children*, ga mange irrelevante resultater, noe som kan grunne i at de er upresise termer.

De fleste søkeresultatene fikk vi gjennom å benytte ERIC, hvor vi også gjennomførte mange ulike søk basert på de ulike søkeordene. Alle søkene var avgrenset til peer reviewed og perioden 2000-2011. Både ERIC og de andre engelskspråklige basene ga også resultater fra nordiske land.

- 1) *toddler* AND center care OR centre care* gav 431 treff, hvorav omtrent 150 var brukbare.

Dette søket var bredt nok til å oppsummere det meste av relevante artikler, men medførte en del manuell utvelgelse på aldersgruppe, studieland og studiefokus. Komparasjon ble vektlagt i utvelgelsen, slik at mange artikler med kulturspesifikt innhold som ikke uten videre kunne overføres til Norge, ble utelatt.

- 2) Søkebegrepet *Risky Play* gav 9 treff. 3 av disse var relevante, og alle var norske og bare av generell natur: ikke spesifikk aldersgruppe. De ble likevel inkludert.
- 3) *nursery school OR center care OR centre care AND effect* gav 532 treff, men dette var i all hovedsak dubletter fra det første søket.
- 4) *infant AND kindergarten OR pre kindergarten OR prekindergarten OR pre-kindergarten* gav 270 treff. Det var åpenbart fra resultatene i de tidligere søkene at disse termene kunne fange opp noen artikler av interesse, spesielt longitudinelle studier. Kun et fåtall (ca 10) av disse var brukbare for oss.

Vi supplerte også med søk i Academic Premier, Medline, Psychinfo og Socindex. Alle disse søkene var også begrenset til perioden 2000–2011 og peer reviewed. Vi gjorde ikke noe nytt eget søk i ASP, for å spare tid. Den ville antagelig generert få eller ingen unike treff ettersom ASP henter resultater fra de samme kildene som de andre basene.

- 1) SocIndex: *toddler* AND Center Care or Nursery School*. 102 treff hvorav 13 brukbare. (Noen dubletter fra det første søket i ERIC er ikke regnet med.)
- 2) Medline: *toddler* AND Center Care or Nursery School and Effect - 2000-2011*. 47 treff hvorav 5 var brukbare for oss. Veldig upresise treff. "Effect" var nødvendig for å få mer presise treff, men resultatene var fremdeles lite relevante for området.
- 3) Psychinfo: *toddler AND Center Care OR Nursery School AND effect 2000-2011 Peer Rev*. 263 treff, men veldig upresise treff. Søket gav svært få unike treff som kunne brukes. Hovedsaklig var det dubletter.

Når det gjelder søk etter doktorgradsavhandlinger, søkte vi gjennom Bibsys med avgrensning til doktoravhandlinger i perioden 2000–2011. Vi gjorde tilsvarende søk avgrenset til engelsk for å fange opp norske doktorgrader publisert på engelsk. Bibsys ga en rask oversikt over de doktorgradene som var publisert i perioden – og registrert i Bibsys. 13 avhandlinger møtte søkekriteriet småbarn. Vi inkluderte 12 av disse avhandlingene som var relatert både til Norge og Sverige. Søkene i Bibsys viste en stor grad av overlapping. For å komplettere treffene benyttet vi også *Nordic Base of Early Childhood Education and Care* – NB-ECEC – for årene 2006–2009 og <avhandling.se> som ga oss ytterligere to treff på svenske avhandlinger publisert i perioden 2000–2011.

NORART databasen bød imidlertid på problemer ettersom det ikke var mulig å avgrense til vitenskapelige publikasjoner i tillegg til at det manglet abstrakts og fulltekst. Alle søkene var avgrenset til 2000–2011, og vi måtte lette gjennom resultatene manuelt. Alle søkene ble gjort i fritekstfeltet, ettersom emne søket til NORART ikke er spesielt godt utviklet.

<i>Begrep</i>	<i>Treff</i>	<i>Relevante treff</i>
Småbarn	119	29
Toddler	2	1
Spedbarn	99	1
Barnehage	252	4
Ettåringer	11	7
Toåringer	4	2
Treåringer	4	0

For å søke nordiske artikler og bøker benyttet vi også blant annet <netpunkt.dk> og LIBRIS samt universitetet i Uppsalas egenutviklede søkeportal. Vi foretok et stort antall søk på tilsvarende termer som i de andre søkene, oversatt til svensk og dansk, men fikk overraskende få resultater. *Nordic Base of Early Childhood Education and Care* – NB-ECEC – ga oss seks relevante treff på svenske vitenskapelige artikler. Vi benyttet søkeordene:

Sweden day care OR/AND daycare, Sweden AND preschool children, Sweden AND ECEC, Sweden AND toddler/toddlers.

Alle disse ulike kombinasjonene i søk ga samme resultat. Det ble søk på samme måte for både Danmark, Finland og Island. I Finland benyttet vi også LINDA (felles database for finske universitets bibliotek) samt ARTO – den nasjonale databasen i Finland.

3.2 Snowballing og bruk av kontaktnett av forskere

Snowballing ble benyttet ved at vi sendte ut brev til alle fagmiljøer og institusjoner i Norge, samt til nordiske og internasjonale kontakter. Vi gikk bredt ut til fagmiljøer innenfor både samfunnsvitenskap, medisin, humaniora og økonomiske fagdisipliner. I Norge fikk vi inn ca. 20 tilbakemeldinger med lister over vitenskapelige arbeidere. De fleste arbeidene vi fikk tips om, var innenfor samfunnsvitenskap og utdanningsvitenskap. Mange av referansene, som vi

forfulgte videre, krysset hverandre, noe som kan tyde på at vi har fått mange av de vitenskapelige arbeider som er relevant for de yngste barna i barnehagen i Norge per i dag, og som blir benyttet innenfor de ulike fagfeltene. Når det gjelder både den nordiske og internasjonale snowballingen fant vi de samme tendensene hvor mange kryssreferanser kom opp. På grunn av både tidsbegrensning for oppdraget, samt at vi i denne sammenheng ikke skulle vurdere kvaliteten på avhandlinger, fagfellevurderte artikler eller antologier, men kartlegge foreliggende forskning og publisering, har vi for det meste tatt utgangspunkt i forfatterens egne abstrakt og sammendrag, samt abstrakt registrert i de ulike databasene. Der det har vært nødvendig, har vi gått inn i både metode- og teorikapitler. Videre har vi fulgt referanser som har blitt benyttet i relevante artikler. Vi har i denne forskningsoversikten utelatt medisinske artikler så fram til at de ikke har vært direkte relatert til barn i barnehagen.

Når det gjelder bøker har vi primært basert oss på antologier som er fagfellevurdert og i denne sammenheng utelatt populærvitenskapelige bøker og bøker som er skrevet for praktikere og utdanning.

3.2.1 Studiesøk i andre sammenlignbare land

Det er ingen selvfølge hvilke land vi kan sammenligne oss med. Går vi for eksempel fra Sverige og over til Finland, møter vi allerede på en del faktorer og problemer som gjør at vi ikke direkte kan sammenligne oss. Finland har ikke hatt den samme barnehageutviklingen som Norge og Sverige når det gjelder de yngste barna. Dette kommer av at Finland har en omfattende bruk av kontantstøtte og en lav andel førskolelærere. Med slike forbehold har vi trinnvis prøvd ut og benyttet søkeresultater for å finne de landene som vi har valgt å sammenlikne oss med. Vi har også benyttet flere kriterier samtidig og tatt utgangspunkt i både Dalli mfl. (2011) og de ti kriteriene i *Innocenti-studien* som benyttes for å produsere rankinglisten over ulike lands barnehagesystemer (Adamson, 2008). En konsekvens av dette er at barnehagesystemet i USA faller utenfor i denne sammenheng. På den andre siden ser vi det som viktig å ta med USA i denne forskningsoversikten ettersom de har mye interessant forskning, spesielt relatert til både psykologiske studier, longitudinelle studier og omfattende statistiske studier. Det foreligger mye forskning i både USA og England som er relatert til barn over tre år og for utsatte barn. De studiene som er foretatt, ser vi også på som viktige bidrag for de yngste barna i barnehagen, og av den grunn er de vanskelig å forbigå i denne forskningsoversikten.

De nordiske landene ligger på topp i omtale av barnehagesystemet blant OECDs 25 land som Unicef sammenligner. Ut fra denne rangeringen ser vi det som mest hensiktsmessig å sammenligne oss med Sverige og Finland, ettersom det ikke foreligger forskning på de yngste barna i Danmark og på Island i perioden 2000–2011. Foruten Norden sammenlikner vi oss også med New Zealand som ligger på en åttende plass i Unicefs ranking ettersom de satser stort på å bygge ut barneomsorgen og utdanne hele barnehagepersonalet. Som vi også har nevnt har New Zealand gjort en omfattende forskningsoversikt på barn opp til to år. Når det gjelder andre aktuelle land i rankingen, Frankrike og Ungarn, så finner vi dessverre ikke mye å lese på engelsk. Nederland er også et land i vekst når det gjelder barnehageutvikling som det er verdt å sammenlikne seg med. I løpet av de siste ti årene har de iverksatt programmet Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO) som gjennom longitudinelle studier både kartlegger barnehagens effekt, kvalitetsens betydning for de yngste barnas ”well-being” og utvikling. De foretar også intervensjonsstudier for å heve kompetansen i de nederlandske barnehagene.

3.3 Erfaringer med søkeprosessen

Det har ikke vært noen enkel prosess å søke etter publiserte avhandlinger, artikler og antologier/bøker. For å få gode søkeresultater har en forutsetning vært at artiklene har hatt informasjonsrike sammenfatninger og *keywords*. Gjennom våre søk erfarte vi at det ikke alltid var mulig å finne detaljerte *abstrakt* og sammenfatninger over forskning i de ulike databasene vi benyttet. Etter avsluttet søkeprosess er vi positivt overrasket over hvor mye som har blitt publisert på norsk. En av årsakene kan være høgskole- og universitetssektorens krav til publisering på ulike nivå og kanaler, samt forlagenes økende produksjon av bøker og antologier de siste årene. Det savnes imidlertid en enkelt tilgjengelig litteraturliste der alle interesserte kan søke alle typer av forskning. Men vi ser tendenser til økt åpenhet og publisering av forskningsresultater, spesielt gjennom at Norges forskningsråd forutsetter at all forskning NFR finansierer, skal publiseres i *Open Access* tidsskrifter eller at artiklene blir tilgjengelig gjennom åpne arkiv, *Open Repositories*. Ut fra vår erfaring hadde det vært en fordel om alle tekster relatert til småbarn i barnehagen hadde vært mulig å lese i fulltekst på nettet. Den skandinaviske forskningsdatabasen NB-ECEC, som ble offentlig høsten 2011, er på vei til å nærme seg en slik mulighet, men er per i dag begrenset til Danmark, Norge og Sverige. I denne databasen blir det publisert barnehageforskning som har blitt kvalitetsvurdert gjennom skandinavisk forskningskartlegging beskrevet to år etter at det er publisert.

Tidligere kunnskapsstatuser og rapporter relatert til barnehagefeltet

4 Tidligere kunnskapsstatuser og rapporter

I dette kapitlet vil vi gi en kort gjennomgang av eksisterende kunnskapsoversikter/statuser som har betydning for kunnskap om barn i alderen 0–3 år i barnehage. I Norge foreligger det flere rapporter som gir en oppsummering av forskning relatert til barnehage og barns utvikling. Rapportene er publisert både innenfor det pedagogiske feltet samt fra Folkehelseinstituttet. Dette kapitlet starter med å redegjøre for de tre norske kunnskapsstatusene som er en kartlegging av eksisterende forskning innenfor barnehagefeltet. Deretter belyser vi den nyeste og sannsynligvis største internasjonale kunnskapsoversikten som foreligger per i dag (Dalli, mfl., 2011) og så vil vi kort presentere oversiktsstudier som foreligger fra Sverige og Danmark, samt OECDs kartlegging. Til slutt i dette kapitlet vil vi framheve norske rapporter som omhandler viktige tema relatert til barnehage. Vi vil imidlertid påpeke her at noen av studiene ikke direkte fokuserer på aldersgruppen 0–3 år, men de er allikevel av stor betydning for den gjeldende aldersgruppen. Vi ser også i vårt materiale at tidligere kunnskapsstatuser og oversiktsstudier har dannet grunnlag for nyere studier og forskning.

4.1 Norske kunnskapsstatuser på barnehagefeltet

Status for norsk barnehageforskning og hvilke utfordringer vi står overfor, er tema for Alvestad, Johansson, Moser og Søbstad (2009) som i sin artikkel både ser tilbake på tidligere forskning på feltet og framover for å avdekke behovet for forskning på norske barnehager. De har gjennomgått litteratur, søkt i biblioteksdata-baser og på internett, sett på abstrakter fra en FoU konferanse i Trondheim og den 18.de EECERA konferansen, begge i 2008. I artikkelen dokumenteres aktuelle forskningsprosjekter som doktoravhandlinger, prosjekter finansiert gjennom ulike program av Norges forskningsråd og større prosjekter med annen finansiering. Det pekes på at det foregår både spennende og viktige prosjekter i norske barnehager, men at det er et stort behov for økt kunnskap om barns hverdagsliv i barnehagen gjennom forskningsbasert kunnskap.

I en større kunnskapsstatus over forskning i barnehagen fant Gulbrandsen, Johansson og Nil-sen (2002) det nødvendig både med kvalitetsheving av forskningen som foregår på barnehagefeltet og av langsiktig forskningsinnsats for å bygge opp og organisere forskningen på feltet. De anbefaler at videre forskning fokuserer på barnehage- og omsorgspolitikk, personalets pedagogiske praksis, barnehagen som jevnaldningsarena og integrering. Framtidig forskning bør også preges av analyser av normative og ideologiske forhold, det bør gjennomføres prosjekter der komparative, tverrnasjonale innfallsvinkler inngår, og det må rettes et fokus mot kjønn. Utvalget i rapporten baserer seg på norsk forskning på barnehagefeltet, med grunnlag i empiriske data.

Borg, Kristiansen og Backe-Hansen (2008), har i sin rapport sammenfattet empiriske studier fra perioden 2002 til 2008 som fokuserer på kvalitet og innhold i barnehage. Utvalget baserer seg på nordisk forskning med hovedvekt på norsk forskning. Det er en litteraturstudie der materialet er funnet gjennom internasjonale databaser, biblioteksdata-basen, utdanningsinstitusjoners nettsider og samtaler. Forskningen som er belyst i rapporten er ikke direkte sammenlignbar, ettersom begrepet kvalitet er vidt, og materialet bygger på ulike kriterier for begrepet. Studiene er fordelt på syv temaer; læring og språkstimulering, IKT og matematikk, kjønn og likestilling, inkludering, de yngste barna, medvirkning og barnehagens rom og fysiske miljø.

De finner at det trengs mer forskning med fokus på kvalitet og innhold og peker spesielt på noen felt: barnehagens læringsfokus, både med hensyn til håndtering av språkarbeid i et multikulturelt perspektiv, IKT og matematikk i forhold til språkutvikling og læring, hvordan barn ”skaper” kjønn og effekten av tilsetting av flere menn i barnehagen. Det er også behov for å se på barn med spesielle behov, barnas egne opplevelser, foreldres medvirkning, de eldste barnas medvirkning og betydningen av det fysiske rom.

4.2 Oversiktsstudie fra New Zealand – «Quality early childhood education for the under-two-years-olds: What should it look like? »

Den nyeste og mest omfattende forskningsoversikten per i dag kommer fra New Zealand og omhandler små barn og barnehager: *Quality early childhood education for the under-two-years-olds: What should it look like?* (Dalli, mfl., 2011). Slik vi ser det, er New Zealand et av landene som er svært likt det norske og nordiske barnehagesystemet med hensyn til organisering og ideologi, selv om læreplanene i de respektive landene skiller seg markant fra hverandre. Kunnskapsoversikten omhandler barn under toårsalderen i barnehage og har således relevans for barn også opp til treårsalderen. Vi har ikke hatt ressurser til å finne hvilke artikler som også er relevante for treåringer, men vi mener at oversikten i høyest grad også er relevant for eldre barn, ettersom den omhandler helt grunnleggende trekk hos barn og barnehager. Det som imidlertid savnes i denne kunnskapstatusen er et fokus på barnehagens innhold.

Kunnskapsoversikten bygger på litteratur fra seks områder (Dalli, 2011)

1. Kvalitet og diskusjoner rundt kvalitet og policyspørsmål
2. Ny utviklingspsykologisk/nevropsykologisk forskning
3. Forskning om generelle resultater av å være i barnehagen
4. Effekter av ulike programmer for ulike utsatte grupper
5. Strukturell kvalitet (som personaltetthet, gruppestørrelse, personalkompetanse og videreutdanning)
6. Pedagogisk litteratur om arbeid med de aller yngste

Dalli mfl. argumenterer gjennom sine resultater at det kun er analytisk mulig å skille mellom ulike teorier, metoder etc., ettersom man i barnehagehverdagen møter de fleste aspekter når det både gjelder prosess- og strukturvariabler. Ut fra dette bruker vi sitatet ”A web of influences” (Dalli, mfl., 2011, s. 118) for å understreke at de ulike komponentene er helt integrert i barnehagens praksis. Hvis vi ser på resultatene ut fra barnehagens horisont, er det nødvendig å tenke multiple teorier og metoder for å skape den holistiske kunnskapen om barna som trengs. Dette viser seg klart da Dalli mfl. (2011, s. 3) formulerer sine tre hovedpunkter for kvalitet i barnehager for barn under toårsalder:

- Barnehager som gir barn *sensitiv* og *responsiv* omsorg – med fokus på samspill og samhandling ut fra et emosjonelt fellesskap, der *intersubjektivt* samspill står sentralt.
- Barnehager med lav stressfaktor, hvor man aktivt motvirker ”*uheldig*” stress gjennom høy personaltetthet (3–4 barn/voksen), små barnegrupper (6–8 barn) i et stille og rolig miljø.

- Barnehager hvor ytre vilkår og lærernes arbeid samspiller innenfor et omfattende støtte-system – her trengs nettverk hvor lærerne støtter og utvikler hverandre som en profesjonell gruppe.

Vi fortsetter nå med å sitere den innledende sammenfatningen (oversatt til norsk av forfatter):

Resultatene av litteraturgjennomgangen gir sterke argumenter til beslutningstakere for å opprettholde høy personaltetthet i barnehager for små barn, gi personalet kontinuerlig videreutdanning med fokus på pedagogikk for barn under toårsalder, og for å bygge pedagogiske miljøer som tilrettelegger for lavt stressnivå. Forskning viser at disse variablene er av særlig betydning for utdanning og omsorg for barn under to år, av to viktige grunner. For det første, med ansvar for et mindre antall barn under toårsalder, og med kontinuerlig opplæring som holder personalets spesialkunnskaper og spesielle ferdigheter à jour, kommer voksne i høy grad til å bli mer bevisstgjort med hensyn til de aller yngste. For det andre er det enighet om at betydningen av å ha bevisstgjorte voksne og et miljø med høy kvalitet har en sterk innvirkning på de yngste barnas utvikling og læring. Noen av disse resultatene viser seg umiddelbart, mens andre blir synlige først i ungdomsårene, men alle har langsiktige positive effekter for individ og samfunn. Forskning viser at kvalitetsbarnehager gir varige positive effekter for de yngste barna og deres familier – og særlig for de med problemer – og for samfunnet. Høy kvalitet på utdanning og omsorg for de yngste er derfor en viktig investering i fremtiden for Aotearoa New Zealand. [Aotearoa er maori for New Zealand]. (Dalli, mfl., 2011, s. 1)

Når Dalli mfl. (2011) ser på utviklingspsykologisk forskning, er det samspillet med nevrobiologi som kommer i fokus. Barns kompetanser viser seg sterkere i forskningen, og den nevrobiologiske forskningen gir et grunnlag som samsvarer med utviklingspsykologiens tidligere resultater. Forskning som knytter sammen disse to spesialitetene, *translational research*, viser klart at hjernen er sosial og at tanker og følelser er forent. Dalli mfl. argumenterer videre for at hjerne og kropp har et tett samspill og at tidlige erfaringer er en del av vår kropp. Enkelt formulert betyr dette at en ansvarsløs pedagogikk ødelegger barn, og at en sensitiv responsiv omsorg gir en optimal utvikling av barns hjerner. *Intersubjektivitet* er et nøkkelbegrep i responsiv pedagogikk, som har blitt beskrevet som en relasjonell dans. Dalli mfl. understreker at det vi allerede vet om god praksis i barnehagen, får nå sterk støtte fra forskningen. Et sentralt argument fra forskningen i dag er at pedagogikk for barn under to år er en spesialitet som fokuserer på spesifikke relasjoner som er avgjørende for å optimere læring og utvikling. Det betyr at barnet er en aktør som selv bidrar og konstruerer kunnskap i samspill med personale, foreldre og samfunn i et praksisfelleskap.

Rapporten belyser også spørsmålet om barnehagens resultater i relasjon til strukturelle kvalitetsvariabler. Her argumenterer de for at strukturelle faktorer kun er én av komponentene i kvalitetsligningen hvor de andre variablene er prosess og kontekst som til sammen bygger en vev av samspillende komponenter – *a web of influences* (s. 118). Når Dalli mfl. (2011) sammenfatter resultatene av denne forskningen, finner de resultater som supplerer det som er sagt i tidligere forskning: Høy personaltetthet og utdannet personale som samarbeider i nettverk og har karrieremuligheter, er nødvendige kriterier for høy kvalitet i barnehagen.

4.3 Litteraturstudie fra Sverige – «Child day care center or home care for children 12–40 months of age: What is best for the child?»

Rapporten fra Sveriges nasjonale institutt for offentlig helse (Holmgren, 2009) er en systematisk litteraturstudie over hva som er best for barn; barnehage eller hjemmetilsyn. Denne oversiktsstudien tar utgangspunkt i et helsemessig perspektiv og beskriver hvordan barnehagen versus hjemmet påvirker barnas kognitive og sosio-emosjonelle utvikling.

To av studiene viser at det har en effekt å gå i barnehage istedenfor å være hjemme, mens de to andre studiene rapporten viser til ikke kan påvise noen effekt for noen av variablene. Den ene studien viser at atferdsproblemer økte rundt 36-månedersalderen, men sank betraktelig mot 54-månedersalderen. Samme studie fant også at det var mer positiv interaksjon med venner ved 54-månedersalderen enn ved 36-månedersalderen.

Oppsummert viser litteraturoversikten at barnehager fremmer barnas kognitive utvikling og at barn i faresonen og barn fra fattige familier drar fordeler av å være i barnehage. For å redusere barnefattigdom og dårlig utvikling trengs det høykvalitetsbarnehager.

Kvaliteten på barnehagen er av betydning. Tidligere kunnskapsoversikter er konsistente og samstemte når det gjelder den positive effekt fra høykvalitetsbarnehager det være seg antall barn per voksen, antall barn i gruppe med hensyn til barns kognitive utvikling. De viser at barn i barnehage har større fordeler enn barn som har vært hjemme, både kognitiv utvikling og språk forbedres jo flere timer barnet tilbringer i barnehage, barnehagen viser også å ha lengre effekt ut i barndommen. Når det gjelder forskning relatert til sosio-emosjonell utvikling viser denne oversiktsstudien at ingen av studiene de refererer til verken støtter eller konkluderer at barnehage eller hjem gir større fordeler for sosio-emosjonell utvikling, og peker på at det trengs mer forskning på dette området. Studiene viser imidlertid at ved å øke familiens sosioøkonomiske status, forandres livet til de fattige barna.

Høykvalitetsbarnehager, som her defineres gjennom planlagt læreplan, utdannede lærere, retningslinjer for barn-voksen ratio og gruppestørrelser, vil gjøre en forskjell i sosio-emosjonell utvikling de første tre årene for de barna som ikke har opplevd sensitive foreldrerelasjoner.

4.4 Dansk studie – «Long-Run Benefits from Universal High-Quality Pre-Schooling»

Denne studien kunne primært ha blitt beskrevet under fagfelleverderte artikler, men vi har valgt å plassere den her ettersom den ikke direkte fokuserer på de yngste barna, men på om barnehagekvaliteten har hatt betydning for skoleresultater i 9. klasse.

I Danmark har Bauchmüller, Gørtz og Rasmussen (2011) gjennomført en longitudinell studie for å se på effekten av barnehagen. Studien har fokus på om barnehagekvalitet har betydning for kognitiv utvikling og språkutvikling målt i 9.klasse. Denne rapporten fokuserer ikke på de yngste barna, men kvalitetsindikatorene og resultatene ser vi også som betydningsfulle for arbeidet med 0–3 åringer i barnehagen. I denne studien benytter forskerne seg av fem kvalitetsindikatorer:

- Antall voksne per barn (staff-child ratio)
- Mannlige ansatte i barnehagen

- Pedagogisk utdannet/trent ansatte
- Minoritetsspråklige ansatte
- Stabilitet i personalet

Kort oppsummert fant de at høy voksentetthet per barn, høy andel mannlige ansatte, høyere andel av pedagogisk utdannede og høy andel minoritetsspråklige førte til signifikant økning i barnas testresultater i dansk i 9. klasse.

Når man ser hvem som påvirkes mest av de ovennevnte faktorene, er gutter den gruppen som har de største fordeler av å gå i høykvalitetsbarnehager, samt at minoritetsspråklige barn hadde store fordeler hvor det var stabilt personale og lite gjennomtrekk.

De fleste langtidseffektstudiene er gjennomført på barn og grupper som har noen former for vansker. Nores og Barnett (2009) samt Vandell, Belsky, Burchinal, Steinberg og Vandergrift (2010) mener at man finner langtidseffekter på høykvalitetsbarnehager. Gode pedagogiske programmer² viser at barn trenger mindre spesialundervisning når de blir større – samt at de øker sine skoleprestasjoner og motivasjon for både lekser og skolearbeid. Heckman, Moon, Pinto, Savelyev og Yaditz (2010) og Heckman, Pinto, Shaikh og Yavitz (2011) viser at det er statistisk signifikant effekt for både jenter og gutter ved at de har deltatt i barnehagevirksomhet, noe som betyr at samfunnet kan beregne effekt i form av økonomisk gevinst ved at barna får muligheten til å gå i barnehage.

Bauchmüller, Gørtz og Rasmussen (2011) viser også til at det er gjennomført studier som komparerer ulike typer omsorgstilbud (Datta Gupta & Simonsen, 2010). De finner ikke store forskjeller når det gjelder ikke-kognitive ferdigheter, men de ser at det er en svak forskjell når det gjelder barn som går i private barnehager og gutter av enslige mødre. De argumenterer med at resultatene de finner er i tråd med andre internasjonale studier og refererer blant annet til Berlinski, Galiani og Gertler (2009); Dumas og Lefranc (2010); og Havnes og Mogstad (2010; 2011) som alle finner positive langtidseffekter ved å delta i barnehagen.

4.5 OECD rapporten – «Revised literature overview 2010»

Oppsummeringsvis kan vi se til OECD-rapporten (Litjens, diMattia, & Viatte, 2010) *Revised literature overview for the 7th meeting of the network on early childhood education and care*. På bakgrunn av flere studier viser OECD at det er barnehagens kvalitet som er avgjørende for barns muligheter for å lære og å klare skolen. Videre i rapporten løftes det fram kvalitetsfaktorer som er gjeldende for barnehagen, og identifiserer nøkkelindikatorer som bidrar til å gi barn bedre muligheter til utvikling og læring. De viser til kvalitetskriterier som det er felles enighet om: *prosesskvalitet* – det barn opplever og erfarer, og *strukturkvalitet* – rammeverk som støtter og regulerer virksomheten. I slutten av rapporten løfter de også fram kvaliteten på barns læring, dvs. resultatet av å ha gått i barnehage. Barnehagen bidrar til både kognitive og lingvistiske fordeler, sosiale, emosjonelle og fysiske fordeler samt utvikling av god helse.

² Pedagogiske programmer likt for eksempel *Perry Preschool Project* (se f.eks. http://www.highscope.org/file/Research/PerryProject/specialsummary_rev2011_02_2.pdf.)

4.6 Rapporter fra Nasjonalt Folkehelseinstitutt

Rapportene fra Nasjonalt Folkehelseinstitutt (2011; 2011; 2008) fokuserer språkutvikling og psykisk helse hos barn og er basert på data fra ”Den norske mor og barn-undersøkelsen” (MoBA) der mer enn 100 000 familier deltar. Metodisk er dette en longitudinell kohortundersøkelse der kvinner følges fra svangerskap og fødsel til barna når inn i skolealder, syv år etter fødsel. Datainnsamlingen startet i 1999 og data innhentes gjennom spørreskjema med jevne mellomrom.

Rapporten *Forsinket språkutvikling* (Schjølberg, mfl., 2008) bygger på opplysninger fra ca. 20 000 mødre da barna var henholdsvis 18 måneder og tre år. Fokus er sammenhengen mellom språklige ferdigheter og oppvekstforhold, som familie, bruk av barnehage og hjelpetjenester. Det pekes på tre hovedfunn; det er stor grad av variasjon i kommunikativ kompetanse ved 18 måneders alder, og halvparten av treåringene med forsinket bruk av setninger hadde hatt dårligere kommunikasjonsferdigheter ved 18 måneders alder. Rapporten fant at det er tendenser til at barn med forsinket språkutvikling også har andre vansker, både motoriske og sosiale, og det kommer fram at det er sammenheng mellom språkutvikling og type omsorgstilbud. Blant barn som går i barnehage, er andelen med forsinket språkutvikling mindre enn blant barn som passes hjemme. Dette gjelder på tvers av sosiale forhold.

Bedre føre var... (Major, mfl., 2011) er en samlet fremstilling av tiltak som fremmer psykisk helse og forebygger psykiske plager og lidelser. Den fremholder at forebyggende tiltak gjennom for eksempel barnehage og skole har vel så stor virkning, som tiltak gjennom helsevesenet. Rapporten oppsummerer de 50 viktigste tiltakene, og blant de 10 viktigste kommer høykvalitetsbarnehager. Dette defineres blant annet som barnehager som oppfyller kravene til kvalitet fremsatt gjennom UNICEF og *Barnehagemeldingen* (Kunnskapsdepartementet, 2009). Det forutsetter at barnehagene anvender helhetlige kartleggingsverktøy for språkutvikling og psykisk helse og tilrettelegger for minoritetsspråklige grupper gjennom språklig og kulturell integrering. Med utgangspunkt i at små barns psykiske påvirkes av menneskene de daglig omgås, konkluderer rapporten med at alle barn i førskolealder bør ha et tilbud om barnehage av høy kvalitet, og at dette er det viktigste forebyggende tiltaket for barn i førskolealder. Det legges også vekt på behovet for ytterligere forskning for å øke kunnskapen om den langsiktige virkningen av tidlig barnehagestart, utvikling av følelser, adferd og sosial kompetanse.

Rapporten *Barnepass fram til 18 måneder* (Schjølberg, mfl., 2011) fokuserer på sammenhenger mellom barns språklige ferdigheter og psykiske utvikling ved fem år og hvilken form for barnepass de har hatt fram til 18 måneder. Det framkommer 10 hovedfunn, flere av disse, peker på at det er liten eller ingen sammenheng mellom det å starte i barnehage eller annen type pass utenfor hjemmet før 18 måneder og atferdsvansker, emosjonelle problemer eller språkrelaterte vansker ved 5 år. Hovedfunnene er at den største andelen av barn som passes utenfor hjemmet før de er 18 måneder, går i barnehage, antall timer i barnepass utenfor hjemmet øker, om lag halvparten av 5-åringene går i kommunal barnehage, lengden på mødres utdanning har sammenheng med valg av barnepassordning, og hvor gammelt barnet er når det begynner i barnepassordning, varierer med foreldrenes språkbakgrunn. De finner liten sammenheng mellom barnepassforløp fram til 18 måneders alder og språkrelaterte vansker i femårsalder, mellom å starte i barnepass fra 18 måneder og atferdsvansker ved fem år, mel-

lom atferdsvansker ved fem år og være i barnepass mer enn 40 timer i uken. Mange barn har dokumenterte utviklingsvansker eller økt risiko for å utvikle slik allerede fra første leveår.

4.7 Oppsummering

I kunnskaps- og forskningsstatusene som tidligere har blitt produsert, etterlyses det mer forskning rettet mot de yngste barna i barnehagen og barnas hverdagsliv. Foruten hverdagslivet i barnehagen etterlyses det også forskning rettet mot; barnehage- og omsorgspolitik, personalets pedagogiske praksis, barnehagen som jevnaldringsarena, komparative og tverrnasjonale studier, samt kvalitet og innhold rettet mot barnehagens læringsfokus

Når vi går igjennom de ulike forskningsrapportene, ser vi at det er mye som peker i samme retning. Alle framhever barnehager med høy kvalitet som vesentlig for barns kognitive, sosiale og språklige utvikling. Høy kvalitet beskrives i stor grad som barnehager der personaltettheten er stor og der det er et stabilt personal og personalet har utdanning.

I tillegg er det en del faktorer som løftes fram som er av signifikant betydning, som andel mannlige ansatte, andel minoritetsspråklige ansatte og gruppestørrelse. For å fremme en positiv utvikling hos barn er interaksjon mellom barn og voksne, voksen og gruppen samt sensitive voksne også en avgjørende faktor.

Doktoravhandlinger relatert til barn 0–3 år i barnehagen, perioden 2000–2011

Når det gjelder publiserte doktoravhandlinger/PhD-avhandlinger i perioden 2000–2011, har vi funnet 20 avhandlinger fordelt mellom Norge, Sverige og Finland. I vår oversikt er det Sverige som har publisert flest avhandlinger relatert til små barn i barnehagen. Hvis vi summerer opp antall publiserte avhandlinger per land, finner vi at Sverige har utgitt 12 avhandlinger i den gjeldende perioden, Norge fire og Finland fire. Tre av de publiserte avhandlingene i Sverige er imidlertid skrevet av norske (Marit Alvestad, Elin Ødegaard og Torgeir Alvestad), og de fokuserer på norske barnehager. Disse tre blir videre nevnt under de norske avhandlinger for å vise kunnskapsstatus relatert til norsk kontekst. Vi finner ingen doktoravhandlinger fra Danmark og Island som er publisert i perioden 2000–2011. Vi har også fått bekreftet manglende publikasjoner i disse to landene gjennom både litteratursøk, snowballeffekten og gjennom kontakt med forskere på området. Det bør imidlertid påpekes at det både i Danmark og på Island er stipendiater som arbeider med små barn i barnehagen og som er i slutten av sitt avhandlingsarbeid. Avhandlingene som blir presentert nedenfor, ligger innenfor samfunnsvitenskapelig forskning hvor de fleste er rettet mot det utdanningsvitenskapelige feltet. Vi vil først presentere de norske avhandlingene etterfulgt av de nordiske avhandlingene fra Sverige og Finland.

Flere av de som har skrevet avhandlinger om små barn fra Norge, har tatt sin forskerutdanning i Sverige. En av grunnene til dette kan være den akademiske systemstrukturen i Sverige hvor det er lettere for førskolelærere å ta høyere utdanning og doktorere innen førskoleforskning. Per i dag finnes det rundt et 50-tall stipendiater i forskjellige forskerskoler som arbeider med førskoleforskning i Sverige. Dette er et ledd i en satsing fra det svenske *Vetenskapsrådet* og fra den svenske regjeringen for å øke kompetanse innen barnehagesektoren. Et av målene er at stipendiatene senere skal arbeide med forsknings- og utviklingsarbeid i kommunene for på den måten bidra til å øke kvaliteten i barnehagene.

5 Norske doktoravhandlinger relatert til barn 0–3 år i barnehage

I perioden 2000–2011 har det blitt publisert fire doktoravhandlinger/PhD-avhandlinger som fokuserer på barn i alderen 0–3 år i norske barnehager, samt tre avhandlinger som er publisert i Sverige, men som har fokus på norsk kontekst og er av norske forfattere. Fem av avhandlingene (M. Alvestad, 2001; T. Alvestad, 2010; Greve, 2007; Løkken, 2000; Ødegaard, 2007) er innenfor fagfeltet pedagogikk, en avhandling innenfor spesialpedagogikk (Nærland, 2011), en innenfor sosiologi og velferdsforskning (Stefansen, 2011).

5.1 Interaksjons fokus

Hovedfokuset for avhandlingene som er produsert innenfor det pedagogiske feltet, er spesielt rettet mot relasjoner knyttet til interaksjon mellom barn–barn og voksen–barn i hverdags- og lekesituasjoner. Løkken, Greve og T. Alvestad fokuserer på barnas relasjoner og vennskap med hverandre. Alle tre avhandlingene viser at barn fra ett til toårsalderen søker og oppretter relasjoner til hverandre. Relasjonene mellom de yngste barna i barnehagen kommer spesielt til uttrykk gjennom både verbale og nonverbale handlinger som gester, latter, humor og kroppslig bevegelse som for eksempel hoppe, løpe, klappe. Kort oppsummert viser disse avhandlingene at barnehagen bidrar til å stimulere og gi rom for at barna får etablert vennskap, samt at de gis mulighet til å ta initiativ, forhandle med hverandre og gjenta lekehandlingene over tid. T. Alvestad (2010) finner at de barna som er de mest kompetente lekekameratene også er de som er mest kompetente i forhandlinger i relasjoner. Dette funnet støttes også av forskningen til både Løkken og Greve.

I avhandlingen til Ødegaard (2007) fokuserer det mer på barn og voksnes samtalefortellinger og hvordan de bidrar til å skape mening. Barneinitierte fortellinger bidrar til å utfordre de voksnes autoritet, men på den andre siden kan slike fortellinger gi barnet autoritet overfor andre barn. For å kunne stimulere barnas initiativ til å fortelle på en måte slik at de får mulighet til å uttrykke sine meninger og sette barna i en positiv posisjon overfor andre barn, argumenterer Ødegård for at voksen initierte fortellinger kan bidra til å fokusere barnas oppmerksomhet mot et felles tema. Analysene i denne avhandlingen viser videre at de voksne er barnesentrert i samtale med barna, de er opptatt av det enkelte individ (barn) og er sensitive overfor barnas intensjon når de deltar. I likhet med de tre andre avhandlingene konkluderer også Ødegård med at de barna som er verbalt sterke og lekende, lett kan dominere innholdet i samtale.

Nærland (2011) ser i sin avhandling på sosial atferd, kommunikasjon og språkbruk blant førskolebarn i alderen 11–64 måneder. Målet med studien har vært å utvikle valide observasjonsbaserte mål på sosial rolle, sosial atferd og ulike språk- og kommunikasjonsferdigheter. Funnene i studien viser at det er få førskolebarn som får henvendelser fra andre barn, og at de ofte blir oversett av jevnaldrende. Videre finner Nærland at positive og nøytrale henvendelser fra andre barn (sosiale fokus) var positivt relatert til alder. Når det gjelder de yngste barna i barnehagen, viser studien at de primært henvender seg til voksne og mottar lite eller ingen henvendelser fra andre barn. I likhet med avhandlingene innenfor det pedagogiske feltet viser Nærlands funn også at de barna som har en tydelig, forståelig og vennlig væremåte, fikk flest

positive henvendelser, samt at førskolebarns sosiale rolle er påvirket av barnas kompetanse som dialogpartner og pragmatiske ferdigheter, enn av barnas formelle språkferdigheter.

5.2 Læreplaner, planlegging og dokumentasjon

Marit Alvestad (2001) fokuserer i sin avhandling på førskolelæreres forståelse av planlegging og praksis. Alvestads avhandling, som er artikkelbasert, tar for seg ulike aspekter rundt læreplaner og planlegging. Blant annet sammenligner hun den norske og svenske rammeplan/læreplan for barnehage i lys av verdigrunnlag, innhold og læringssyn. Videre i avhandlingen problematiseres å analyseres både førskolelærernes oppfatninger av barns læring, samt førskolelærernes forståelse av egne lokale planleggingsprosesser og arbeidet med læring etter innføringen av en nasjonal rammeplan for barnehagen. Hovedfunnene i Alvestads avhandling viser at førskolelæreres forståelse av planlegging av pedagogisk virksomhet og læring relateres til både en emosjonell, en praktisk og en diskursiv forståelse.

5.3 Foreldre og klassekultur

Stefansens avhandling (2011) ”Foreldreskap i småbarnsfamilier: klassekultur og sosial reproduksjon” belyser spesielt to spørsmål: hvordan klasse kommer til uttrykk gjennom foreldreskap og hvordan foreldrepraksiser bidrar til å ”klasseprege” barn. I en av artiklene i avhandlingen fokuserer Stefansen på foreldrenes oppfatning og forståelse av barnehagen. Barnehagen blir sett på som en respons på utfordringene i å håndtere arbeid og det moderne samfunnet. Foruten at det er en respons på utfordringene småbarnsforeldre står overfor, ser de fleste foreldre på barnehagen som obligatorisk for barnets skyld. Det er imidlertid ulike oppfatninger mellom sosiale klasser når barnet bør starte i barnehagen. Arbeiderklasseforeldre er mer skeptiske til at barna skal starte tidlig i barnehagen enn hva middelklasseforeldre er. Det er også et skille i forståelsen av formell barnepass mellom ulike klasser. Arbeiderklassen ser på barnehagen som et uformelt sted hvor barna ikke blir utsatt for unødvendige krav, mens middelklasseforeldrene verdsetter det pedagogiske prosjektet. Begge gruppene mener imidlertid at barnehagen skal fremme barns autonomi og grad av kontroll. Arbeiderklasseforeldrene vektlegger imidlertid at autonomi oppstår gjennom vennegrupper og uorganisert aktivitet, mens middelklasseforeldrene vektlegger at når barna tar initiativ til å forklare/utlede og være i interaksjon, skal dette bli fanget opp av de voksne.

5.4 Metode

Den metodiske tilnærmingen i de ovenstående avhandlingene har en kvalitativ tilnærming. De fem første avhandlingene (T. Alvestad, Greve, Løkken, Ødegaard og Nærland) benytter videoobservasjon som for det meste er foretatt over lengre tid i barnegruppene (9–10 mnd.). M. Alvestads (2001) og Stefansens (2011) avhandlinger, som de foregående, er også metodisk forankret i kvalitativ metode. M. Alvestad benytter seg både av kvalitative intervjuer og læreplananalyser og Stefansens studie baserer seg på kvalitative intervju med småbarnsforeldre fra arbeider- og middelklassen.

6 Svenske doktoravhandlinger relatert til barn 0–3 år i barnehage

I Sverige finner vi 12 publiserte avhandlinger (nedenfor gjengis ni av avhandlingene ettersom tre er redegjort for under norske avhandlinger ovenfor) som er rettet mot småbarn i alderen 0–3 år. I likhet med i Norge er alle avhandlingene relatert til relasjon og interaksjon mellom barn–barn og voksen–barn gjennom ulike perspektiver og i ulike settinger. Relasjon og interaksjon blir fokusert på blant annet gjennom forhandlinger, vennskap, lek, kjønnsperspektivet, demokrati og verdier. Én avhandling fokuserer imidlertid på *literacy*, én på matematikk og en har fokus rettet mot læreres pedagogiske dokumentasjon.

6.1 Interaksjonsfokus

Avhandlingene til Michélsen (2004), Månsson (2000) og Emilson (2008) setter fokus på interaksjon ut fra ulike perspektiver. Michélsen (2004) ser i sin avhandling på interaksjon som forekommer mellom ett- og toåringer i barnehagen. Hun finner i sin studie at interaksjon mellom barna ofte oppstår rundt de aktive barna. Interaksjonen mellom barna preges av å være støttende, og oppbygning av interaksjon baserer seg ofte på barnas interesse. I likhet med de norske avhandlingene til Greve og Løkken finner Michélsen også at barnas relasjoner preges av glede og store bevegelser, samt at det synes som det er lite konflikter relatert til interaksjon mellom ett- og toåringer i barnehagen. Det å la de yngste barna få imitere, tilpasse og koordinere seg til hverandre, argumenterer Michélsen med vil bidra til jevnaldringssosialisering. Til forskjell fra Michélsen ser Månsson i sin avhandling på interaksjon mellom barna og personalet i lys av et kjønns- og kontekstperspektiv. Hun viser gjennom sine funn at kjønn ofte er kontekstbundet, og de ulike kontekster ga ulike kjønnsbundet interaksjon. Månsson viser blant annet at i samlingsstund var det guttene som dominerte og fikk de mest utbroderte svarene fra pedagogene. Når det gjaldt måltid, ikke voksenstyrte aktiviteter og frilek, var det ingen store forskjeller i dialogen knyttet til jenter og gutter. Det hun imidlertid finner, er at guttene dominerer i frileken. Satt i sammenheng med Michélsens avhandling framhever også Månsson at små barn tar del i kjønnskonstruksjonen, noe som kan sammenlignes med jevnaldringssosialiseringen.

I likhet med Månsson fokuserer Emilson (2008) i sin avhandling også på interaksjon mellom voksen og barn, men i lys av demokratiske verdier som deltakelse og hvordan verdiene er kommunisert til barna. Dette belyses gjennom lærerkontroll, barns medvirkning i samlingsstund og hvilke verdier lærerne oppfordrer og kommuniserer til barna. For sterk grad av lærerkontroll synes å begrense barnas deltakelse, mens en svakere lærerkontroll bidrar til å fremme barnas deltakelse samtidig som det gis mulighet til å delta på egne vilkår/termer. Når det imidlertid gjelder lærerkontroll i samlingsstund, finner Emilson at det ikke nødvendigvis begrenser barns påvirkning. Alt avhenger av hvilken kontroll som benyttes, og barns påvirkning øker når lærers kontroll over ”hva” og ”hvordan” er svak, samt når lærer har nærhet til barnas livsverden gjennom en intersubjektiv og kommunikativ tilnærming. I siste del av Emilsons avhandling tar hun for seg hvilke verdier lærerne kommuniserte. Hun fant ti verdier fordelt på en verdidimensjon relatert til disiplin, ivaretagelse og demokrati. For å kunne endre maktstrukturen i voksen–barn interaksjon, konkluderer Emilson at det er en forutsetning at

læreren har høy grad av nærhet til barnas perspektiver; emosjonell tilstedeværelse og lekenhet er en forutsetning.

Hellman (2010) har i sin avhandling fokus på kjønnsperspektiver og hvordan guttete trekk, *boyishness*, blir forhandlet mellom barna i hverdagsaktiviteter. Hun finner at innenfor mengden av praksiser blir bestemte handlinger gjort tydelig og kategorisert som jentete eller guttete. I disse handlingene er ulike atferder mer korrekte og naturlige for de ulike kjønnene og kan føre til diskursiv posisjonering om hva som er typisk guttete. Hellman konkluderer i studien med at viktigheten av å tilhøre et kjønn er viktigere i noen sammenhenger og mindre relevant i andre. Når det er henholdsvis viktig eller mindre relevant er ofte avhengig av om det er et åpent eller lukket normativt blikk på handlingene. Kjønnsblikket manifesteres ikke bare gjennom hvordan barnet blir sett på av lærere og andre barn, men også gjennom arkitektur. For å unngå normative ”blikk” skaper barna hemmelige rom ved å bygge ”skjold” eller forhandle om vennskap. Hun konkluderer også med at småbarn i forhandling viser at det er viktig å tilhøre et kjønn og at små barn ikke er ”babyer” og kjønnsløse.

Engdahl (2007) fokuserer i sin avhandling på barnas perspektiv gjennom å benytte narrativer/fortellinger. Engdahl viser hvordan barna viser vennskap, hvordan de gir hverandre oppmerksomhet og når de aktivt velger lekekamerater. Hun finner i sin studie, i likhet med Michélsen, at barna leker sammen det meste av tiden. Leken er for det meste preget av fortsettelses- og gjentakelseslek med regelmessige forstyrrelser hvor de funderer over premisene for leken. Studien viser også at barna har lengre uavbrutte lekesekvenser hvor de holder fokuset på det samme leketemaet/aktiviteten over tid.

6.2 Læring rettet mot literacy og matematisering

Bjørklunds avhandling (2008) er den eneste avhandlingen vi finner som fokuserer på *literacy*, (begynnende lesing og skriftspråk) og hvordan 0–3 åringer benytter og uttrykker literacy i hverdagslivet. I sin avhandling ser hun på om barns literacy har påvirkning på den sosiale og kulturelle konteksten i barnehagen og viser hvordan *toddlere* deltar, interagerer og kommuniserer når de er engasjert i literacy. Bjørklund finner at det oppstår to ulike sider, side ved side, i barnas literacy-praksis. Den ene siden oppstår når førskolelærer inviterer barna til å delta i dialog og historiefortellinger gjennom at barna får bidra til historien gjennom gester og ord. Den andre literacy-praksisen oppstår gjennom lesing og tegning eller skriving. Bruk av ulike artefakter, inkludert tegn, fant Bjørklund som signifikant i barnas leseaktiviteter. Barna undersøkte og studerte bøker og benyttet bøker for å få interaksjon med andre barn. Skriving var ofte forbundet med barnas konstruksjon av tegn for eksempel når de tegnet. Studien konkluderer med at barna skaper sin egen literacy-praksis sammen med jevnaldrende i førskolesammenfunnet.

Reis (2011) fokuserer på hvordan *toddlere* matematiserer og utvikler matematisk kunnskap og forståelse gjennom bruk av konkrete objekter som koppe- og ringtårn. En av hovedinteressene i denne studien har vært å studere *toddlernes* matematisering ”in-situ” og fokusere på hvordan barns matematiske utvikling er interaktivt konstruert ”her og nå”. Hun finner i sin analyse at barna gjenkjenner og åpner en dimensjon av gangen som de etter hvert oppdager har sin faste plass i systemet relatert til tårnet. Reis konkluderer med at tidligere verdier innenfor en dimensjon av variasjon blir senere identifisert som en ny verdi eller som en annen dimensjon av variasjon.

Denne typen aktivitet for småbarn er avgjørende for forberedelse av grunnleggende aritmetikk slik som forståelse av tall og basis utregninger/operasjoner. Det å strukturere og ordene i serier er også viktig med hensyn til forståelse i tidlig matematisering.

6.3 Læreplaner, planlegging og dokumentasjon

To nylige avhandlinger fra Sverige (Jonsson 2011; Bjervås 2011) fokuserer på førskolelærernes forståelse av læreplaner, planlegging og pedagogisk dokumentasjon.

Jonsson (2011) fokuserer i sin avhandling på hvordan læreplan for de yngste barna beskrives av førskolelærerne i forhold til innhold, arbeidsformer og hva som karakteriserer virksomheten for de yngste barna i barnehagen. Jonsson viser i sine funn at læreroppgavet framstår som unikt i den forstand at arbeidet med barns læring og utvikling skjer her og nå og i mindre utstrekning ut fra en planlagt virksomhet – noe som har resultert i begrepet *nuets didaktikk*. Videre viser resultatene at personlighetsutvikling og sosial tilpasning er de to viktigste formålene med de yngste barnas læring og utvikling, samt at lek er av like stor betydning som mer spesifikt innhold relatert til naturvitenskap og matematikk.

Bjervås (2011) retter fokuset på hvordan læreres syn på småbarn er i forhold til pedagogisk dokumentasjon. Hovedmålet i denne studien er å se på hvordan lærere snakker om barna gjennom planleggingsmøter når de sammen prøver å forstå barna i forhold til den dokumentasjonen de har gjort. Funnene viser at samtalene om småbarna er mangfoldig. Lærerne snakker om barna både som et barn med sin spesielle identitet og som barn som tar en subjektiv posisjon som konteksten tilbyr. Ut over dette finner Bjervås at det som det blir mest snakket om når det gjelder å beskrive barn, er at barn har stor kompetanse – og i ytringene finner hun at det er dette førskolelærerne primært diskuterer. Når det gjelder pedagogisk kompetanse, ser lærerne på dette som et verktøy for å støtte barns muligheter til å vise seg selv som kompetente barn, samt å hjelpe dem til å bruke den kompetansen de allerede har ervervet seg. Lærerne vektlegger også i sine samtaler sitt ansvar for å skape gode betingelser for barnas utvikling og læring.

Gjennomgående i alle de ovennevnte avhandlingene framheves viktigheten av god interaksjon og tette relasjoner mellom barn–barn og voksen–barn. Både barneperspektiv, jevnaldringssosialisering og god tilrettelegging fra de voksne/lærerne i barnehagen bidrar til å stimulere barnas læring, utvikling og medvirkning med hensyn til blant annet kjønnsidentitet og forståelse, språk, *literacy*, matematisk forståelse og vennskap og lek.

6.4 Metode

De ovennevnte studiene er basert på en kvalitativ tilnærming. Datainnsamlingen er primært basert på videoobservasjon samt etnografiske metoder som observasjon og intervju. Sammenfattende viser også studiene, på lik linje som de norske avhandlingene, at forskerne har vært til stede ute i feltet over lengre perioder, og enkelte studier har fulgt de samme barna over to år.

7 Finske doktoravhandlinger relatert til barn 0–3 år i barnehage

I Finland har det i følge Hännikäinen (2010) blitt produsert fire avhandlinger som er relatert til barn i alderen 0–3 år i barnehage. To av avhandlingene er innenfor utdanningsvitenskap og fokuserer på bruk av matematikk og *numeracy* (C. Bjørklund, 2007; Mattinen, 2005), én innenfor spesialpedagogikk (Suhonen, 2009) med fokus på relasjon mellom barn med spesielle behov og de voksne og én innenfor sosialpsykologi (Rutanen, 2007) med fokus på interaksjon gjennom bruk av vann. Selv om disse fire avhandlingene har ulike perspektiver så kan alle sies å være rettet mot interaksjon og relasjoners betydning i barnehagen.

7.1 Læring gjennom literacy og numeracy

Både Mattinen (2006) og C. Bjørklund (2007) fokuserer på matematikk i sine avhandlinger. Mattinens fokus er rettet mot personalets muligheter til å fremme små barns matematikkutvikling gjennom å guide treåringer til å fokusere spontant på tall, *numerocities*, i hverdagsomgivelsene. Denne avhandlingen er en intervensjonsstudie hvor 17 barn og deres lærere ble fulgt opp gjennom et fire ukers program hvor lærerne guidet barna til å holde oppmerksomheten rettet mot *numerocities* i strukturerte spill og aktiviteter samt i hverdagssituasjoner. Studien målte effekten av utviklingen av tendenser til spontan fokusering på *numerocities* (SFON) og matematikkferdigheter over en seksmåneders periode. Funnene til Mattinen viser at det er mulig å påvirke barnas SFON-tendenser i barnehagen, men funnene indikerer også at det var vanskelig å fremme tallforståelse for de barna som hadde svake SFON-tendenser. Barn som hadde noe SFON når intervensjonen startet, utviklet sine matematikkferdigheter i oppfølgingsfasen. Ut fra funnene konkluderer Mattinen at det er viktig at personalet er opptatt av forskjellen mellom barns SFON og tallforståelse når de planlegger og tilrettelegger aktiviteter. I Bjørklunds avhandling er fokus mer rettet mot barns møte med matematikk og hvordan toddlere erfarer og lærer matematikk, samt hvordan de benytter sine erfaringer i å mestre hverdagslivet i barnehagen. Studien viser i likhet med Mattinens avhandling at matematikk er et viktig fenomen som barna bør få kontakt med på ulike måter og bli gjenkjent som en nødvendig del av barnas hverdagsliv. For de yngste barna synes en av de viktigste betingelsene for læring å være variasjon, simultanitet, forståelighet og faste deler/oppbygning (fixed points). Videre viser hun gjennom sine funn at barna benyttet matematikk til å opprettholde sosiale regler, beskrive verden og som verktøy for problemløsning. Både Mattinen og Bjørklund konkluderer med at de voksne spiller en signifikant rolle i å tilrettelegge for at barna skal få mulighet til å utforske matematiske begreper og fenomener.

7.2 Interaksjon

I Rutanens (2007) avhandling settes fokus mot forhandling av begrensninger og meningskonstruksjon blant to- og treåringer, deres førskolelærer og forskeren i utforskning av vann. Rutanen argumenterer for at vann er et element som gir en kulturell kanalisering i barnehagen som de voksne må guide og støtte barnas tilgang til. I likhet med Mattinen er dette også en intervensjonsstudie i en barnehage. Hun fant at de voksne intensjoner og forventninger var materialiserte gjennom hvordan de tilrettela for barns muligheter til å handle. Barna samkonstruerte nye bevegelser og meninger i relasjon med de voksne initiativ og de objektene de

tilbød. Barns gester, positurer og verbalisering oppsto fra å være helt tilfeldige/vilkårlige bevegelse til å få bestemt mening og funksjon. Gjennom intervensjonsperioden viser Rutanen at barnas handlinger mer og mer korresponderte med de voksnes forståelse av utforskning av vann.

Den siste og nyeste avhandlingen fra Finland er rettet mot spesialpedagogikk. Suhonen (2009) fokuserer i sin avhandling på hvordan små barn, toddlere, med spesielle behov tilpasses i barnehagen. Hovedfokuset er her rettet mot barnas emosjonelle trivsel og involvering i daglige aktiviteter, så vel som relasjoner som er bygd opp mellom voksne og barn og mellom barna. Alle småbarna i denne studien var avhengig av hjelp fra voksne i alle situasjoner i løpet av dagen. Suhonen viser i sine funn at lærernes engasjement var signifikant høyere enn engasjementet fra andre profesjoner i barnehagen. Hun framhever videre at den måten voksne støtter barna på, er den viktigste faktoren relatert til barnas følelse av trygghet og emosjonell velvære i prosessen til å tilpasses et barnehagetilbud. Suhonen konkluderer også med at jo høyere utdanningsnivå de voksne hadde, jo mer dedikert var de til interaksjon med barna og benyttet ulike interaktive og deltakende måter for å støtte barna.

7.3 Metode

I likhet med avhandlingene fra Norge og Sverige baserer tre av de finske avhandlingene seg også på kvalitative tilnærminger og videoobservasjon over lengre perioder ute i barnehagen. To av studiene er intervensjonsstudier (Mattinen og Rutanen). Rutanen sin studie er primært basert på kvalitativ tilnærming med videoobservasjon på individnivå koblet sammen med kvantitative data som var testet statistisk med variasjonsanalyse og lineær modellering på gruppenivå. Mattinens studie er en kvantitativ effektstudie av utvikling av SFON med både pre-, post- og oppfølgingstester for barna i både forsøks- og kontrollgruppe, samt spørreskjema til lærere og foreldre. Det kvantitative materialet støttes imidlertid opp av kvalitative prosedyrer som beskrivende eksempel fra datamaterialet.

Fagfelleverderte artikler og antologier

8 Norske fagfelleverderte artikler og antologier

Den tematiseringen som er lagt til grunn for systematiseringen av forskningsarbeidene, er en videreutvikling av de temaene som Greve og Solheim (2010) kom fram til i sin forskningsoversikt. Følgende kategorier ble brukt i deres oversikt: *Relationships and peer culture; learning; language and creation of meaning; care and participation; ethical issues and dilemmas*. Ved å gå igjennom nyere artikler på feltet både i vitenskapelige tidsskrift og redigerte antologier, kom vi fram til følgende tematisering: a) virkninger, b) barns relasjoner/barngruppen, c) meningsskaping og læring d) barns medvirkning/vilkår for medvirkning, e) foreldre og personale, f) metodologi- og teoriutvikling. Under kategorien ”annet” er det plassert noen artikler som handler om estetiske prosesser med de yngste.

En slik tematisering kan være nyttig for å få fram spredning og oversikt, men den er samtidig problematisk og diskutabel fordi flere temaer kan behandles innenfor én og samme artikkel. Dermed kunne artikkelen vært plassert under flere temaer. Den plasseringen som er valgt her, er ut fra tematikken som fremtrer tydeligst, blant annet basert på forfatterens abstrakt og innledninger.

Et annet problematisk punkt er skillet mellom artikler som er publisert i vitenskapelige tidsskrift og de som er publisert i artikkelsamlinger og antologier. Når det gjelder de siste, kommer det fram at noen av disse har vært igjennom fagfellevurderingsprosesser, mens andre er det mer usikkert om har vært det eller ikke. I matriseoversiktene har vi laget et skille mellom artikler publisert i vitenskapelige tidsskrifter og artikler trykket i artikkelsamlinger og antologier. Matrisen over norske fagfelleverderte artikler og antologier (se vedlegg) inkluderer ikke artikler som inngår i publiserte doktorgrader. Nedenfor blir det gitt en kort omtale av det viktigste som kommer fram under de ulike temaene. I omtalen er det lagt mest vekt på artikler presentert i vitenskapelige tidsskrifter, mens artikler hentet fra antologier er omtalt noe mer summarisk.

8.1 Virkninger av barnehagedeltagelse

Når det gjelder dette temaet, eksisterer det relativt få publikasjoner basert på norske forhold. Forskere fra Folkehelseinstituttet har med utgangspunkt i data fra Mor-Barn-undersøkelsen publisert artikler som kaster lys over virkninger av å gå i barnehage. Lekhal, Zachrisson, Wang, Schjølberg og von Soest (2011) søker å måle effekten av barnehagedeltagelse ved å sammenligne barn som har erfart ulike omsorgsordninger. De fokuserer på barnas språkutvikling. Resultatene viser at det ved halvannetårsalder ikke kom fram noen sammenheng mellom sen språkutvikling og barnehagedeltagelse. Ved treårsalderen derimot hadde de barna som hadde heldagsbarnehage mindre sen språkutvikling enn de som hadde halvdagsbarnehage (gruppeomsorg). Lekhal mfl. konkluderer med at det å gå i barnehager med høy kvalitet synes å beskytte mot sen språkutvikling i treårsalderen.

Også Bekkhus, Rutter, Maughan og Borge tar (2011) utgangspunkt i data fra Mor-Barn-undersøkelsen og inkluderer spørreskjemadata fra 24259 mødre. Her søker forskerne å undersøke faktorer som predikerer gruppeomsorg og barnehagedeltagelse. Det kommer fram at mens nesten alle barna ved nímånedersalder fikk omsorg hjemme, var det over to tredjedeler av barna som gikk i barnehage ved halvannetårsalder. Undersøkelsen viser at høy utdannelse

hos mor og familiens inntekt predikerer barnas deltagelse i barnehager. Forskerne konkluderer med at funnene er forskjellig fra hva man finner i Nord Amerika, og at dette peker mot at effekter av barnehager ikke kan blir meningsfullt fortolket uten at man ser dem i forhold til den større sosiale konteksten, og kvaliteten av barnehage tilbudet.

Havnes og Mogstad (2011) har studert langtidseffekter av barnehageopphold. Ved bruk av registerdata der opplysninger om mor og barn kobles, finner de signifikante positive effekter av barnehageopphold både på hvor mye utdanning barna senere hadde skaffet seg og på deres arbeidsdeltakelse og negative effekter på uttak av stønader og tidspunkt for egen familieetablering. De har ikke individdata om barnehagebruk, men måler dette indirekte gjennom barnehagedekningen i oppvekstkommunen der slutten av 1970-tallet sammenliknes med slutten av 1960-tallet. Siden det på slutten av 1970-tallet først og fremst var heltidstilbudet til de eldste barna som ble bygget ut, er det svært sannsynligvis at en tilsvarende analyse med for eksempel 10 år nyere data ville gitt enda sterkere utslag, da barn i barnehager på dette tidspunkt opplevde mer barnehage i form av lengre daglig oppholdstid og flere års deltagelse. For det tidsrom Havnes og Mogstad senere undersøkte, ble det foretatt noen få studier av utbygging og fordeling av plassene. Denne forskningen viste stor sosial skjevhet i hvordan barnehageplassene ble fordelt og brukt (Gulbrandsen & Tønnessen, 1988). Til grunn for denne forskningen lå det blant annet bekymring for de fordelingsmessige effekter gitt at barnehager hadde den positive individuelle langtidseffekten som Havnes og Mogstad nå har påvist.

I en artikkel trykket i *Norsk håndbok i sped- og småbarns psykiske helse*, har Zachrisson, Lekhal og Schjølberg (2009) publisert en oversiktsartikkel hvor de gjennomgår sentral forskning på hvordan det å gå i barnehage påvirker psykisk helse hos sped- og småbarn. Den refererer både til norske og internasjonale undersøkelser, og finner at litteraturen belyser fire områder av sped- og småbarns psykiske helse: 1) språk og kognisjon, 2) sosio-emosjonell utvikling, 3) tilknytning, og 4) stress/stressmestring. De konkluderer med at barnepassordninger både kan representere en beskyttelses- og en risikofaktor for barns psykiske helse. Det er interessant å merke seg at de sier at på tvers av studier og kontekster ser det ut som kvaliteten av barnepassordningen er av avgjørende betydning, og til en viss grad også antall timer som barn tilbringer i barnepassordninger. Når det gjelder virkninger på utvikling av språk, kognisjon og læring, tyder studiene på at barnepassordninger av høy kvalitet, og spesielt barnehager, i overveiende grad har positiv effekt. Når det gjelder sosio-emosjonell utvikling peker de på at ulike forhold ved barnepassordningen kan være en risikofaktor, men ikke ordningen i seg selv. Det konkluderes også med at sped- og småbarn kan danne trygg tilknytning til profesjonelle omsorgsgivere, og at dette fremmes av sensitive omsorgsgivere i små grupper, med mye stabilitet blant personalet. Når det gjelder stressforskningen, peker de på at denne forskningen er beheftet med metodiske svakheter som gjør funnene usikre. Forskerne oppsummerer ved å peke på de viktigste politiske grepene i forlengelsen av sine funn: 1) å sikre høy kvalitet på barnehagen, dvs. et miljø preget av tilstrekkelige ressurser og kompetanse blant personalet for å yte adekvat stimulering og sensitiv omsorg, 2) å gi småbarns foreldre kortere arbeidstid enn full dag.

Også Borges (2010) artikkel tar for seg virkninger av barnehagedeltagelse, og hun fokuserer spesielt på resiliensfenomenet i forbindelse med barns psykiske helse. Ut fra en longitudinell studie av barns vennskap (barn fra 2–6 år), ble det undersøkt hvordan barns vennskap kan virke inn på fenomener som overaktivitet og uoppmerksomhet, noe som kan være forløpere til

hyperaktivitet og oppmerksomhetssvikt (ADHD). Forskerne stilte tre hovedspørsmål: 1) Kan man identifisere symptomer på overaktivitet/ukonsentrert og adferdsproblemer eller adferd hos små barn og dermed individuell risiko? 2) hvilke beskyttelsesfaktorer reduserte faren for at barn med denne typen risiko, også pådro seg adferdsproblemer? 3) hva er mulige årsaker til at de potensielle beskyttelsesfaktorene hadde god effekt? Resultatene viser at svarene på de tre spørsmålene var: a) Ja, symptomer var tilstede, b) gode jevnaldningsrelasjoner beskyttet risikobarn med overaktivitet/ukonsentrert og c) to psykologiske fenomener var potensielle beskyttelsesfaktorer. Det ene var prososial adferd som for eksempel egenskaper som å dele, trøste og hjelpe hverandre. Dette hadde sterk og god effekt for risikobarna. Det andre var evnen til å ta de andre barnas perspektiv. Borge drøfter konsekvenser av resultatene og peker på at forebyggende tiltak mot å utvikle hyperaktivitet/adferdsproblemer ligger i å jobbe med å få risikobarn til å øve seg mer på å dele og ta den andres perspektiv.

8.2 Barns relasjoner, vennskap, barnegruppen

Denne tematikken har vært gjenstand for flere norske doktoravhandlinger (se kapittel fem), og flere av forskerne har videreutviklet og utdypet i analysene i nyere artikler. Løkken (2004) fokuserer på hvordan toåringer i barnehager hilser og ønsker hverandre velkommen. Studien får fram at halvparten av toddlernes måter å hilse på, er sammenlignbart med vanlige former for hilsninger som blir brukt i ulike kulturer. Løkken fant også at 21 % av hilsningsritualene var spesifikt for barnegruppen, og at de ofte involverte langvarige seremonier, noe som indikerer at det kan utvikle seg en spesiell hilsningskultur blant toddlere som møtes over tid. Oppsummeringsvis peker Løkken på implikasjoner av funnene, nemlig at personalet i barnehager bør rette oppmerksomhet mot fenomenet hilsninger mellom barn, og at personalet bør anerkjenne kroppen som en viktig støtte når det gjelder å utvikle relasjoner mellom små barn.

Greves artikkel (2009) bygger videre på doktoravhandlingen som fokuserte på vennskap mellom toåringer i barnehage. Greve stiller spørsmål ved om det er mulig å observere vennskap mellom barn, og artikkelen beskriver ulike former som vennskap mellom toåringer kan ta. Sentrale momenter som inngår i vennsapsrelasjonene beskrives som: et felles vi, møtet og kommunikasjonen i møtet, å skape mening sammen og humor. Greve konkluderer med at det er mulig ut fra et livsverdensontologisk perspektiv å observere hvordan vennskap kommer til uttrykk, selv om det aldri vil være mulig for utenforstående å komme på innsiden av menneskers følelser.

Artikkelen til Os (2012) har en litt annen innfallsvinkel til barns jevnaldningsrelasjoner ved at hun undersøker de voksnes rolle i forhold til hva som skjer mellom barna. Artikkelen retter oppmerksomheten mot hvordan den voksne, som også er deltager i små barns liv, medierer relasjoner mellom barn i fri lek, og hvilken betydning denne medieringen har for det umiddelbare samværet og leken mellom barna. Hun kommer fram til at mediering av jevnaldningsrelasjoner i lek ikke er et spørsmål *om* man bør, men *om hvordan* mediering foregår. I analysene løftes det fram to hovedtyper for mediering. Den ene kalles drop-in-involvering, den andre vedvarende involvering. Som konklusjon pekes på at vedvarende engasjement der voksne enten deltar i lek eller følger leken oppmerksomt fra sidelinjen, bidrar til at felles lek mellom barna utvikles.

Rossholt (2010a) tar i sin artikkel opp de yngste barnas gråt. Formålet er å få fram kompleksiteten i barns gråt, de forskjellige formene for gråt som kommer til uttrykk blant ett- og to-åringer, og hvordan disse uttrykkene forstås av de voksne rundt. Ved hjelp av analyser av samtaler med personale på småbarnsavdelinger peker Rossholt på forestillinger og begreper om gråt og andre kroppsuttrykk som personalet synes å ta for gitt. Artikkelen viser at forskning blant de yngste i barnehager kan få fram måter å tenke på og diskurser som vi ikke er klar over, og som utfordres av alternative tankebaner.

I en annen artikkel utforsker Rossholt (2010b) forhold rundt mat, berøring, kroppslig og sosial posisjonering rundt måltidet, på en småbarnsavdeling. Utgangspunktet er at spising, mat og berøring av både mat og ting på bordet kan forstås ut fra et kroppslig perspektiv, men som når det foregår på en småbarnsavdeling med 1 og 2 åringer, også møter diskurser og handler om å lære å spise. De kroppslige- materielle-og sosiale prosessene som skjer ved måltidet analyseres i lys av teoretiske begreper fra Derrida (touch) og Grosz (bodies-in-place and out-of -place). Rossholts analyser av barnas kroppslig-materielle praksiser får fram hvordan barn på 1 og 2 år bidrar til å skape sine liv gjennom berøring som en måte å være i verden. Gjennom å bruke blikket, hender, og føtter og ting som er på bordet under måltidet, skaper de kraft i relasjon til kroppen og stedet de befinner seg. Hva et barn på 1 og 2 år kan er vanskelig å si fordi det kommer an på de materielle og diskursive praksisene som er tilgjengelig i den aktuelle konteksten.

I antologien ”*Resiliens i praksis. Teori og empiri i et norsk perspektiv*” har Borge og Natvig (2007) en artikkel hvor de presenterer de første funnene fra undersøkelsen om barns vennskap. Forskerne ville undersøke om vennskap påvirket sammenhengen mellom hyperaktive/uoppmerksomme barn og atferdsvansker. Analysene ga tre hovedfunn: 1) Resiliens var utviklet hos noen, ikke alle, i gruppen hyperaktive/uoppmerksomme barn: 2) hyperaktive/uoppmerksomme barn med gode vennskap hadde bare halvparten så mye atferdsproblemer som hyperaktive/uoppmerksomme barn med mindre gode vennskap: 3) vennskap var en beskyttelsesfaktor. Forskernes hovedkonklusjon er at atferdsvansker blant hyperaktive/uoppmerksomme barn kan motvirkes via gode vennskap i barnehagen.

På spørsmål om hva Borge ser som viktige kunnskapsbidrag fra sin forskning, uttaler Borge (e-postkorrespondanse 2011) følgende: ”Vennskap blant barn finner sted første og andre leveår. De er imidlertid avhengig av å komme i en barnehagegruppe med småbarn, der de kan velge venner. I den store studien *The matter of the first friendship* på Hadeland, deltok både ett-, to- og treåringer, men de var rimeligvis vanskelige å få noe ut av da vi intervjuet dem. Men de ble intervjuet fire ganger i den fireårsperioden og vi fant ut mye om hva som kjenner tegner vennskap, popularitet, prososialitet og barns forståelse av andres sinn (Theory of Mind) og andre barns følelser (emosjonsattribusjon). En andel av treåringene kunne svare på intervju om popularitet, vennskap og de andre barnas atferd, tanker og følelser. Null- til treåringer i Norge har få symptomer på sosiale, atferdsmessige eller følelsesmessige vansker. Man vet ikke noe om når symptomer på emosjonelle vansker først fremstår, men det er indikasjoner i vennskapsstudien på at de kommer før sosial angst i grupper og ikke etter. Norske treåringer har imidlertid færre symptomer på sosiale angst og er mindre sosialt uinteresserte enn treåringer i Canada».

8.2.1 Metode

Oppsummeringsvis kan vi slå fast at artiklene til Greve og Løkken metodologisk bygger på varianter av langvarig observasjon og deltagelse i noen få barnehagemiljøer. I Os`studie er observasjon også grunnlag for datainnsamlingen, men her er det blitt observert i flere miljø, og deltagelsen i feltet fra forskernes side er mer kortvarig. Alle tre bygger analysene på video-filmet materiale. Teoretiske sett baserer både Løkken og Greve seg på et livsverdensontologisk perspektiv, mens Os fokuserer på medieringsbegrepet og ligger nærmere en sosiokulturell tradisjon. Til forskjell fra de ovennevnte barnehagenære studiene, benytter Borge forskning om barns vennskap andre metodologiske tilnærmingen. Undersøkelsen er av longitudinell karakter, og datagrunnlaget er informasjon via spørreskjema, intervjuer og vurderings-skjema fra foreldre og barnehagepersonale. Analysene er forankret i psykologisk teori og forskning.

8.3 Meningsskaping og læring

Når det gjelder artikler under denne overskriften, så er det stor spredning i hva undersøkelse- ne fokuserer på, og hva slags metodologi de benytter. T. Alvestads artikkel (2009) tar for eksempel utgangspunkt i et utviklingsprosjekt hvor forskeren samarbeidet med personale på en småbarnsavdeling over et halvt år. Målet var å øke personalets bevissthet om sitt eget arbeide, både for å gjøre barnehagen til læringsarena for eget arbeide, samt å bidra til barnehagen som en læringsarena for de yngste. Gjennom prosjektet avdekket personalet kritiske punkter ved egen praksis, hvorav et er personalets valg av fokus med hensyn til individ-gruppe problematikken. Et annet kritisk punkt var knyttet til hvilken type oppmerksomhet de voksne gir barna. Det tredje var knyttet til hvordan de voksne administrerer og organiserer de mer voksenstyrte situasjoner i gruppa.

Moser og Martinsen (2010) har en annen innfallsvinkel til barnehagen som læringsmiljø, ved at de kartlegger karakteristika ved utemiljøet i barnehager i hele landet. Undersøkelsen viser at norske barn tilbringer relativt mye av barnehagetiden utendørs, nemlig 70 % om sommeren og 31 % om vinteren, og at gjennomsnittlig har norske barnehager relativt store uteområder. Når det gjelder de yngste barna, svarte bare ca. 25 % av barnehagene at ett- til treåringene har sine egne avskjermede lekeområder utendørs. Et hovedfunn er at barnehagene har et relativt rikt utvalg av leker og apparater i utemiljøet, men at det er temmelig likt og lite variert mellom barnehager. Avslutningsvis drøftes betydningen av at barnehager har et bevisst forhold til barnas utemiljø, og forskerne peker på at det trengs mer dybdeforskning for å avdekke hvordan utemiljøet fungerer pedagogisk, for visse barn o.l.

I tillegg til de artiklene som er trykket i tidsskrifter, er det flere relevante antologiartikler som belyser temaet meningsskaping og læring i barnehager fra ulike innfallsvinkler.

Aukrusts artikkel (2002) *"What did you do in school today?" Speech genres and tellability in multipart family mealtime conversations in two cultures*, er basert på en komparativ studie av samtaler ved middagsbordet i familier i Norge og familier i USA. Her er det norske barnehagebarn i en alder av tre år i fokus. Undersøkelsen viser at de norske familiene hadde langt flere samtaler om barnehagen enn tilsvarende familier i USA. Greves (2008a) artikkel fokuserer på læringspotensialet i venns-kapsrelasjoner og reiser spørsmål om hva små barn kan lære gjennom å delta i vennskap med andre. Det kommer fram at barn deltar og lærer gjennom

observasjon, imitasjon og kommunikasjon. Greve konkluderer med at små barn gjennom sin vennskap særlig kan lære noe om etikk, om interaksjon og om hva vennskap i seg selv innebærer.

Ødegaard (2011b) nærmer seg læring fra et annet ståsted og fokuserer på hvordan små barn skaper kultur i barnehagen og hva som karakteriserer innholdet i det de velger å snakke om. Hun analyserer hvordan små barn skaper fortellinger i fellesskap. Artikkelen tar opp utfordringer som pedagogene står overfor når de skal sikre muligheter for alle i barnehagen. Noe av den samme tematikken følges opp i Pramling og Ødegaard (2011) som fokuserer på hvordan små- og litt større barn skaper kultur og lærer narrative sjangre i strukturerte og ustrukturerte læringssituasjoner i barnehager. Her drøftes dilemmaer pedagogene står overfor når det gjelder å lære barn å fortelle. Relevante spørsmål blir for eksempel: Hvis historie handler det om? Hva er forskjellen på en historie og en fortelling? Det understrekes at historiefortelling ikke bare handler om et innhold. Noen må lytte. Historiefortelling forutsetter en dialogisk relasjon.

8.3.1 Metode

Når det gjelder *metodologi* varierer den avhengig av formålet med undersøkelsen, men flere av artiklene tar utgangspunkt i analyser av videofilm materialet. Moser og Martinsens (2010) undersøkelse er en del av et longitudinelt design. Her benyttes et nasjonalt utvalg, data er samlet inn ved hjelp av spørreskjema, og analysene er kvantitative. Teoretisk har de noe forskjellig fokus. Alvestad har for eksempel relasjonsteori som bakgrunn for å studere de voksnes læring, mens Aukrust har fokus på språk og sosiokulturell læringsteori, og Ødegaard bygger på teori om narrativitet og dialogisme. Moser og Martinsen bygger på tidligere forskning om betydningen av utemiljø og barns utvikling.

8.4 Barns medvirkning – vilkår for medvirkning

Også under dette temaet benyttes forskjellige innfallsvinkler for å studere medvirkningstematikk relatert til de yngste i barnehager. Flere av artiklene inneholder prinsipielle drøftinger av medvirkningsbegrepet parallelt med at dette knyttes opp mot praksissituasjoner med de yngste barnas medvirkning i barnehager. Artiklene varierer med hensyn til hvordan de nærmer seg temaet, for eksempel hvilke situasjoner i barnehagen som løftes fram for å belyse tematikken, og hvordan personalets måte å forstå og møte barn skaper vilkår for barns medvirkning i barnehager.

Eksempelvis fokuserer Bae (2010) på forståelser av barns medvirkning ut fra sentrale prinsipper i FNs barnekonvensjon og hvordan disse står i forhold til hva som har kommet fram i norske undersøkelser og evalueringen av rammeplan for barnehager. Tre hovedproblemer drøftes: 1) om medvirkning har en tendens til å bli fortolket med slagside mot individualistiske aspekter, 2) hvordan lek og lekende samspill kan forstås som en del av retten til medvirkning, 3) om de yngste barna blir sett som for små eller umodne til å medvirke? Avslutningsvis pekes på at ulike profesjoner i barnehagefeltet, både innen administrasjon og utdanning, står overfor store utfordringer når det gjelder å implementere de yngste barnas rett til medvirkning.

Eide (2008) har fokus på en spesiell situasjon/aktivitet i barnehager, nemlig lek, og hvordan ulike typer lek fungerer som arena for barns deltagelse og medvirkning. Ut fra en bakgrunn hvor lekens sentrale plass understrekes, drøfter Eide tre eksempler som på ulike måter belyser

barns muligheter til medvirkning sammen med andre barn i meningsskapende felleslek. Eide konkluderer med at det ser ut som at lek med enkle, felles regler og ritualer, ledet av førskolelærelærer, gir flere barn en viss mulighet til medvirkning gjennom å delta i fellesskapet. Muligheten til medvirkning gjennom å påvirke leken innenfra, synes å være mye større i barns selvinitierte, selvkontrollerte og meningsskapende felleslek.

I Eide, Os og Pramling (2012) er det en annen sentral situasjon/aktivitet i barnehagedagen som er i fokus, nemlig samlingsstund. Forskerne er interessert i å undersøke ” på hvilke måter framtrer små barns deltagelse, medvirkning og medbestemmelse i samlingsstunder?” Ut fra det empiriske datamaterialet analyserer forskerne fram fem kategorier for ulike nivå av deltagelse: 1) barn blir lyttet til, 2) barn får støtte til å uttrykke sine meninger, 3) barns perspektiv blir tatt hensyn til, 4) barn deltar i avgjørelser, 5) barn deler makt og ansvar for avgjørelser. Undersøkelsen viser at samlingsstunden gir gode muligheter for barn til å delta i et gruppefellesskap, men det ble gitt lite rom for de enkelte barns perspektiv på en slik måte at de fikk innflytelse på det som skulle skje videre i samlingen eller barnehagehverdagen. Det var ingen tydelige tegn på at barna deltok i avgjørelser og heller ikke delte makt og ansvar for å ta avgjørelser i samlingen. Avslutningsvis pekes på at det finnes et utviklingspotensial i samlingsstunden som kan vitaliseres.

I Grindlands (2011) artikkel rettes oppmerksomheten mot nok en viktig situasjon/aktivitet: måltidet, og hvordan ulike forståelser av demokratibegrepet kan brukes til å analysere hva som skjer ved måltidet. Artikkelen reiser spørsmålet: hvordan konstrueres brudd og uenighet med måltidsfellesskapets strukturer i samtaler med de ansatte på småbarnsavdelinger? Ut fra fokussamtaler med personalet på småbarnsavdelinger analyseres det fram to ulike diskurser: ordensdiskursen og utforskningsdiskursen, som personalet forstår forstyrrelser ved måltidet ut fra. Grindland argumenterer for at ut fra ordensdiskursen blir uenighet rundt måltidet forsøkt gjort om til enighet, mens ut fra utforskningsdiskursen blir uenigheten forstått mer vennligsinnet og som konfliktfylt enighet. Det konkluderes med at utforskningsdiskursen vil kunne gi vilkår for at små barn under måltidet kan delta i demokratiske prosesser med sine ulike tolkninger og former for uenighet.

Myrstad og Sverdrup (2009) fokuserer på hvordan personalet på småbarnsavdelinger kan møte de yngste på måter som gjør det mulig for dem å medvirke i sin hverdag. Med utgangspunkt i improvisasjonsbegrepet analyseres hvordan aspekter ved improvisasjon kan åpne opp for spontane innspill fra barnas side, og dermed fremme deres mulighet til å delta. Basert på et forskende partnerskap med personalet på to småbarnsavdelinger, stiger det fram tre sentrale forhold som fremmer småbarns medvirkning: evnen til å være i spontane rom, de voksne må kunne binde sammen enkelthandlinger til samlende tematikk og de voksne må kunne møte barn med uttrykksformer barna behersker. I en nyere artikkel følger Sverdrup og Myrstad (2011) opp denne tenkningen og argumenter for hvordan improvisasjon er en grunnleggende innstilling i det pedagogiske arbeidet med de yngste barna

I Sandvik (2007) drøftes utfordringer knyttet til å implementere medvirkningsretten for de yngste i barnehagen, blant annet knyttet til hvordan de yngste barna skrives inn i barnehageovens og rammeplanenes omtale av retten til medvirkning. Sandvik fokuserer på medvirkning som en didaktisk og etisk utfordring, og bruker offisielle dokumenter og forskning fra feltet for å problematisere tematikken. Begrensingene i lov og rammeplan som understreker at barns modenhet skal legges til grunn, blir også kritisk analysert. Sandvik trekker fram hvor-

dan små barn medvirker i både kulturskaping og læringsprosesser, og at barnehagens personale må inn i reflekterende praksiser slik at ikke didaktisk- metodiske spørsmål blir løsrevet fra etisk refleksjon. I Sandvik (2009) utdypes temaet om en etisk praksis knyttet til barns mulighet for medvirkning. Her fokuseres det på hvordan en lyttende pedagogikk kan forstås som en samarbeidende prosess mellom voksne og barn, hvor begge deltar som likeverdige. Begreper fra fransk filosofi i kombinasjon med to historier fra barnehagen danner bakgrunn for å lede oppmerksomheten mot at gjensidig lyttende prosesser mellom voksne og barn vil kunne inneholde både usikkerhet, tvil og ubehag.

I tillegg til artikler trykket i vitenskapelige tidsskrifter, har det de siste årene blitt publisert artikler angående barns medvirkning i redigerte *antologier*.

Antologien *Barns medvirkning i barnehagen: Potensialer i det uforutsette* (Bae, 2012c) inneholder syv selvstendige artikler som alle belyser medvirkningstematikken på ulike måter. Antologien inneholder blant annet hermeneutisk fortolkende analyser hvor det prinsipielle grunnlaget for barns rett til medvirkning drøftes med hensyn til barnehagepraksis og lekende samspill (Bae, 2012b) og kaster ytterligere lys over demokratipotensialet ved små barns deltagelse ved måltidet (Grindland, 2012). De voksnes roller i læringssituasjoner problematiseres (Fennefoss & Jansen, 2012) og Johannesen (2012) argumenterer for at de yngstes medvirkning krever en etisk holdning med respekt for det ukjente fra personalets side. Sandvik (2012) fokuserer på at barnehagepersonalet må kunne la seg utfordre av uvante begreper og måter å tenke på, for å få fram kompleksiteten i medvirkning, mens Myrstad og Sverdrup (2012) får fram hvordan barnas kroppslige kommunikasjonssignaler kan bli ledetråder for personalets forståelse av de yngste barnas medvirkning i barnehagen.

Ødegaard har i to artikler (2009a, 2011b) drøftet hvordan små barns relasjonelle deltakelse og henger sammen med strukturer som de tilbys i lek, og hvordan barnet selv, som deltaker, skaper vilkår for inkluderende prosesser. Artikkelen problematiserer temaet inkludering i barnehagen og får fram utfordringer som førskolelæreren står i som ansvarlig for alle barn i barnehagen.

8.4.1 Metode

Når det gjelder metodologisk og teoretisk tilnærming kan det oppsummeres med at alle undersøkelser bygger på varianter av kvalitative tilnærminger med nærhet til barnehagefeltet, selv om det innenfor disse igjen er en god del variasjon. Fortolkning og analyser av dokumenter står sentralt i enkelte artikler. Analyser av narrativer basert på videoopptak er også brukt. Andre bygger på samarbeid med personalgrupper over tid, hvor ulike former for dokumentasjon (videoklipp, billedserier, praksisfortellinger) brukes som utgangspunkt for drøfting. Fokusgrupper og samtaler med grupper av førskolelærere kommer også fram. Teoretisk er det verdt å merke seg at flere av artiklene inneholder prinsipielle teoretiske drøftinger, hvor begreper fra for eksempel demokratiteori, fransk filosofi, dramaturgi, visuell antropologi, narrativitetsteori og sosiokulturell læringsteori, benyttes for å belyse ulike sider ved barns medvirkning.

8.5 Foreldre og personalets posisjoner/oppfatninger

I motsetning til de foregående artiklene, hvor de fleste bygger på forskernes deltagelse/nærhet i barnehagefeltet, baserer studiene med fokus på foreldres og personalets posisjoner seg på andre forskningstilnæringer.

Andenæs (2012) retter oppmerksomhet mot hva foreldreskap innebærer og fokuserer særlig på hva det betyr å være småbarnsforeldre når barnehagen er blitt en del av hverdagslivet til familien. Artikkelen har sin forankring i prosjektet Barns omsorgskarrierer (Winger, 2007). Gjennom intervjuer med foreldre på ulike tidspunkt søkte forskerne å få informasjon om hvordan foreldre opplevde krav, forpliktelser og muligheter i møte med barnehagen. Undersøkelsen viser at noen sentrale aspekter ved moderne foreldreskap med barn i barnehager er: a) å integrere barns liv i barnehager og hjemme, både praktisk og mentalt, b) inkludere foreldres forståelse av sitt eget barn i daglige rutiner, c) synliggjøre hva omsorg handler om i skiftende kontekster. Avslutningsvis drøftes foreldreskap som en kontekstualisert prosess.

Drugli og Undheim (2011) nærmer seg foreldreproblematikken og deres forhold til barnehager på en annen måte. Basert på en kvalitativ undersøkelse hvor de intervjuet foreldrene til ca 40 barn under 2 år og deres barnehagepersonale, har de i flere artikler analysert foreldres og personalets oppfatninger av sentrale sider ved barnas opphold i barnehagen. De retter oppmerksomheten mot kvaliteten i relasjonen mellom barnehageansatte og barn, og hvordan denne kvaliteten oppfattes fra foreldres perspektiv og fra personalets. Følgende spørsmål utforskes gjennom åpne intervjuer med begge parter: a) hvor viktig er kvaliteten mellom omsorgsgiver/personale og barn? b) hva kjennetegner en positiv relasjon mellom omsorgsgiver og barn? c) hvordan vurderer du kvaliteten for et visst barn? Resultatene viser at både foreldre og barn er oppdaterte på viktigheten av og hva som karakteriserer en god relasjon. Når det gjelder evaluering av kvaliteten med enkelte barn, viser studien at begge parter er mer positive enn hva som har kommet fram i tidligere undersøkelser, og at personalet er enda mer positive enn foreldrene. Forskerne peker på at det trengs konkrete kvalitetsmålings redskap, og man må inn i barnehager og observere kvaliteten i samspillet.

I Drugli og Undheim (2012) fokuserer de på samarbeidet mellom foreldre og personale/omsorgspersoner i barnehagen. Forskerne ba foreldre og personale om å gi en overordnet vurdering av samarbeidet(partnerskapet) mellom hjem og barnehage, og om de følte at de visste nok om hva som foregikk henholdsvis hjemme og i barnehagen. De spurte spesielt om det som hendte ved avlevering og ved henting av barna, og hvordan partene vurderte disse situasjonene. Resultatene viser at tross for en allmenn fornøydhet med samarbeidet og relasjonen mellom hjem og barnehage, så var det en god del av både foreldre og personale som sa at de ikke hadde så mye spesifikk kunnskap om barnets erfaringer henholdsvis hjemme og i barnehagen. Og selv om de fleste foreldre og personale uttrykte tilfredshet med kvaliteten i den daglige kommunikasjonen, så følte de at kvaliteten i kommunikasjonen kunne bli bedre, og da særlig den som foregikk på slutten av dagen.

I intervjuundersøkelsen tok forskerne også opp spørsmål angående barnas alder ved barnehagestart. I sin artikkel (2012a) analyserer Undheim og Drugli hva som sees som den mest optimale alderen for et barn å begynne i barnehage, både fra foreldres og personalets perspektiv.

Både foreldre og personalet syntes det var problematisk å svare på dette, bl.a. fordi det er så store individuelle forskjeller mellom barn. De fleste av både foreldrene og personalet var enige om at det optimale tidspunkt for å begynne i barnehage var mellom 1 til 1 ½ år. Resultatene viste imidlertid en interessant forskjell i foreldres og personalets oppfatninger. Noen av foreldrene nevnte at barna kunne starte før barna var 1 år, for eksempel 9-10 måneder, mens ingen av personalet foreslo at barna skulle begynne før de var 1 år. Noen av foreldrene understreket også at noen kvalitetsstandarder måtte på plass for å sikre et godt tilbud for de yngste barna. Forskerne konkluderer med at hovedpoenget var ikke om barna skulle være i barnehage eller ikke, men fokus måtte være på kvaliteten av tilbudet, samme hvilken alder de begynte der.

I Undheim og Drugli (2012b) utforsker de hvordan foreldre og personale erfarer barnas tretthet/slitenhet etter at de har vært i barnehagen. Artikkelen viser at det er enighet mellom foreldre og personale at barna blir veldig trett etter å ha vært i barnehagen hele dagen. Dette til tross for god kvalitet i omsorgen med en lav voksen-barn ratio, erfarne omsorgspersoner som er godt utdannet. Barnas trøtthet så også ut til å øke i løpet av uka og kulminerte på fredager. Barna var godt tilpasset barnehagen, men ble likevel trett når de var der hele dagen. God kvalitet i barnehagen så ikke ut til å forhindre dette. Både foreldre og personale var enighet om at kortere dager i barnehage reduserte barnas grad av tretthet. Forskerne peker på at selv om kortere oppholds kan redusere barnas tretthet, så er det vanskelig å hente barna tidligere på grunn av at foreldrene jobber full dag.

I artikkelen til Farstad og Stefansen (2007) rettes oppmerksomheten mot klasseforhold og foreldreskap. Denne artikkelen bygger i likhet med Andenæs' artikkel på data fra prosjektet om små barns omsorgskarrierer. Farstad og Stefansen spør om et fokus på foreldreskapets kulturelle sider kan bidra til å forklare hvorfor middelklasseforeldre oftere enn arbeiderklasse foreldre velger barnehagen som omsorgsløsning for ettåringen sin. De løfter fram to ulike forståelser av barns behov. Gjennom analyser av foreldreintervju identifiserte de et mønster hvor middelklasseforeldre er opptatt av at ettåringen trenger de utfordringer barnehagen kan tilby, mens arbeiderklasseforeldre er opptatt av at ettåringen har behov for å være hjemme lenger. De konkluderer med at kunnskap om hva ulike grupper anser som barns beste, er viktig for både barnehagene og beslutningstakere på ulike nivå. Stefansen (2012) følger opp tematikken med å studere betydningen av klasse for små barns hverdagsliv. Hun finner at middelklasseforeldre er svært positivt innstilt til barnehagen, og at de identifiserer seg med barnehagens pedagogiske mandat og forholder seg til barnet som et kompetent og læringsorientert individ. Arbeiderklasseforeldrene er også positive, men de distanserer seg fra læringsregimet og velger heller det uformelle sosiale livet i barnehagen som grunnlag for identifikasjon. På den måten vil foreldre fra ulike klasser forstå og forholde seg ulikt til barnehagen som system.

Løvgren og Gulbrandsen (2012) har undersøkt barnehageansattes syn på små barns start i barnehager ved ettårsalder, og sammenlignet dette med antallet foreldre som velger å benytte barnehager for ettåringene sine. På grunnlag av spørreskjema sendt til et nasjonalt utvalg av barnehageansatte (både pedagogiske ledere og assistenter) kom de fram til at bare 1/3 av de ansatte mente at det var greit å starte i barnehagen ved ettårsalder og ha full dag i barnehagen når barna er så små. Ettersom de fleste foreldre velger heldags barnehageplass for 1 åringene, framtrer det en diskrepans mellom de ansatte og brukerne av barnehagen. Løvgren og Gul-

brandsen diskuterer ulike forhold som kan bidra til å forklare hvorfor en stor del av de ansatte mener at barna burde starte senere og ha en kortere dag i barnehagen.

8.5.1 Metode

Når en ser på metodologier knyttet til artiklene ang. foreldre og personale, ser en at i disse undersøkelsene er det varianter av intervju som er brukt i tillegg til spørreskjema. I artiklene som bygger på omsorgsprosjektet (Andenæs, Farstad og Stefansen), er utvalget av informanter spredt i by og landkommuner, og intervjuene er foretatt på ulike tidspunkt. I Drugli og Undheims undersøkelse som også benyttet intervju, er intervjuene tatt med personale og foreldre i en og samme barnehage, på ett tidspunkt. Når det gjelder teoribakgrunn, er psykologiske relasjonsperspektiv representert parallelt med kulturell psykologi, og i klasseanalysene legges sosiologiske teorier til grunn. Ingen av artiklene bygger på observasjon eller tilstedeværelse i barnehagefeltet.

8.6 Teori- og metodologiutvikling

Gjennomgangen av vitenskapelige artikler, både i tidsskrift og antologier viser at i tillegg til å belyse temaer som for eksempel barns relasjoner, medvirkning, foreldreskap og personalets holdninger, så er en del av artiklene mer teoretisk argumenterende. Ut fra forskjellige teoretiske ståsteder og fagdisipliner argumenterer forskere for nødvendigheten av å ta i bruk nye perspektiver og metodologier relatert til studier av små barn i barnehager.

Andenæs (2012) peker i sin artikkel på forskjellige utviklingspsykologiske forståelser av barn som dominerer både i forskningen og praksisfeltet pr i dag. De to forståelsesmodellene blir oppsummert under betegnelsene: barn som behovsvesener og barn som forskere. Opp mot disse to forståelsesmodellene argumenterer Andenæs for et tredje alternativ som er inspirert fra kulturpsykologiske og sosiokulturelle perspektiver, det Andenæs kaller *deltagelsesmodellen*. I den blir det lagt vekt på barnet som et meningsskapende individ, som konstitueres gjennom sosial deltagelse i dagliglivet. Med bakgrunn i eksisterende forskning drøfter Andenæs konsekvensene av deltagelsesmodellen ut fra tre perspektiv, nemlig a) barnehagen som ledd i foreldres omsorgskjede, b) barnehagen som deltagelsesarena for små barn; c) barnehagen som møteplass for ulike grupper.

I sin artikkel tar Haavind (2011) opp 4 problemområder relatert til små barn i barnehager, saker som er mye debattert og som det til dels er uenighet om i samfunnet. Sakene knytter seg til a) rett til betalt omsorgspermisjon for mødrene, b) fedres involvering i omsorgen for små barn, c) små barns begynnelse/introduksjon i barnehager, og d) hvordan velferdspolitikken kan influere på foreldres valg og muligheter for barna. Haavind stiller spørsmål om hva slags kunnskap man trenger for å ta vare på barns beste i et samfunn hvor omsorg for barn gjennomgår endringer i praksis og drøfter hvordan endrede oppdragelses- og omsorgspraksiser står i forhold til etablerte sannheter fra psykologien. Hun argumenterer for at det trengs mer psykologisk forskning som kommer tett på hverdagslivet til familier som lever under varierte sosiale betingelser, og med barn med ulik utviklingskapasitet.

Løkken (2009) har en noe annen innfallsvinkel til sine teoridrøftinger. Hun er opptatt av hvordan vi kan forstå og gi mening til toddlerbegrepet og bruker ulike teoretiske kilder til å konstruere en forståelse av toddleren som et kroppssubjekt. Løkken bygger på fire ulike kilder eller pilarer som hun mener bidrar til å konstruere og begrunne toddlerens kroppslige måte å

være i verden. De fire teoretiske pilarene er: a) Merleau-Pontys filosofi, b) empiriske studier som beskriver toddlerens sosiale samspillstil, c) pedagogiske ideer om oppdragelse, d) postmoderne forståelser av danning som hypertransformasjon. Løkken konkluderer i sin teoretiske analyse av toddleren med en forståelse som legger vekt på et både-og-perspektiv; toddleren er både postmoderne så vel som historisk, både situert og unik så vel som universell, både personlig og individuell så vel som kulturell og samfunnsmessig.

Sandvik (under trykking) foretar sine teoridrøftinger ut fra en posisjon hvor intensjonen er å rekonseptualisere sentrale begreper og praksiser innen småbarnspedagogikken. Hun fokuserer på ideen og idealet om kontroll i pedagogiske situasjoner og undersøker hvordan denne kan problematiseres og utfordres av alternative måter å tenke på. Sandvik bruker begreper fra den franske filosofen Deleuze i kombinasjon med inspirasjon fra et kunstverk og setter dette sammen med konstruerte kutt av samtaler med studenter rundt en praktisk situasjon fra småbarnsavdeling. Ved å reanalysere studentenes forståelse av en situasjon de opplevde som mislykket, trer det fram at elementer som stillhet, en forventning om at mange skal delta og at de voksne skal få positiv feedback på seg selv bidrar til å destabilisere ideen om kontroll. Sandviks analyser fungerer som argumentasjon for en pedagogikk som har mer rom for tvil, usikkerhet og det ukontrollerte. En småbarnspedagogikk med rom for dette kan yte motstand mot en praksis som primært fokuserer på forutbestemte mål og måling av det som er synlig og hørbart.

Andre artikler under dette temaet er mer fokusert på ulike aspekter ved selve forskningsprosessen og drøfter kritiske tema knyttet både til forskerens deltagelse i feltet, hvordan data skapes og til framstilling og presentasjon av forskning angående små barn.

I sine analyser retter Rossholt (2009) oppmerksomheten mot å forstå små barn ut fra et perspektiv som desentrerer fra verbalt språk som den primære måte å forstå barns subjekt status. Hun fokuserer i stedet på hvordan deres erkjennelse og utvikling kommer til syne gjennom kroppslige praksiser. Hun argumenterer for at det er nødvendig å anerkjenne at også forskningsprosessen er en kroppslig praksis. Gjennom å kombinere tanker fra Foucault og Deleuze med en kritisk etnografisk tilnærming utvikler Rossholt en metodologisk forskerposisjon og analytisk strategi hvor hun skriver om kroppsdeler som for eksempel ansiktet, hender og føtter. Et slikt feltarbeid fokuserer på å beskrive og analysere hva kroppen gjør, og hvordan barna bruker kroppen sammen med voksne til å skape mening. Rossholt konkluderer med at når man gjør blikket og kroppen eksplisitt i feltarbeidet, kan det bidra til å synliggjøre hvordan forskning og prosessen med å skape kunnskap er uløselig flettet sammen.

I en artikkel fra 2010 er Sandvik (2010) opptatt av å utfordre den politiske tendensen til å kontrollere forskningspraksiser. Hun bruker ideer og begreper fra fransk filosofi med vekt på Deleuze og Guattaris immanens filosofi for å utfordre og å kaste nytt lys over forskningsprosessen og forskernes rolle. Med dette filosofiske utgangspunktet argumenteres for en posisjon hvor forskerne som subjekt desentreres, dvs. at ideen om forskeren som en atskilt enhet som på egen hånd kontrollerer og konstruerer forskningsprosessen, utfordres. Sandvik foreslår å beskrive forskningsprosessen ved hjelp av Deleuze sin ide om ”assemblages”, hvor ulike krefter og intensiteter kommer inn og påvirker produksjonen av tanker og forskningens praksis i ulike retninger. Ved hjelp av analyser av et maleri, feltnotater og vignetter hentet fra feltarbeid på småbarnsavdeling beskrives en forskerrolle som tar høyde for større bevissthet om

makt, og en type forskningspraksis som drives fram av ulike produktive krefter i en åpen og uforutsigbar prosess, med rom for variasjon og mangfold både i perspektiver og metodologier.

Greve (2008b) jobber ut fra en annen teoretisk posisjon og retter oppmerksomhet mot et annet aspekt knyttet til forskningsmetodologi, nemlig ulike strategier for å presentere resultater fra fenomenologiske observasjonsstudier. Artikkelen drøfter hvilke målgrupper som er aktuelle og hva slags språk som er relevant og peker på etiske sider knyttet til forskningsformidling. Greve løfter fram fire sentrale målgrupper, nemlig *akademia*, brukerne, allmennheten og politikere, og drøfter relevante formater som er aktuelt å bruke, for eksempel monografier og artikler og alternative formater som bruk av film- eller lydopptak. Greve tar opp hvordan det er etiske spørsmål knyttet til hvordan resultater blir presentert, og at etiske forhold ikke bare må vektlegges i begynnelsen av en forskningsprosess, men må legges vekt på gjennom hele arbeidet. Valg av strategier innebærer ulike muligheter og begrensinger, og de må være etiske fundert slik at presentasjonen av forskningen skaper tillit.

Også Eide m.fl.(2010) er opptatt av forskning og etiske aspekter, men retter i denne artikkelen søkelyset spesielt mot ivaretagelse og formidling av barns stemme i forskningsprosesser. Artikkelen tar opp barn og forskerens posisjon og hvordan vise respekt for barns integritet. Mot bakgrunn av tidligere forskning beskrives aktuelle problemer ved feltnær forskning på småbarnsavdelinger. Ut fra et pågående feltarbeid, velges to case som analyseres med tanke på hvordan man kan lytte til barns mange stemmer og uttrykksmåter. Analysene av de to casene aktualiserer betydningen av refleksjon, ansvar og undring hos de som forsker blant barn på småbarnsavdelinger. Det konkluderes med at ansvar og undring står sentralt med hensyn til å ivareta barns stemme: ansvar for at forskningsprosessen blir planlagt, igangsatt, gjennomført og formidlet på en formelt korrekt, kompetent og ivaretagende måte, og undring over hva barn kan fortelle gjennom ulike uttrykksmåter.

Nok en annen tilnærming til problematikk rundt metodologi finner en i Baustads artikkel (2012), hvor det fokuseres på en metode for å måle kvalitet i barnehagemiljøer. Artikkelen bygger på en undersøkelse hvor hensikten er å utforske om ”The Infant/Toddler Environment Rating Scale (ITERS-R)” er et adekvat verktøy for å måle kvaliteten i omsorgen for de yngste i norske barnehager. Baustad analyserer innholdet i kvalitetsskalaen opp mot de verdiene som fremheves i rammeplanen. Resultatet er at det er god overensstemmelse mellom kvalitetsindikatorne i ITERS-R og det som det legges vekt på i rammeplanen. Den største forskjellen som kommer fram, er at ITERS-R skalaen legger vekt hvor ofte ting/hendelser eller aktiviteter foregår, og hvor mye som finnes av materiale og utstyr. Dette legges det ikke så mye vekt på i rammeplanen, og den synes også å fokusere mer på personalets oppgaver. Fordeler og ulemper ved bruk av skalaen drøftes.

8.7 Artikler om teori- og metodeutvikling fra antologier/artikkelsamlinger

Også i antologier finner vi artikler som tar opp teoretiske drøftinger av sentrale begrep og metoder relatert til små barn i barnehager. Bae (2012a), for eksempel, foretar prinsipielle drøftinger av medvirkningsbegrepet, fortolket ut fra dokumenter utarbeidet av FNs Barnekomité i Genève. Ut fra disse kildene løftes det fram tre grunnleggende prinsipper: a) medvirk-

ningsretten gjelder også de yngste, og dette nødvendiggjør oppmerksomhet mot deres uttrykksformer; b) En helhetlig og relasjonell forståelse innebærer at medvirkning må forstås i sammenheng med andre hensyn; c) En helhetlig og relasjonell forståelse av medvirkning fordrer en refleksiv praksis i barnehager.

Det er flere artikler som tar opp problematikk knyttet til det å observere barn på småbarnsavdeling, enten det er i rollen som forsker, som deltager i et forskende partnerskap, eller som student som forbereder seg på å arbeide på småbarnsavdeling. Nedenfor følger eksempler på hvordan forskerne har tatt opp tematikk knyttet til metodologi.

Løkken (2011) retter oppmerksomheten mot levde erfaringer i forskerrollen og utforsker hvordan man kan forstå forskeren som et kropps subjekt i feltarbeidet. Med bakgrunn i Merleau-Pontys filosofi analyserer hun kroppslige erfaringer i ulike faser av arbeidet med å videofilme og analysere materiale fra småbarnsavdelinger. Løkken beskriver levde observasjonserfaringer på fire stadier i analyseprosessen, og argumenterer for at refleksivitet er nødvendig på ulike nivå i analyseprosessen, og at dette bidrar til mer dybde i forståelser av forskerens rolle i feltet.

Myrstad (2009) tar utgangspunkt i et samarbeid mellom forskere og praktikere i feltet og fokuserer på bruk av visuelle medier i utvikling av kunnskap på småbarnsavdeling. Samarbeidet retter oppmerksomheten mot medvirkningstematikk, og det stilles spørsmål om hvordan man kan fange inn et innsiddeperspektiv med kameranlinse. Det beskrives hvordan det over tid ble arbeidet med dokumentasjon gjennom ulike visuelle metoder, og hvordan forskere og praktikere i fellesskap utviklet materiale som dannet grunnlag for refleksjon og videre utvikling av tematikken. Det løftes fram at visning av videonutter og refleksjon rundt dem har bidratt til bevisstgjøring og utvikling av ny kunnskap.

I motsetning til de foregående artiklene hvor videofilming har vært brukt i forsknings- og utviklingsprosesser, beskriver Abrahamsen (2002) en form for observasjon av samspill på småbarnsavdeling hvor observatøren ikke skal benytte noen hjelpemidler underveis i observasjonen, men innta en rolle som det Abrahamsen kaller ”beskjeden gjest”. Observasjonsmetode som brukes ved fordypning i småbarnspedagogikk (ved Universitetet i Stavanger), har til hensikt å styrke studentenes emosjonelle læring og forståelse for små barns følelsesmessige opplevelser. Metoden er inspirert fra klinisk-psykologisk arbeid, men etter hvert tilpasset barnehagefeltet. Samspillsobservasjonen inngår i et systematisk arbeid over mange uker. Funnene til studentene legges fram og drøftes med andre forskere/studenter underveis og blir slik en del av en læringsform hvor studentene får utvidet sin toleranse for emosjonell kunnskap. Abrahamsen peker på at denne læreprosessen skiller seg fra det å lære om samspill gjennom lesing av faglitteratur, og erfaringene tyder på at det skjer et gradvis perspektivskifte hos den enkelte student som fører til en forandring i evnen til å ta inn samspilletts emosjonelle karakter.

I Winger (2007) beskrives ulike aspekter ved det å forske på småbarnsavdelinger, basert delvis på forskeres erfaringer fra ”Omsorgsprosjektet”, på masteroppgaver og på andre bidrag. I sin introduksjon framhever Winger at hverdagslivsforskning, ikke minst forskning rettet mot små barns liv, krever en spesifikk metodologisk bevissthet og kompetanse, sensitivitet og etisk refleksjon. Videre hevdes det at småbarnsforskningen handler om å være lydhør og utvikle evne til å lytte og høre hva små barn ytrer gjennom sine nonverbale, kroppslige og este-

tiske uttrykksmåter. De ulike bidragene utdyper hva dette kan bety i forskningspraksis, eksempelvis gjennom å benytte en mikroetnografisk tilnærming, følge veieviserbarn, analysere videomateriale eller ha fokussamtaler med personale på småbarnsavdelinger. Gjennom ulike metodologier tilstrebes det å ta hensyn til et barneperspektiv, samtidig som det problematiseres hvordan dette lar seg gjøre. Artikkelsamlingen gir illustrerende glimt fra et ”metodologisk verksted”. Gjennom andre delrapport fra prosjektet Eide og Winger (2008) gis glimt fra noen av forskningsresultatene. Her belyses for eksempel ettåringens medvirkning i barnehagen, ett- og toåringers bruk av rommet, samtidig som dagsrytmen på småbarnsavdelinger beskrives, parallelt med personalets forståelser av hva omsorg kan være. I tillegg drøftes førskolelæreres yrkesaktivitet og rekruttering til yrket. I oppsummeringen sies det blant annet at bilder av barnehager aldri vil kunne bli komplette og ”ferdige”, men vil måtte nyanseres og justeres i tråd med komplekse utviklingsprosesser i tida.

8.8 Annet: fokus på estetiske prosesser med hensyn på de yngste i barnehager

I søket etter forskning relatert til de yngste i barnehager kommer det fram enkelte rapporter og artikler fra antologier hvor fokus er på estetiske prosesser som for eksempel teater, musikk og forming er rettet mot småbarn. Selv om en del av disse kildene ikke er trykket i vitenskapelige tidsskrifter, så er de bygget på utviklingsprosjekter og kaster lys over systematisk faglig arbeid med de estiske fagområdene i småbarnspedagogisk sammenheng. Nedenfor gis en kort omtale av noen relevante kilder.

Hofstad (2008) fokuserer i sin artikkel på det å tegne og male med de yngste, mens Hovik (2006) er opptatt av teater for de yngste barna. Dramafaglige perspektiver sto også sentralt i prosjektet ”Klangfugl – kunst for de minste” (finansiert av Norsk kulturråd) hvor norske kunstnere i samarbeid med fagfolk fra førskolelærerutdanningen jobbet med å utvikle og formidle teater til barn mellom 1- og 3 år. Dette prosjektet ble fulgt opp av *Glitterbird: Art for the very young* som var et EU-finansiert prosjekt hvor ulike institusjoner og kunstnergrupper fra Norge, Finland, Danmark, Frankrike, Italia og Ungarn var med. Hovedintensjonen med begge disse prosjektene var å gi barn under 3 år muligheter til å møte og oppleve kunst. De hadde også intensjoner om å bidra til endring av småbarns status i samfunnet og utvikling av nye barndomsforståelser. Resultater fra prosjektene har blitt formidlet i rapporter underveis, se for eksempel Os (2004). I Hernes, Os og Selmer-Olsen (2010) har lederne for prosjektene oppsummert de viktigste erfaringene som kom ut av prosjektene.

Artiklene i en antologi redigert av Liset, Myrstad og Sverdrup (2010) bruker improvisasjonsbegrepet som overordnet teoretisk ramme for å analysere både interaktivt teater for de yngste i barnehager, og i pedagogisk arbeid med små barn generelt. Blixrud (2010) tar i sin artikkel opp spørsmålet hvordan et interaktivt teater for de yngste kan skapes. Hun reflekterer over den kunstneriske praksisen, plasserer prosjektet inn i en kunst- og forskningskontekst og analyserer produksjonen ut fra en regissørs ståsted. Fredly (2010) artikkel tar utgangspunkt i en tilpasset resepsjonsanalyse og undersøker de yngste barnas mulige opplevelser i møte med en teaterforestilling. Lisets (2010) artikkel gir innblikk i hvordan en improvisasjonsskuespiller kan forberede det spontane og kroppslige møte med ett- og toåring. Hoviks (2010a, 2010b) to artikler ser på nærværets betydning og på grenser og terskler i barneteater for de yngste. Artiklene får fram at det å ta kunstmøtet på alvor slik at det rommer barnas bidrag, krever

improvisasjonskompetanse fra utøverens side, men også evne til å improvisere med de barna som er tilstede.

8.9 Oppsummering

Oppsummeringsvis viser forskningsoversikten så langt at når man legger norske artikler til grunn, er det mange ulike typer studier som på ulike vis kaster lys over forhold som er betydningsfulle for småbarns liv i barnehager. Det er variasjon i artiklene både med hensyn til tematikk, metodene som benyttes og teorigrunlaget det arbeides ut ifra. HiOA vurderer at forskere som har sin forankring i psykologi, sosiologi eller statsvitenskap i større grad benytter seg av intervju og spørreskjema og statistiske analyser, mens de som kommer fra pedagogikkfeltet i større grad benytter feltnære metodologier som langvarig observasjon, samtaler med fokusgrupper, forskende partnerskap, analyser basert på videomateriale fra feltet. Parallelt med feltnære metodologier trer det også fram at mange av artiklene inneholder analyser av teoretiske begrep hentet fra andre disipliner enn pedagogikk. Det synes å være en interesse mot teori- og metodeutvikling for å fange opp sentrale prosesser i feltet.

9 Svenske fagfelleverderte artikler

På lik linje med avhandlingspublikasjoner finner vi lite forskningsbaserte artikler ut over Norge, Sverige og Finland. Nedenfor vil vi gi en oversikt over den søkbare forskningen som foreligger per i dag i Sverige og Finland. Oppsummert har vi redegjort for ni svenske artikler og fem finske artikler, som delvis viser andre innholdstema enn de norske.

9.1 Læring, interaksjon og barnehagekultur

Eva Johansson og Anette Emilson (2010) presenterte en oversiktsartikkel i tidsskriftet *International Journal of Early Childhood* med utgangspunkt i småbarns liv i svenske barnehager. I denne oversiktsartikkelen løfter de fram noen mønstre som blir berørt i svensk forskning av barn 1–3 år i barnehage. Denne oversikten gir et godt bilde av hvordan de yngste barna deltar, interagerer og kommuniserer når de er opptatt av å mestre ulike innholdsdimensjoner og det intersubjektive livet i barnehagekonteksten. På tross av at de finner mange ulike tilnæringsmåter, argumenterer Johansson og Emilson for at det synes å være en felles interesse å basere forskningen på barnas premisser og å oppnå tilgang til barnas perspektiver. De finner at det er tre hovedtemaer som går igjen: læring (hva og hvordan læring tilrettelegges samt skape gode betingelser for læring), verdien av hverdagsinteraksjon (moral i jevnaldringsinteraksjoner, fremme verdier i voksen-barn interaksjonen samt kjønnskonstruksjoner i voksen-barn interaksjonen) og barnehagekultur (jevnaldringskultur og barneperspektiv). Mange av studiene det vises til i denne artikkelen, baserer seg på avhandlinger som er utgitt i perioden 2000–2009 og avhandlingene (Bjørklund, 2008; Emilson, 2008; Engdahl, 2007; Ødegaard, 2007; Månsson, 2000) ble det redegjort for i kapitlet fem og seks.

Andre artikler som ikke er beskrevet i oversiktsartikkelen til Johansson og Emilson, retter også fokus blant annet på lek og læring, samt den voksens betydning i interaksjon og samhandling med barna i lek- og læringsaktiviteter (Lindqvist, 2001; Pramling & Pramling Samuelsson, 2010; Pramling Samuelsson, Asplund Carlsson, Olsson, Pramling, & Wallerstedt, 2009; Pramling Samuelsson & Johansson, 2009). Pramling og Pramling Samuelsson (2010) viser blant annet at barns læring varierer med hensyn til hva interaksjonen dreier seg om og hvordan interaksjon tar form ved bruk av enkeltobjekter. I en annen studie av Pramling Samuelsson mfl. (2009) har de fokus på kunst og estetiske fag og ser både på lærerrollens og samtalens betydning for barns læring i skapende aktivitet. De ser også på hvordan man kan forestille seg progresjon i barnas erfaringer og kunnskap innenfor skapende aktivitet.

I en svensk kvalitativ studie om barns tidlige læring, gjennomført av Sheridan, Pramling Samuelsson og Johansson (2009) fant de tre kvalitativt ulike typer av læringsmiljø: et begrensende miljø; et barnefokuset og forhandlende miljø; og et utfordrende læringsmiljø. Relatert til de ulike typer miljø kunne man skille ut ulike kvaliteter i virksomheten som lav, middel og høy kvalitet. Resultatene indikerer ikke at det er noen sammenheng mellom størrelse på grupper og kvalitet. Videre viser resultatene at lav kvalitet karakteriseres av at det forekommer få gjensidige samspill mellom førskolelærer og barn, det er liten forekomst av kommunikasjon, samt få muligheter for barn til å delta i spesifikke lærings situasjoner. Førskolelærere i barnehagene med lav kvalitet synes å fokusere på å holde kontroll og orden. Når barn medvirker i aktiviteter, synes førskolelærere og barn heller ikke å være i et fellesskap. Førskolelærere og barn ser ut til å ha ulike intensjoner, og disse intensjonene møtes ikke. I barnehager som ka-

rakteriseres av høy kvalitet, virker læringsmiljøet å være rikt og stimulerende, samt at det gir barna mange muligheter til lærende kommunikasjon. Førskolelærerne er opptatt av barnas interesser, erfaringer og læringsmuligheter i relasjon til de overordnede målene for barnehagen. Både førskolelærere og barn bidrar til en felles bærekraftig tenkning, som Melhuish mfl. (2008) omtaler som avgjørende for pedagogikk. Barns delaktighet er et viktig aspekt av virksomheten, og førskolelærerens samspill stopper ikke ved ”her og nå” situasjoner, men er også med på å løfte fram det som har vært og det som kommer i fremtiden. Det vil si det som finnes utenfor den faktiske situasjonen.

Når det gjelder lek, finner vi to artikler som begge fokuserer på den voksnes betydning i leken. I artikkelen til Pramling Samuelsson og E. Johansson (2009) finner de fem kategorier som viser hvordan barna involverer de voksne i leken gjennom å be om hjelp, få bekreftelse på at de gjør noe bra, bevisstgjøre personalet når noen ikke følger konvensjonene, for å få vite noe samt for å involvere de voksne i lek og samspill. To bilder blir framtrepende i deres funn – det ene er at det synes som om barna ser på voksne som noen som kan og vet mer enn seg selv og at barna gjør plass for at de voksne skal ta del i leken gjennom å invitere de voksne på kaffe og kaker. Lindqvist (2001) viser i sin studie at den kulturelle konteksten har en positiv påvirkning på barna når det gjelder meningsfulle handling. Gjennom å benytte seg av fortellinger stimuleres barnas forestillinger i leken, og fortellingen bidrar til å gi både objektet og handlingen mening. Studien viser også at når voksne leker roller og dramatiserer hendelser fra fortellingene, åpnes dørene for en lekeverden barn kan tre inn i.

E. Johansson (2008) ser i sin artikkel på småbarns moral og deres omsorg for andre barns trivsel og velvære (well-being). Gjennom sin teoretiske studie finner Johansson at barns omsorg for andres trivsel og velbehag kan bli sett på som en fruktbar måte for å kunne erfare, tilnærme seg og bli involvert i andres livsverden.

9.2 Læreplaner, dokumentasjon, policy og kvalitet

I våre litteratursøk finner vi én artikkel som omhandler hvordan kvalitet blir belyst gjennom policydokumenter. Pramling Samuelsson og Sheridan (2009) diskuterer i denne artikkelen barnehagekvalitet og små barns læring i Sverige. Gjennom bruk av policy- og læreplandokumenter belyser de barnehagekvaliteten og små barns læring i Sverige. De argumenterer for at de faktorene som bidrar til å skape det enkelte lands Early Childhood Education (ECE) er mer mangfoldig og kompleks enn det som framkommer fra nasjonale sammenligninger som utføres av ulike myndigheter.

9.3 Atferds- og kommunikasjonsstudier fra et psykologisk perspektiv

Foruten de temaene Johansson og Emilson nevner i sin oversiktsstudie som er rettet mot det pedagogiske fagfeltet, finner vi også to studier rettet mot det psykologiske fagfeltet som har betydning for barn i alderen 0–3 år i barnehagen. Den ene studien (Persson, 2005) fokuserer på prososiale og aggressive motiver i småbarns jevnaldningsinteraksjon gjennom et utviklingsperspektiv. Den andre studien (Berglund, Eriksson, & Westerlund, 2005) ser på 18 måneder gamle barns kommunikasjonsferdigheter.

Gjennom en longitudinell studie har Persson (2005) undersøkt småbarns prososiale og aggressive atferd og de tiltenkte underliggende motivene for disse atferdene. Tre typer for prososial

(forespurt, altruistisk og nonaltruistisk) og aggressiv (reaktiv, proaktiv instrumentelt og proaktiv fiendtlig aggresjon) atferd ble undersøkt. Persson finner en økt frekvens av alle typer prososial atferd etter hvert som barna vokste seg eldre, mens det var ingen utviklingsmessige endringer med hensyn til aggressiv atferd. Videre finner studien at det kun var kjønnsforskjell i forhold til prososial altruistisk atferd i slutten av førskoleperioden, hvor jentene gjorde det bedre enn guttene. De finner også at det er stor individuell stabilitet når det gjelder aggresjon og prososial altruistisk atferd.

I studien ”Communicative skills in relation to gender, birth order, childcare and socioeconomic status in 18-month-old children” finner Berglund, Eriksson og Westerlund (2005) at når det gjelder forståelse av vokabular og vokabularproduksjon, er det signifikante forskjeller mellom kjønn og i fødselsrekkefølge. Studien viser at jenter skårer høyere enn gutter, og førstefødte skårer høyere. Type av barnetilsyn/pass (familietilsyn, hjemme med foreldre eller barnehage), samsvarer med kjønn og fødselsrekkefølge når det gjelder vokabularproduksjon, og viser at barn som blir passet av andre familiemedlemmer, ikke har samme fordeler som de barna som er i barnehage eller hjemme. De konkluderer også med at sosioøkonomiske forhold har ingen effekt på barna i denne aldersgruppen.

9.4 Metode

Gjennomgående i de ovennevnte artiklene benyttes kvalitative tilnærminger basert på observasjon, videoobservasjon, fenomenologisk og hermeneutiske tilnærminger. Ser vi på artiklene som er rettet mot psykologisk disiplin (Persson, 2005; Berglund mfl., 2005), benyttes også eksperimentelle tester og statistiske analyser.

10 Finske fagfelleverderte artikler

På lik linje med Johansson og Emilson har Hännikäinen (2010) publisert en oversiktsartikkel over 1–3 åringer i barnehage basert på åtte avhandlinger. Avhandlingene i perioden 2000–2010 (C. Bjørklund, 2007; Mattinen, 2005; Rutanen, 2007; Suhonen, 2009) er beskrevet under kapitelet syv som tar for seg doktoravhandlinger. Både Bjørklund og Rutanen har publisert fagfelleverderte artikler i perioden 2008–2010, men de er skrevet på samme materialet som avhandlingene. Av den grunn er de ikke tatt med i beskrivelsen nedenfor. Ut over Hännikäinens oversiktsstudie, har vi funnet fem artikler som belyser ulike perspektiver relatert til små barn i finske barnehager. Tematisk fordeler disse artiklene seg mot hovedtemaene læring, læreplan- og policydokumenter og interaksjon.

10.1 Læring fra et psykologisk perspektiv

To av artiklene fra Finland fokuserer på språk og tallutvikling fra et psykologisk ståsted. Studien til Silvén, Poskiparta, Niemi og Voeten (2007), ser på hva som danner grunnlaget for lesing i skolealder. De finner i sin studie at de ”ordene” barna kan lese før de begynner på skolen ”flater” ut gjennom at de blir påvirket av konkurrerende fonemiske bevissthetsfaktorer med hensyn lesing når de begynner på skolen. Videre finner de at veien til lesing består av ferdigheter lært i en rekkefølge. Den siste fasen i leseutviklingen karakteriseres av simultan-utvikling som innehar både fonemisk bevissthet og nye leseferdigheter. Studien konkluderer med at når man leter etter hva som danner grunnlaget for lesing i skolealder, må man erkjenne at det både er universelle språk ”veier” og kulturspesifikke ”veier” til literacy. I den andre studien av Lubin, Pineau, Hodent og Houdé (2006) fokuserer de på hvordan hjernen med eller uten språk beregner tall. Studien er en komparativ studie av spansktalende og finsktalende barn i alderen to–tre år. De har sett på hvilke verbale reaksjoner barna viser når det gjelder tall. Studien konkluderer med at man har en generell aritmetisk evne for små tall som er lik hos både aper og preverbale barn. Utviklingen av denne typen tidlig kunnskap viser, i likhet med leseferdigheter, at man følger spesielle handlingsmønstre avhengig av hvilket språk barnet snakker.

10.2 Interaksjons fokus

Kalliala (2011) belyser voksen–barn interaksjonen og fokuserer i denne studien på hvordan man kan forbedre barnas trivsel (”well-being”) gjennom å øke personalets kompetanse og bevisstgjøring. Gjennom en intervensjonsstudie betegnet som Kangaroo, finner Kalliala at det er mulig å øke de voksnes sensitivitet og forbedre personalets aktiveringsferdigheter. En forutsetning for denne typen forbedring er at startnivået for profesjonell kvalifisering og motivasjon var tilstrekkelig høy – og at de med pedagogisk utdanning lettere forbedrer sin sensitivitet. Videre viser studien at det er signifikante forskjeller i kvaliteten innenfor både Kangaroo-gruppene og kontrollgruppene – noe som framkom tydelig mellom individuelle voksne. Kalliala finner også at kvaliteten kunne være ustabil selv om personalet var det samme over tid.

10.3 Læreplan og policydokumenter

Rutanen (2011) analyserer hvordan begrepet ”plass” blir konstruert i både sentrale og lokale læreplaner som er gjeldende for de yngste barna i finske barnehager. Analysen viser at poli-

cydokumenter (læreplaner) framhever at barns beste er aldersrelatert. Videre skiller dokumentene mellom behov og evner for de yngste og de eldre barna. Når det gjelder lokale læreplaner, er ”plassen” som tilbys de yngste barna, knyttet til vektlegging av barnegruppen som et lite samfunn med sosiale aktører som er uerfarne nykommere og må tilpasses gruppen og reglene.

10.4 Metode

Artiklene ovenfor varierer i metodisk tilnærming og viser mangfoldet fra eksperimentelle teststudier som knyttes til språk- og tallutvikling, til kvalitative intervensjonsstudier med videoobservasjon for å belyse de voksnes interaksjon og sensitivitet overfor barna, samt policy-analyse av læreplandokumenter.

11 Internasjonale fagfelleverderte artikler

Når vi tar et blikk på den internasjonale forskningen innenfor feltet, så finner vi ikke så mange studier som er direkte relatert til barn under tre år og deres barnehagehverdag. Dette bekreftes også i forskningsoversikten til Dalli mfl. (2011). Dette kan skyldes at det i mange land ikke har vært vanlig med barnehagevirksomhet for barn under tre år. En annen årsak kan være at det ikke har vært et prioritert forskningsområde. Rammen av denne forskningsoversikten er at det skal være studier og forskning publisert på engelsk, noe som gjør at Frankrike, som har lang erfaring med barnehagevirksomhet for de yngste barna (Rayna, 2011), faller utenfor denne forskningsoversikten.

Vi har tidligere redegjort for Dalli mfl. (2011) sine funn, men vil her med støtte i deres rapport vise til hvilken type forskning de redegjør for. De har tatt for seg ca. 550 ulike forskningsarbeider, noe vi ikke har hatt mulighet til å gjennomgå gitt tidsrammen vi har hatt for dette oppdraget. I Dallis forskningsoversikt finnes det mange arbeider som har betydning for dagens barnehagedebatt, men som ikke direkte er relatert til barnehagen som virksomhet. Et eksempel på dette kan være nyere forskning innenfor utviklingspsykologi og nevropsykologisk forskning, som kan sies å ha revolusjonert bildet av de yngste barna i barnehagen. Denne typen forskning framhever at barn fra de er nyfødt er fullt utviklet på en måte som for noen tiår tilbake var helt utenkelig for mange, unntatt for pionerene innenfor arbeidet med små barn i barnehagen (Zigler, 2011). Når det gjelder utviklingspsykologisk forskning, har grensen mellom omsorg og læring blitt brutt ned, og nyere forskning argumenterer for at det ikke går et skille mellom disse to perspektivene. Den emosjonelle utviklingen framstår i dag som helt nødvendig for den kognitive utviklingen, ingen kan lære uten å ha trygge og stabile forutsetninger (Andenæs, 2012).

I Dalli mfl. (2011) finner vi også paralleller til den norske og nordiske forskningen som har fokus på kvalitative studier, videostudier etc. Interessant å bemerke her er at Dalli i hovedsak, og gjentatte ganger, refererer til norske og nordiske studier.

Gjennom bruk av snowball- metoden var det enkelte studier som ble framhevet av både nasjonale, nordiske og internasjonale forskere som mer sentrale enn andre studier. Interessant i denne sammenhengen er også at disse studiene ble framhevet på kryss av fagdisipliner. De studiene vi vil redegjøre for nedenfor, er for det mest storskalerte longitudinelle studier som indikerer effekten av bruk av barnehage vs. hjemmetilsyn eller annen tilsyn relatert til kvalitet og ulike utviklingstrekk hos barna. På grunn av tidsrammen har vi ikke hatt mulighet til å ta med all barnehageforskning som finnes internasjonalt, og av den grunn har vi konsentrert oss om de store longitudinelle studiene. Fenech (2011) har foretatt en litteraturgjennomgang av forskning rund kvalitetsbegrepet som benyttes i internasjonale studier. I denne gjennomgangen finner hun at forskningen på kvalitet i barnehagen og ECEC i for stor grad har blitt basert på kvantitative og longitudinelle studier som er relatert til sosio-emosjonell og kognitiv utvikling. Hun etterlyser i sin gjennomgang mer fokus på kvalitative prosess-studier som søker å belyse kvalitetsdimensjon gjennom nærstudier, noe hun mener er fraværende i dagens forskning. Vi må også bemerke at vi er klar over at det finnes internasjonal forskning som fokuserer på små barn i barnehagen og deres barnehagehverdag. *European Early Childhood Research Journal* vol. 19, nr. 2 i 2011 har blant annet dedikert et temanummer til å omhandle små barn i barnehagen, med tittelen: *Understanding children from 0 to 3 years of age and its im-*

plications for education. What's new on the babies' side? Origins and evolutions. (Rayna & Laevers, 2011)

Til slutt i dette kapittelet har vi viet plass for NCKO (Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek), et forskningsprogram knyttet til forskning på kvalitet som startet i 2002 og avsluttes i 2014. Nederland er et av landene vi kan sammenlikne oss med og dra erfaringer fra når det gjelder både måling av kvalitetsindikatorer og bruk av intervensjonsstudier.

Flere av de store internasjonale studiene vi redegjør for nedenfor, har pågått lenge og har mange publikasjoner, men vi viser kun til noen av publikasjonene her. Videre har vi også funnet at det er mange longitudinelle internasjonale studier som involverer barn, men de er veldig sjelden relatert til barnehagens virksomhet. De fokuserer stort sett mot familie- og økonomiske spørsmål.

11.1 Barnetilsyn utenfor hjemmets betydning for kognitiv utvikling og atferdsproblemer

Jaffe, Van Hulle og Rodger (2011) studerer barn som har blitt ”oppdratt” hjemme og barn som har tilbrakt minst 10 timer i annen barneomsorg innen de har fylt tre. De tar utgangspunkt i tidligere forskning og meta-studier som finner at det er negativt å ha hatt barnetilsyn utenfor hjemmet. Denne studien finner imidlertid at barnetilsyn utenfor hjemmet (barnehage) er positivt relatert til skåring på skolefag og kognitive tester, samt at de viser at det rapporteres om lavere atferdsproblemer i tenårene enn hos barn som ikke har hatt barnetilsyn utenfor hjemmet. Når de sammenlikner med søsken som ikke har hatt tilsyn utenfor hjemmet (har vært hjemme med mor), finner de ikke synlige forskjeller. De konkluderer i sin studie med at det ikke kan påvises verken negative eller positive effekter av å begynne i barnehagen før treårsalderen. Jaffe mfl. framhever at det viktigste er familiens karakteristikk relatert til kvalitet og ressurser framfor tidspunktet når barna får annet tilsyn utenfor hjemmet.

Belsky og Pluss (2011) ser i sin studie på hvilken effekt barnehagens kvalitet har på kognitive og lingvistiske evner. De konstaterer i sin artikkel at barnehager med lav kvalitet har negativ effekt på fattige barns funksjonalitet spesielt når det gjelder kognitive og lingvistiske evner. Nyere analyser fra NICHD viser at når tidlige tendenser til negativ emosjonell atferd/vanskelig temperament tas i betraktning, forutsier dette også utagerende problemer rapportert av lærer i tidlig skolealder. Små barn som viser negativ atferd, er mer påvirket av barnehagens kvalitet enn andre barn, i positiv og negativ forstand. Det argumenteres for at barnehager kan bidra til at det går bra for barna hvis det er god kvalitet men barnas utvikling forverres hvis det er dårlig kvalitet. I denne studien sammenlignes tenårings utsagn om egen atferd med lærernes rapporter når de begynner på skolen, og studien viser at det er større samsvar mellom de barna som har hatt et lavkvalitetstilbud i barnehagen og utagerende atferd i skolen, enn de barna som har hatt høykvalitetstilbud i barnehagen.

Studien til Sylva, Melhuish, Sammons, Siraj-Blatchford og Taggart (2011) argumenterer også i likhet med Belsky og Plus (2011) at barnehagens kvalitet har effekt på barnas kognitive- og atferdsmessigutvikling. Ved bruk av en storskala longitudinell studie med over 3000 barn og ”multi-level modellering” har de undersøkt effekten av barnehagens kvalitet på barns akademiske og sosiale atferd i 11 årsalderen. Etter å ha tatt hensyn til personlighetstrekk hos barna og familiefaktorer viser resultatene at barnehagens kvalitet er av størst betydning for akade-

misk og sosial atferd. Barn som har gått i barnehager med lav kvalitet, viste både kognitive og atferdsmessige problemer, men disse skilte seg imidlertid ikke ut i forhold til de barna som ikke hadde barnehageerfaring. Metodene og resultatene i denne storskalastudien betraktes i termer av styrker og begrensninger av ”pedagogisk effektivitet”. Det bør til slutt nevnes at barna er allerede tre år når de starter studien, men funnene har, slik vi vurderer det, verdi også for arbeidet med barn i alderen 1–3 år.

En kanadisk studie gjennomført av Romano, Kohen og Finley (2010) konkluderer, på grunnlag av et nasjonalt utvalg på 4521 fire- og femåringer, at høy kvalitet i barnehagen er spesielt viktig for barn fra familier med lav økonomisk status. Denne studien framhever også at sammenhengen mellom familiefaktorer og barnehagen påvirker barnet.

McCartney, Burchinal, Clarke-Stewart, Bub, Owen og Belsky (2010) skriver i sin studie at tidligere forskning har dokumentert at det er sammenheng mellom antall timer barna tilbringer i barnetilsyn utenfor hjemmet og barnas utagerende atferd. Gjennom å studere ungdommers utvikling, som inneholder gjentatte målinger av erfaringer fra barnehage, utagerende atferd og familieegenskaper, finner de i sin studie at det er ingen sikker sammenheng mellom timer tilbrakt i barnehagen og utagerende atferd. Det de imidlertid finner, er at antall timer som tilbringes i barnehage, er sterkt relatert til utagerende atferd når barn var i lavkvalitetsbarnehager og når de tilbrakte størsteparten av tiden i store grupper.

11.2 Hjemmets betydning for barns utvikling

I rapporten ”*Through their lens, An inquiry into non-parental education and care*” av Carroll-Lind og John (Carroll-Lind & Angus, 2011) framhever at det ”perfekte” for småbarn er å være hjemme sammen med mor eller nære slektninger de første 12 månedene i livet sitt. Foreldre bør altså være hjemme de første 12 månedene i barnets liv, men dette krever mer velferdsstøtte. Formålet med denne rapporten var å gi foreldre og policymakere et bedre grunnlag for å ta sine valg om når det er mest hensiktsmessig å begynne å benytte annet barnetilsyn enn hjemmet. Det argumenteres også for at det trengs mer utdannet personale, kvaliteten på virksomheten for de yngste må sees nærmere på, spesielt i forhold til gruppestørrelse, antall barn per voksen, det fysiske arealet og kompetansen til de voksne, for på denne måten imøtekomme kvalitetskravene som er nødvendige for å opprettholde et godt tilbud til småbarn utenfor hjemmet.

I *Handbook of Labor Economics* skriver Almond og Currie (2011) i kapittelet ”*Human Capital Development before Age Five*” at det har skjedd en eksplosjon av forskning rundt den tidlige betydningen av humankapitalutviklingen de siste 10 årene. De viser også at hendelser innen de første fem leveårene kan ha stor effekt på hvordan det går senere i livet, noe som igjen avhenger av at man kan tilby et godt kvalitetstilbud i barnehagen.

11.3 Nederlands Consortium Kinderopvang Onderzoek (NCKO)

I perioden fra 1995 til 2005 var det mer enn en fordobling av 0–4 åringer i nederlandske barnehager (Deynoot-Schaub & Riksen-Walraven, 2005). Kvalitetsmålinger gjennomført i 1995 (van Ijzendoorn, Tevecchio, Stams, Verhoeven, & Reiling, 1998), i 2001 (Deynoot-Schaub & Riksen-Walraven, 2005) og i 2005 (Vermeer mfl., 2008), viste at kvaliteten i barnehagene i denne tiårsperioden ble vesentlig dårligere. Det dramatiske fallet i kvalitet gjaldt alle områder,

men i mindre grad kvaliteten på voksen – barn samspillet og språkstimulering (language-reasoning). Nedenfor vil vi nå redegjøre for fagfelleverderte artikler og resultater fra studien.

11.4 Interaksjon mellom voksne og barn. Et kriterium på kvalitet?

I artikkelen til Deynoot-Schaub og Riksen-Walraven (2008) ser de på utvikling av kvalitet i interaksjon mellom voksen og barn i alderen 15 og 23 måneder i barnehager og sammenligner interaksjonskvaliteten med en av foreldrene i hjemmet. De finner at kvaliteten på interaksjonen mellom voksen og barn i barnehager øker betraktelig fra barna er 15 til de er 23 måneder. Ved 15 månedersalderen finner de at kvaliteten på interaksjon som gjelder omsorgspersonens støttende tilstedeværelse og respekt for barnet autonomi, er særlig lav. Videre finner de at når barna var rundt 15 månedersalderen var interaksjonskvaliteten betraktelig lavere i barnehager sammenlignet med interaksjonen hjemme. Ved 23 månedersalderen var den tilnærmet lik både hjemme og i barnehagen, og i noen tilfeller bedre enn kommunikasjonen med foreldrene hjemme. De finner videre at barna uttrykker, både rundt 15 og 23 månedersalderen, en større negativitet mot foreldre enn barnehagepersonalet. De konkluderer sine funn med at det er mulig å oppnå godt samspill mellom voksne og barn i barnehager, selv om det ikke alltid er tilfelle. Videre foreslår de at det er et behov for at antall barn per voksen minskes og at det iverksettes opplæring og utdanning av de voksne.

I en tilnærmet lik studie som den ovenfor belyser Albers, Riksen-Walraven og de Weerth (2007) kvalitet og stabilitet i spedbarns interaksjoner med profesjonelle omsorgspersoner i barnehager ved tre og seks månedersalderen, og betydning av barns negative emosjonalitet. De finner i denne undersøkelsen at kvaliteten i samspillet mellom profesjonelle omsorgspersoner og spedbarn ikke økte fra barna var tre til de var seks måneder gamle. Videre viser de at omsorgspersoner synes å ha en relativt stabil interaksjonsstil, men den påvirkes av barns emosjonalitet. Barn som uttrykker mer negative emosjoner, ble møtt med mindre sensitivitet og samarbeid i interaksjonen ved både tre og seks månedersalderen. De konkluderer denne studien med at det er et sterkt forbedringspotensial ettersom gjennomsnittskvaliteten i interaksjonene kun er moderate både når det gjelder barnas og omsorgspersonenes bidrag.

Vermeer, van Ijzendoorn, de Kruif, Fukkink, Tavecchio, Riksen-Walraven, mfl. (2008) sammenligner tidligere undersøkelser fra 1995 og 2001 om kvalitet i nederlandske, barnehager med funn fra 2005. De finner at det er en nedgang i prosesskvalitet målt med ITERS-R og ECERS-R fra undersøkelsene i 1995 og 2005, men at det er en stabil interaksjonskvalitet målt med CIS. CIS-skalaen ansees imidlertid ikke å kunne fange opp vesentlige sider ved voksen - barn interaksjon. Med disse funn konkluderer de med at det er behov for å måtte utvikle nye mål for voksnes interaksjoner med barn, samt at det er et sterkt behov for intervensjoner for å bedre kvaliteten i barnehagene.

Oppsummering, analyse og drøfting

12 Oppsummering, analyse og drøfting

Tidligere norske kunnskapsoversikter – Gulbrandsen, Johansson og Nilsen (2002); Borg, Kristiansen og Backe-Hansen (2008), samt Alvestad, Moser og Johansson (2009) – har alle etterlyst mer forskning på små barn. I vår forskningsoversikt ser vi at forskningen rundt de yngste barna i barnehagen har blitt styrket, spesielt i de siste fem årene. Foruten avhandlinger, fagfellevurderte artikler og antologier ser vi at det blir produsert en mengde masteroppgaver og populærvitenskapelige publikasjoner av ulike slag – men de inngår ikke i vårt oppdrag nå. Også dette tyder på at små barn i barnehage er i vekst som forskningsområde. Vi kan i tillegg nevne at det, per i dag, er minst seks norske doktoravhandlinger som er i prosess og som fokuserer på de minste barna i barnehagen.

Selv om vi i senere tid har hatt vekst i publisering og forskning relatert til de yngste barna, savnes det forskning, både i Norge, Norden og internasjonalt. En grunn er at barnehager for små barn har vært sjeldne i mange land. Den storstilte utbyggingen av barnehagesektoren i Norge, hvor de yngste barna nå er en naturlig del, betyr at vi trenger mer langsiktig forskning rettet mot denne aldersgruppen på flere områder. Nye driftsformer, store barnehager med nye planløsninger og naturbarnehager er noen eksempler på forskningstemaer.

Bakgrunnen for denne litteratur- og forskningsoversikten er de spørsmål oppdragsgiver ønsket å få belyst. Vi besvarer dem under følgende fem spørsmål:

1. Hvilken forskning finnes om barnehagedeltakelse for barn 0–3 år?
Hvilke fagdisipliner forsker på området?
Hvilke design, metoder, teorier, tema og spørsmål fokuseres det på?
2. Hvilke effekter av barnehagedeltakelse for barn 0–3 år er påvist?
Hvilke faktorer er avgjørende for at barn 0–3 år skal ha god trivsel og utvikling i barnehagen?
Hva sier forskningen om de yngste barnas behov?
3. Har norsk og nordisk forskning samme fokus og spørsmål?
4. Er det forskjeller mellom norsk og nordisk forskning kontra internasjonal forskning i valg av tema, spørsmål og design?
5. Er det noen forskningshull?

Vi vil ved hjelp av hovedresultatene – som har kommet fram gjennom vår redegjørelse av norske og nordiske avhandlinger, norske artikler og antologier, samt nordiske og internasjonale fagfellevurderte artikler og studier – oppsummere, analysere og drøfte disse spørsmålene mer inngående. Forskningsoversikten er avgrenset til å gjelde perioden 2000–2011 og gjennomgangen av det internasjonale materialet er begrenset til kun engelskspråklige vitenskapelige tekster.

Forskingsoversikten til Dalli mfl. (2011), som er gjort på oppdrag fra New Zealands utdanningsdepartement, danner en viktig bakgrunn for de internasjonale delene i vår forskningsoversikt og oppsummering. Nedenfor gir vi direkte referanser til kun noen få kilder, og henviser de som ønsker å lese mer om forskningen til tidligere kapittel.

12.1 Hvilken forskning finnes om barnehagedeltakelse for barn 0–3 år og hvilke fagdisipliner forsker på området? Hvilke design, metoder, teorier, tema og spørsmål fokuseres det på?

Hoveddelen av den forskning som relateres til barnehagedeltakelse for barn 0–3 år, finner vi innenfor det *pedagogiske* fagfeltet både i Norge og Norden. Når vi ser på fagfelleverderte *artikler* ser vi at flere fagdisipliner er representert i det norske materialet enn i resten av Norden og internasjonalt. Selv om det pedagogiske fagfeltet er tungt inne i norske studier, finner vi også forskning fra både psykologi, sosiologi og økonomi. Ser vi på den internasjonale forskningen, er studiene fortrinnsvis innen det *psykologiske* fagfeltet. De longitudinelle studiene fokuserer for det meste på hvordan barn utvikler seg kognitivt og hvordan de senere takler skolefagene relatert til språk og matematikk.

Vi begynner med å oppsummere den *kvantitative* forskningen, og ut fra vår gjennomgang kan det argumenteres for at de longitudinelle kvantitative studiene viser at barnehagedeltakelse i tidlig alder har effekt. Ettersom det er forholdsvis nytt at små barn er i barnehagen, har fokus stort sett vært på barn fra underprivilegerte grupper. Studiene viser også at alle barn kan dra nytte av å være i barnehagen hvis kvaliteten i barnehagen er bra, og barn fra underprivilegerte grupper har særlig fordel. De store nasjonale og internasjonale longitudinelle studiene er kvantitative effektstudier og ikke primært teoriprøvende. De evaluerer barnehagens effekter gjennom å bruke ulike metodologier og avansert statistisk analyse. Det britiske EPPE-prosjektet er et eksempel på denne type studier av eldre barnehagebarn (Sylva, mfl., 2011). Noen av de longitudinelle studiene er re-analyser eller meta-analyser av tidligere forskning og bygger på gjenbruk av tidligere forskning (f. eks. Heckman, 2011).

Når det gjelder de *kvalitative* studiene i både Norge, Finland og Sverige, hviler de som oftest på interaksjonistiske perspektiver og er gjennomført som nærstudier i barnehagehverdagen. De fokuserer barnas barnehagehverdag relatert til interaksjon, læring og medvirkning belyst fra ulike teoretiske ståsted. De kvalitative studiene benytter ofte et lite antall barn, og hensikten er ikke å kunne generalisere resultatene til barnehagen som helhet. Det samlede inntrykket vi får fra de kvalitative studiene i Norge, Finland og Sverige er at de peker i samme retning som den kvantitative forskningen: god kvalitet på samspillet mellom personalet og barn og mellom barna bidrar positivt til barns liv trivsel og utvikling.

12.2 Hvilke effekter av barnehagedeltakelse for barn 0–3 år er påvist? Hvilke faktorer er avgjørende for at barn 0–3 år skal ha god trivsel og utvikling? Hva sier forskningen om de yngste barnas behov?

Både norske og internasjonale studier viser, som nevnt, at barnehagedeltakelse i tidlig alder gjennomgående har positive effekter med forbehold om barnehagens kvalitet. Det meste av forskningen vi viser til (se f. eks. Dalli mfl., 2011) framhever enten implisitt eller eksplisitt at det som er spesielt for små barn er at barnehagen skal være en plass hvor de møter sensitive, responsive og lydhøre voksne. Også strukturelle variabler som personaltetthet, personalutvikling, kontinuitet i omsorgen og barnegruppens størrelse må leve opp til kvalitetskrav. Personalets væremåte må gjennomføres av dialogisk relasjon for å oppnå et maksimalt samspill mellom voksen–barn og mellom barn–barn. Denne formen for pedagogikk støtter og stimulerer til gjensidighet og skaper det som blir betegnet som intersubjektivitet. Sensitivt samspill av den-

ne typen gir gode forutsetninger for emosjonelt å kunne veilede barnet. Nyere nevropsykologisk forskning mener at dette kan bidra til at barnets hjerne utvikler seg på en positiv måte, forutsatt at de strukturelle vilkårene er oppfylt.

Det har de siste årene vært forsket på hvordan stress påvirker barns utvikling. Vår forskningsoversikt viser at barnehagen for de yngste barna skal være fri for *uheldig* stress. Litteraturen skiller mellom stress og ”toxic” stress – som vi betegner som *uheldig* stress (f. eks. Dalli mfl. 2011). Uheldig stress blir til i situasjoner hvor barnet selv ikke har kontroll over hendelsene eller ikke blir støttet av de voksne som skal være deres signifikante voksenpersoner. Faktorer som forårsaker uheldig stress finner vi ofte i virksomheter med lav kvalitet i barnehagen (eller hjemme). Barnehager med lav kvalitet og høy stressfaktor hindrer utvikling av sensitiv empatisk omsorg. Forskningen vi har redegjort for, tyder på at den beste måten å utvikle pedagogikk av høy kvalitet er at de voksne som jobber med de små barna, forstår konsekvensene av sine handlinger og den påvirkning de har på barnas utvikling, samt at de er utdannet til å tilrettelegge for et miljø av høy kvalitet.

Forskningen foreslår videre at strukturkvalitet bør reguleres for å ivareta de yngste barnas behov, trygghet og utvikling. En strukturfaktor som spesielt framheves, er tilstrekkelig voksentetthet med én voksen på tre barn under to år. Små grupper med barn (6–8 per gruppe) synes å være det ideelle. Videre kreves det et rolig miljø for å ivareta en stressfri hverdag for barna. Det finnes indikasjoner på at lav stressfaktor i et miljø, korrelerer med god hjerneutvikling hos barn. Miljøfaktorer sammen med førskolelærernes handlinger er det som skaper kvalitet for de yngste barna. Forskningen vi viser til, mener at grunnen for sensitivt samspill og gode relasjoner med barn er en holistisk tilnærming, det Dalli benevner som ”quality pedagogy” dvs. kvalitetspedagogikk (Dalli mfl. 2011, s. 4). En pedagogikk av høy kvalitet er ikke bare et produkt av førskolelærernes handlinger, men har grobunn i en kontinuerlig støtte til samspillet mellom barn og voksne og mellom barna. Dette er igjen avhengig av strukturelle faktorer som organisering av barnehagen og dens filosofi og lederstil – og må sees i en større policy-sammenheng. Når disse faktorene samspiller for å støtte barna, deres læring og utvikling, vil hele miljøet bli beriket.

12.3 Har norsk og nordisk forskning samme fokus og spørsmål?

Fram til nylig har statlig finansiering av forskning innen barnehagen vært begrenset i de fleste nordiske land. Prosjekter har normalt vært finansiert for 3–4 år, dette er en bakgrunn til at longitudinelle undersøkelser er sjeldne. Norges forskningsråd har de senere år finansiert barnehageforskning innenfor programmene *Praksisrettet FoU* og *Velferdsprogrammet*. I dag finner vi forskningsprogrammet *Utdanning 2020* som også finansierer forskning på barnehagesektoren og et nytt forskningsprosjekt om barnehagen ble utlyst i 2011. PRAKUT eller *Praksisrettet utdanningsforskning* (2010–2014) er en annen finansieringskilde til barnehageforskning (Kunnskapsdepartementet, 2011a, s. 87).

Vår oversikt over avhandlinger, vitenskapelige artikler og bøker viser at den nordiske forskningen om barn under tre år i barnehagen er konsentrert til Norge, Sverige og Finland. I Danmark og Island har vi ikke funnet noen avhandlinger, artikler eller bøker innen det felt vi studerer. Dette kan relateres til tilgang til finansiering av forskning og stipendiatstillinger, i tillegg til at kunnskapsinteressen kan være rettet mot andre felt innen barnehagen.

De svenske og finske *avhandlingene* har mange fellestrekk med de norske. På lik linje med de norske er det i hovedsak mindre studier, ofte av en type som er mulig for en stipendiat å klare innenfor gitte rammer, uten ekstern finansiering. I likhet med hva Hännikäinen (2010) beskriver i Finland, synes det som om de som skriver avhandlinger om de yngste barna, ofte har en tilknytning til barnehagefeltet eller annet pedagogisk arbeid. Det kommer også fram i våre søk at de fleste avhandlinger, med noen få unntak, har blitt produsert ved pedagogiske institusjoner. I oversikten viser vi at det finnes forholdsvis flere avhandlinger fra Sverige og dette kan bero på at det i Sverige er etablert et system som forenkler førskolelærernes studieforløp, slik at de lettere kan fortsette på doktorgradsnivå. Dette systemet er ikke etablert i andre nordiske land.

Når det gjelder *artikler og bøker*, ser vi at det er en større variasjon og bredde i forskningsspørsmål og fokus i de norske artiklene og antologiene enn i de svenske og finske³. Vår oversikt viser at Norge har flere fagfelt representert i publisering av forskning rettet mot de yngste barna i barnehagen. Fagfelt som vi finner i det norske materialet er pedagogikk, sosiologi, sosialpsykologi, klinisk psykologi, økonomi og spesialpedagogikk. De nordiske artiklene vi viser til i vår redegjørelse, er i stor grad basert på pedagogisk og psykologisk forskning. *Artiklene* vi viser til fra Sverige og Finland preges av at forskerne har nærhet til det pedagogiske feltet og tett relasjon til utdanningsinstitusjonene for førskolelærerutdanning.

For å oppsummere finner vi i hovedsak at fokus er rettet mot ulike *kvalitative* undersøkelser som studerer barns samspill med voksne, eller barns samspill med hverandre. Det finnes også eksempler på didaktisk forskning og læreplanforskning hvor man blant annet studerer små barns begynnende læring av matematikk og skriftspråk. I gjennomgangen av både avhandlinger, artikler og antologier finner vi at Sverige og Finland har et større fokus på faginnholdet relatert til matematikk og språk enn hva vi finner i det norske materialet.

Tema. Når vi ser på tematiseringen av de norske artiklene, er det to temaer som synes å avvike fra resten av det nordiske materialet. For det første går det fram av materialet at mange av de norske artiklene fokuserer sterkere på utvikling av *teori og metodologi* som trengs for å fange opp sentral spørsmål innen det småbarnspedagogiske feltet. *Barns medvirkning* er det andre tema som er mer sentralt i de norske artiklene. *Utemiljø og foreldremedvirkning* framtreder også i det norske materialet.

Metodologi. Når det gjelder bruk av metodologi ser vi at mange av avhandlingene og artiklene har hermeneutiske, fenomenografiske eller fenomenologiske tilnærminger. Tar vi for oss *doktoravhandlingene*, ser vi at størsteparten av avhandlingene på tvers av land har lik tilnærming ved at de bruker videoobservasjoner og kvalitative intervjuer. To av de finske avhandlingene er imidlertid intervensjons- og teststudier hvor en kvantitativ tilnærming står i fokus. *Artiklene* har større variasjon i metodologisk tilnærming enn avhandlingene. Selv om mange av artiklene også baserer seg på kvalitative tilnærminger, ser vi tilløp til at flere begynner å benytte seg av metodemangfoldighet, vi finner eksempel på at kvalitative og kvantitative studier og intervensjonsstudier forenes. Det synes som det både innenfor de pedagogiske fagdisiplinene og andre fagdisipliner, i Norge og Norden for øvrig, benyttes et større metodologisk mangfold, med dokumentanalyser og surveystudier, sammen med test og eksperiment.

³ Vi tar her forbehold om at det kan finnes større variasjon i Sverige og Finland enn hva vår gjennomgang belyser.

12.4 Er det forskjeller mellom norsk og nordisk forskning kontra internasjonal forskning i valg av tema, spørsmål eller design?

En fellesfaktor som går igjen både i det norske, nordiske og det internasjonale materialet, er at det er barnehagens *kvalitet* som bestemmer om barna har det bra eller ikke i barnehagen.

I vårt arbeid møtte vi et kjent dilemma, USA har omfattende forskning rettet mot barnehage, samtidig som barnehagevirksomheten og forskningen relatert til små barn under tre år har vært begrenset. Barnehagevirksomheten har hatt kvalitative svakheter som må tas i betraktning når man ser på resultatene fra forskning i USA, se f.eks. OECD og Starting Strong-prosjektet (2006). Zigler, Gilliam og Barnett (2011) påpeker imidlertid at det pågår store endringer i USA med hensyn til både å bedre kvaliteten i barnehagen og forskningen rettet mot barnehagefeltet. Storbritannia har mye forskning knyttet til barnehage, men færre studier relatert til de små. I de senere årene har Storbritannia hatt en økt forskningsinnsats på barnehager, men de har fortsatt en vei å gå (Alexander, 2010; Sylva, mfl., 2011). Mange av studiene vi viser til i vår oversikt, er knyttet til effektstudier fra USA og Storbritannia.

Hvis vi sammenlikner oss internasjonalt (Adamson, 2008) ser vi at de nordiske landene ligger på topp av medlemslandene i OECD om barnehagesystemet. Sverige er det eneste land med 10 poeng og Norge tett etter med 8 poeng, på grunn av svakheter i utdanningen av personalet. Sammenligningsgrunnlaget som OECD baserer seg på, er hvordan samfunnet gir barn og barnefamilier mulighet til å skape et godt liv for barna. Det baseres på ulike støtteordninger og ressursfordelinger som kontantstøtte, barnetrygd, antall barn som har plass i barnehagen, andel utdannede førskolelærere og personale, hvor mye av BNP som investeres i hvert barn, etc. Andelen fattige barn er en annen indikator på hvordan familiepolitikken er utformet. Bradshaw (2009) gir et klart bilde av hvor stor forskjellene er mellom ulike land og dermed hvor ulike barns oppvekstvilkår er. Her finner vi Norge blant de land som har meget få fattige barn og familier, sammenlignet med f. eks. USA og Storbritannia som har en høy andel fattige.

OECD-rapporten sier ikke noe om den pedagogiske kvaliteten relatert til barnehagens virksomhet. I følge OECDs kriterier ligger Sverige på topp, men studier av begynnende læring av matematikk og skriftspråk har vist at også i Sverige varierer kvaliteten sterkt mellom ulike barnehager (f. eks. Sheridan, mfl., 2009). Dette er et argument for studier der *variasjonen* mellom barnehager blir synlig.

Et faktum som sjelden er nevnt i forskningen, er at barnehager for små barn til nylig nesten ikke har eksistert i noen land. Den småbarnsforskning som finnes er derfor sjelden representativ for hele populasjonen små barn og deres foreldre. Hvis vi ser på tilgangen til barnehager for barn under 3 år, så finner vi at Norden under senere år har bygget ut slik at de fleste barn i alderen 1–3 år er innen barnehagesektoren, inkludert familiebarnehager. Finland har imidlertid relativt få barn under tre år i barnehage (Institutet för hälsa och välfärd, 2009) på grunn av utbredt bruk av kontantstøtte (Finlands offisiella statistik, 2011). Danmark har lenge hatt høy utbygging for barn under tre år, men her inngår at 45 % av barn er i *privat dagpleje*, dvs. familiebarnehage (Danmarks statistik, 2010). I Island er cirka 90 % av barn over to år i barnehage. For barn under to år er dekningsgraden 34 %, de fleste er i familiebarnehage eller har kontantstøtte (Farstad, 2012). I Norge (se kap. to) og Sverige (Skolverket, 2010) er andel barn i alderen 1–3 år i barnehagen over 75 %. Dette muliggjør forskning på nasjonale system, der

nesten alle toåringer og cirka halvparten av ettåringene er i barnehagen. Her åpner et felt for komparative nordiske studier.

12.4.1 Tema, spørsmål og design

Når vi leser amerikanske og engelske kunnskapsoversikter, kommer det tydelig fram at det finnes mye psykologisk effektforskning som baserer seg på store *longitudinelle* forskningsprosjekt i likhet med det britiske EPPE-prosjektet (Sylva, mfl., 2004). Videre bruker disse studiene stor variasjon i metoder og kombiner kvantitative og kvalitative tilnærminger. Det er imidlertid ikke nok bare å se på hvordan forskningen fordeler seg mellom kvantitativ og kvalitativ forskning, noe som blir en for grov inndeling. Hvis vi ser på de store longitudinelle studiene, har de et mangfold av innsamlingsstrategier som surveys, tester, observasjonsstudier, intervju og registerdata. For å kunne gjennomføre longitudinelle metodiske design kreves det store finansielle og tidsmessige ressurser.

I Norge og Norden har vi noen få studier som fokuserer på å måle *effekten* av å være i barnehagen. Vi har funnet tre norske studier som belyser effekten av barnehagen relatert mot sosial effekt, språk og kognitiv utvikling (Borge; Havnes og Mogstad; og Lekhal og Zachrisson sine studier).

Vår matriseoversikt viser at vi har mange norske og nordiske studier med *fokus på barnas hverdagsliv* og det som er viktig for små barn i barnehagen. De fleste studier relatert til barnehagekonteksten er ofte kvalitative, men med ulike metodiske og teoretiske utgangspunkt. I vår oversikt finner vi et fåtall studier som bygger på kvantitative metoder og analyser.

Når det gjelder bruk av ulike *design*, finner vi store forskjeller. Longitudinelle studier er ikke vanlig i Norge og Norden, selv om det må påpekes at det finnes studier som bygger på både langtidseffekter og intervensjonsstudier. Sammenliknet med de internasjonale studiene ser vi at bruk av longitudinelle studier er mer utbredt både i Storbritannia, USA og Nederland. Vi savner longitudinelle studier i Norge relatert til både forskningsfokus og størrelser som kan sammenliknes med arbeidet til for eksempel James Heckman (2011), EPPE (Sylva, mfl., 2004) og NCKO (Vermeer, mfl., 2008). På den andre siden kan vi si at Norge og Norden har et større fokus på kvalitative prosess-studier rundt barnehagens betydning enn hva internasjonale studier kan vise til.

Det er viktig å understreke at forskning om små barn i land utenfor Norden oftest blir utført av psykologer, til forskjell fra Norge og Sverige der forskerne ofte har en pedagogisk bakgrunn. Dette betyr at de nordiske forskerne ofte har andre spørsmål og bruker andre metoder. I Norden synes det som om det er de praksisnære pedagogiske spørsmål som studeres, til forskjell fra internasjonal forskning som studerer samfunnsnytt gjennom evalueringer av ulike typer barnetilsyn. Mange av de norske og nordiske studiene er basert på langvarig deltakelse i feltet, og i noen studier finner vi at det samarbeides nært med praktikere. Dette gjør at andre forhold og resultater avdekkes enn bare de som lar seg måle med standardiserte instrumenter. Det synes også å være svært ulike forutsetninger, for forskningen og for forskergrupper med tanke på økonomiske ressurser i de ulike land.

12.5 Er det noen forskningshull?

I grove trekk kan det se ut som vi allerede har mye av den kunnskap vi ønsker, men bildet er mer komplisert enn som så. Det finnes store ulikheter om hvordan nasjonale barnehagesystemer organiseres. Gundem og Hopmann (1998) argumenterer for at det kan være vanskelig å ”forflytte” begreper og teorier fra et land til et annet. Uavhengig av om vi liker eller misliker et lands pedagogiske system, er det et åpent spørsmål om hva som kan importeres. En av grunnene til dette er at barnehage- og skolesystemet ofte er basert på lange tradisjoner og utviklingsforhold i det enkelte landet. Dette hindrer imidlertid ikke at man kan finne mange og store likheter mellom landene, men vi vil advare mot å dra direkte slutninger om forskning fra andre land. På tross av forskjeller synes det å være enighet blant de fleste forskere om at en god barnehagevirksomhet for de yngste barna er positiv, men det savnes fortsatt enighet om hvor stor effektene er og innenfor hvilke områder vi finner virkningene.

Det mangler langsiktige studier av barnehagesystemet som er likt det norske, hvor stort sett alle barn deltar i en felles integrert virksomhet. Fram til nå har få land hatt fullt utbygde barnehagesystem for de yngste barna. Dette kan være en av grunnene til at det ikke har vært så stor interesse for innholdet i pedagogiske prosesser. Barnehagen har ofte vært et studieobjekt hvor forskerne med utgangspunkt i sin fagdisiplin har studert barn og deres utvikling. Det betyr at barnehagens ulike fag, f. eks. forming, naturfag, matematikk osv. hittil ikke har stått i fokus i forskningen.

12.5.1 Forskning som mangler

Ut fra vår forskningsoversikt ser vi også at det er en del forskning som savnes på 0–3 åringer i barnehagen. I skolen har det i lang tid vært interesse og fokus på pedagogiske prosesser og hvordan barn og lærere samarbeider rundt innhold og materialer. Det er en mangel på studier av innhold i arbeidet med små barn, det som vi betegner som fagdidaktikk for de eldre barna. Vi ser i materialet at Finland og Sverige har noe mer forskning på språk og matematikk enn hva vi finner i det norske materialet. Det savnes forskning om hvordan man utvikler interesse og tilrettelegger for grunnleggende matematikk, naturvitenskap, teknikk, språk, skriftspråk og estetiske fag, som danner grunnlaget for de ulike områdene barna møter igjen i skolen.

Ett viktig spørsmål er hvordan *personalet i barnehagen* skal kunne utvikle sitt arbeid og hvordan de som jobber med små barn ser på sitt arbeid. Majoriteten av personalet har lite erfaring med pedagogisk arbeid med de yngste barna. Mange førskolelærere og barn- og ungdomsarbeidere har dessuten lite fordypningskunnskap på dette området (Løvgren & Gulbrandsen, 2012). Det samme gjelder barnehageassistentene. Som et videre ledd i å styrke praksisfeltet og kunnskapen om små barn, ser vi også at det, jfr. NOKUT (2010), mangler forskning rundt hvordan utdanningen forbereder studentene til å jobbe med de yngste barna i barnehage. Hvordan kan personalet observere sitt eget arbeid og utvikle det? Vi mener at det er nødvendig og helt sentralt å gå videre for å finne frem til hvordan arbeidet med små barn under tre år i norske barnehager er. Dette krever et langsiktig arbeid med kompetanseutvikling og veiledning av personalets egen praksis for å styrke barnehagen til å bli en lærende organisasjon, jfr. Rammeplan (2011b), likt f. eks. Nederlands satsningsprogram NCKO. Større intervensjonsstudier savnes i Norge. Videoobservasjoner av egen praksis kombinert med refleksjoner under veiledning er, som eksempel, et meget godt instrument for å utvikle barnehagens virksomhet og på den måten kunne bli maksimalt tilpasset til barnas forutsetninger, samtidig som man skal kunne utfordre barna i deres videre læring og utvikling.

Et tema som synes å være fraværende i forskning på de yngste barna i barnehagen, er temaer relatert til minoritetspråklige barn. Den forskning som foreligger, fokuserer for det meste på de eldste barna med minoritetsbakgrunn og språkutvikling. Vi vil her ta forbehold om at noe av forskningen relatert til minoritetspråklige barn i barnehagen har et mer generelt fokus som innbefatter alle aldersgrupper og ikke spesifikt de minste barna. Av den grunn ønskes det mer forskning som er spesifikt rettet mot de yngste.

Det har gjennom redegjørelsen og oppsummeringene kommet fram at det er et stort forskningshull i norsk og nordisk forskning når det gjelder longitudinelle studier på linje med EP-PE, NCKO og andre internasjonale effektstudier. Som nevnt tidligere, ser mange av de internasjonale studiene på hvilken betydning og effekt strukturelle forhold som organisering, gruppestørrelser, voksentetthet etc., har på opphold i barnehagen. Vi savner større longitudinelle studier som sammenkobler både struktur og prosesskvalitet og hvilken effekt dette har på barnas utvikling og trivsel i barnehagen. Som eksempel kan nevnes hvilken betydning nye organiseringsformer av barnehagevirksomheten knyttet til kvaliteten i interaksjon mellom voksen–barn og barn–barn, har for barnas trivsel utvikling og læring. Er det noen organiseringsformer som synes å være mer fruktbare med hensyn til økt kvalitet i barnehagen, og hvilke kvalitetsindikatorer kan benyttes for å måle barnehagens kvalitet?

Kvalitet, som går igjen i vår forskningsoversikt, er en av nøkkelfaktorene for barns læring og utvikling. I likhet med Fenech (2011) mener vi, at foruten longitudinelle studier med metodemangfold har vi også behov for mer kvalitative prosessstudier som kan bidra til å gi oss mer kunnskap om hvordan ulike kvalitetsdimensjoner samspiller med hverandre. Barns progresjon kan da bli synlig innenfor ulike områder som for eksempel gjennom språklig og faglig utvikling. En utfordring vi står overfor er at vi ikke har hatt mulighet til å studere hvilke faktorer som er mest betydningsfulle i den norske konteksten for at de yngste barna skal trives, utvikles og lære. Slike studier forutsetter at man kan følge barnehagevirksomheter og dens forandringer over lang tid.

Ut fra vår vurdering ville det vært interessant å se hvordan de strukturelle variablene og prosessvariablene som kommer fram i dagens forskning, forholder seg til innholdet i barnas virksomhet. Foruten studier av struktur og prosess trenger vi også studier som fokuserer på hvordan barnehagens Rammeplan realiseres i det daglige samspillet mellom barn og voksne. Hvordan ser for eksempel naturfag eller estetiske fag ut i en god virksomhet for små barn?

Tradisjonelt har kvantitativ forskning, som vi tidligere har nevnt, benyttet eksperimentelle studier med kontrollgruppe eller evalueringer. Zigler (2011) argumenterer for at eksperimentelle studier med kontrollgrupper ikke lenger er mulig ettersom alle barn eksponeres for en pedagogisk virksomhet, og av den grunn ikke finnes mange barn som ikke har hatt kontakt med barnehagepedagogiske aktiviteter som kan delta i en kontrollgruppe.

Det finnes derimot barn som møter store forskjeller når det gjelder barnehagestruktur. Overgangen fra 1–3 års grupper til 3–5 års grupper varierer mellom både kommuner og barnehager med ulik eierform (jfr. Kapittel 2). Vi vet at det finnes mange ulike sammensetninger av barnegrupper og gruppestørrelser, men det savnes mer konkret og detaljer opplysninger om disse sammensetningene, samt at vi har begrenset kunnskap om hvilken effekt disse sammensetningene har for barnas utvikling. Denne variasjon i sammensetning og organisering kan sees som interessant i forhold til at barna får erfaringer fra ulike miljøer med tanke på de tre grunn-

leggende strukturelle variablene: personaltetthet, gruppestørrelse og gruppens alderssammensetning. Det åpnes også opp for muligheter for å studere personalets utdanning og koble disse strukturvariablene til studier av hvordan samspillet mellom barn og voksne og barn–barn, fremtrer i relasjon til innholdet i den daglige virksomheten i de ulike barnegruppene.

12.6 Avsluttende kommentarer

Som vi har vist gjennom denne forskningsoversikten, har det vært en ekspansjon av forskning rundt de yngste barna i alderen 0–3 år i barnehagen de siste fem årene i Norge. Norges Forskningsråd finansierer nå et stigende antall forskningsprosjekt som har betydning for barnehagen, samt at longitudinelle studier er under planlegging. Mye av forskningen fram til nå kommer fra høgskole- og universitetssektoren i form av det vitenskapelige personalets FoU-arbeid og doktoravhandlinger. Dette gjør at en god del av forskningen som utføres, er begrenset både tidsmessig og økonomisk, samt at den formes av ulike universitetsdisipliners rammer. En konsekvens av dette er at longitudinelle studier av større grupper barn og barnehager savnes, uavhengig av om det er kvantitativ eller kvalitativ forskning. Et annet resultat er at avhandlinger ofte bygger på ett teoretisk utgangspunkt. Ut fra denne forskningsoversikten ønsker vi flere studier og undersøkelser som bygger på ett bredere teoretisk grunnlag, og som anvender en mangfold av metodologier hvilket vi kan se i noen av de norske artiklene og bøkene.

Vi mener, med bakgrunn i denne forskningsgjennomgangen, at det trengs mer forskning som fokuserer på barn, foreldre og personalet i barnehagen og som tar utgangspunkt i dagens forskningsresultater relatert til strukturelle aspekter. Som vi har sett, så viser forskningen at strukturelle faktorer som personaltetthet, utdanning av personalet, gruppestørrelse og kontinuitet blant personalet samspiller direkte med kvaliteten i arbeidet i barnehagen. Vi trenger mer kunnskap om hvordan samspillet mellom barn og personalet tar form over en lengre periode. Typen forskning vi etterspør må gå på tvers av tradisjonelle grenser innenfor og mellom ulike akademiske disipliner, ettersom vi trenger mer tverrfaglig forskning.

Vi prøver nå til slutt å sammenfatte resultatene i 5 punkter:

1. Det finnes i dag en omfattende *utviklingspsykologisk* og *nevropsykologisk* forskning – men den handler om barnet i seg selv, og ikke primært om relasjoner og grupper av små barn i barnehagen. Det er ofte et begrenset antall barn som undersøkes i disse studiene.
2. Det finnes interessante longitudinelle *effekt*-studier og *økonomiske* meta-analyser av barnehageforskning i USA – men denne forskningen bygger på en begrenset gruppe med barn, ofte relatert til spesielle barnehager. Grunnen er at i USA har barnehagesystemet for små barn inntil nylig vært lite utbygd.
3. Vi har pedagogiske *observasjonsstudier* som utfra andre teoretiske og metodologiske utgangspunkter, understøtter resultater basert på kvantitativ forskning om hva som utgjør høy kvalitet i barnehager.
4. Det finnes få studier av store barnehagesystemer hvor i prinsipp alle barn under tre år deltar. Vi vet mye om barns psykologiske utvikling, krav til strukturell kvalitet, og om

samspeilet mellom voksen–barn. Vi savner imidlertid en bredere kunnskap om de norske barnehagenes daglige arbeid og om hvordan innholdet kommer til uttrykk i samspill med barn, ansatte og foreldre.

5. Vårt forslag er å satse på studier som studerer større grupper av barn og barnehager, som både fokuserer på struktur, prosess og innholdet i det daglige arbeidet. Vi mener også at forskning i samarbeid med ansatte samt utdanning av personalet er viktig. Det er også viktig å forene kvantitativ og kvalitativ forskning, for eksempel på den måten som EPPE-prosjektet og NCKO-prosjektet har gjort.

13 Litteraturliste

- Abrahamsen, G. (2002). "Samspillobservasjon – en metode for læring førskolelærerutdanningen". I M. Lea (red.). På veien videre, Jubileumstidsskrift for førskolelærerutdanningen i Stavanger. *Tidvise skrifter*. Samfunn og Helse, nr. 46.
- Adamson, P. (2008). The child care transition: A league table of early childhood education and care in economically advanced countries. Florence: Innocenti Research Centre, UNICEF.
- Albers, E. M., Riksen-Walraven, J. M., & de Weerth, C. (2007). Infants' interactions with professional caregivers at 3 and 6 months of age: A longitudinal study. *Infant Behavior & Development*, 30(4), 631–640.
- Alexander, R. J. (2010). *Children, their world, their education: The final report and recommendations of the Cambridge Primary Review*. New York: Routledge.
- Almond, D., & Currie, J. (2011). Human capital development before age five. I O. Ashenfelter & D. Card (Red.), *Handbook of Labor Economics* (Vol. 4b, sid. 1315–1486). Amsterdam: Elsevier.
- Alvestad, M. (2001). *Den komplekse planlegginga: Førskolelærarar om pedagogisk planlegging og praksis*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Alvestad, M., Johansson, J.-E., Moser, T., & Søbstad, F. (2009). Status og utfordringer i norsk barnehageforskning. *Nordisk Barnehageforskning*, 2(1), 39–55. Laddet ner fra grundtvig.hio.no/index.php/nordiskbarnehageforskning/article/view/42/23
- Alvestad, T. (2009). Barnehagen som læringsarena for de yngste barna. *Norsk Pedagogisk tidsskrift*, 93(2), 147–156.
- Alvestad, T. (2010). *Barnehagens relasjonelle verden: Små barn som kompetente aktører i produktive forhandlinger*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Andenæs, A. (2011). Chains of care: Organising the everyday lives of young children attending day car. *Nordic Psychology*, 63, 49–67
- Andenæs, A. (2012). Hvilket barn? Om barn, barndom og barnehage. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(1), 1–14. Pre-print laddet ner fra grundtvig.hio.no/index.php/nordiskbarnehageforskning/article/view/103/150
- Aukrust, V. G. (2002). What did you do in school today? Speech genres and tellability in multiparty family mealtime conversations in two cultures. I S. Blum-Kulka & C. E. Snow (Red.), *Talking to adults: The contribution of multiparty discourse to language acquisition* (sid. 55–84). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Bae, B. (2010). Realizing children's right to participation in early childhood settings: Some critical issues in a Norwegian context. *Early Years: Journal of International Research & Development*, 30(3), 205–218.
- Bae, B. (2012a). Barnehagebarns medvirkning: Overordnede perspektiver og internasjonal forskning. I B. Bae (Red.), *Medvirkning i barnehage: Potensialer i det uforutsette* (sid. 13–32). Bergen: Fagbokforlaget.
- Bae, B. (2012b). Kraften i lekende samspill: Potensial for medvirkning og ytringsfrihet. I B. Bae (Red.), *Medvirkning i barnehage: Potensialer i det uforutsette* (sid. 33–56). Bergen: Fagbokforlaget.
- Bae, B. (Red.). (2012c). *Medvirkning i barnehage: Potensialer i det uforutsette*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bauchmüller, R., Gørtz, M., & Würtz Rasmussen, A. (2011). *Long-run benefits from universal high-quality pre-schooling*. København: Anvendt KommunalForskning.
- Baustad, A.-G. (2012). Using the Infant/Toddler Environment Rating Scale for examining the quality of care for infants and toddlers in Norwegian day care centers. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(2), 1–22. Pre-print laddet ner fra grundtvig.hio.no/index.php/nordiskbarnehageforskning/article/view/108/151
- Bekkhuis, M., Rutter, M., Maughan, B., & Borge, A. I. H. (2011). The effects of group daycare in the context of paid maternal leave and high quality provision. *European Journal of Developmental Psychology*, 8(6), 681–696.
- Belsky, J., & Pluess, M. (2011). Differential susceptibility to long-term effects of quality of child care externalizing behavior in adolescence? *International Journal of Behavioral Development*, 36(1), 2–10.

- Berglund, E., Eriksson, M., & Westerlund, M. (2005). Communicative skills in relation to gender, birth order, childcare and socioeconomic status in 18-month-old children. *Scandinavian Journal of Psychology*, 46(6), 485–491.
- Berlinski, S., Galiani, S., & Gertler, P. (2009). The effect of pre-primary education on primary school performance. *Journal of Public Economics*, 93(1–2), 219–234.
- Bjervås, L.-L. (2011). *Samtal om barn och pedagogisk dokumentation som bedömningspraktik i förskolan: En diskursanalys*. Göteborg: Acta universitatis Gothoburgensis.
- Björklund, C. (2007). *Hållpunkter för lärande: Småbarns möten med matematik*. Vasa: Åbo Akademi.
- Björklund, E. (2008). *Att erövra litteracitet: Små barns kommunikativa möte med berättande, bilder och tecken i förskolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Blixrud, T. (2010). Iscenesatt samspill: Teater for de minste barna. I M. S. Liset, A. Myrstad & T. Sverdrup (Red.), *Møter i bevegelse: Å improvisere med de yngste barna* (sid. 25–39). Bergen: Fagbokforlaget.
- Borg, E., Kristiansen, I.-H., & Backe-Hansen, E. (2008). *Kvalitet og innhold i norske barnehager: En kunnskapsoversikt* (NOVA Rapport 6/08). Oslo: NOVA.
- Borge, A. I. H. (2010). Resiliens i sped- og småbarns psykiske helse. I V. Moe, K. Slinning & M. B. Hansen (Red.), *Håndbok i sped- og småbarnspsykologi* (sid. 53–67). Oslo: Gyldendal.
- Borge, A. I. H., & Natvig, H. S. (2007). Resiliens og vennskap blant hyperaktive og oppmerksomme barn. I A. I. H. Borge (Red.), *Resiliens in praksis: Teori og empiri i et norsk perspektiv* (sid. 145–160). Oslo: Gyldendal.
- Bradshaw, J. (2009). Social inclusion and child poverty. I P. Perrig-Chiello (Red.), *Changing Childhood in a Changing Europe: Interdisciplinary workshop report* (sid. 29–35). Strasbourg: European Science Foundation.
- Carroll-Lind, J., & Angus, J. (2011). *Through their lens: An inquiry into non-parental education and care of infants and toddlers*. New Zealand: Office of the Children's Commissioner.
- Dahlberg, G., Moss, P., & Pence, A. (1999). *Beyond quality in early childhood and care*. New York: Falmer.
- Dalli, C. (2011). *Love, care and professionalism: Why we must engage emotionally when we teach under-three year olds*. Presentation at "Is there any knowledge about how to handle children under three in ECEC?" conference in Oslo, 8 Dec 2011. Oslo: Oslo and Akershus University College.
- Dalli, C., White, E. J., Rockel, J., Buchanan, E., Davidson, S., Ganly, S., mfl. (2011). *Quality early childhood education for under-two-year-olds: What should it look like? A literature review*. New Zealand: Ministry of Education.
- Danmarks statistik. (2010). Børnepasning mv.: PAS11: Indskrevne i daginstitution, dagpleje og skolefritidsordninger mv efter område, foranstaltning, ejerforhold og alder. I *Sociale ydelser til børn og unge* København: Danmarks Statistik. Laddet ner fra statistikbanken.dk/1059.
- Datta Gupta, N., & Simonsen, M. (2010). Non-cognitive child outcomes and universal high quality child care. *Journal of Public Economics*, 94(1–2), 30–43.
- Deynoot-Schaub, M. J., & Riksen-Walraven, J. M. (2005). Child care under pressure: The quality of Dutch centers in 1995 and in 2001. *Journal Of Genetic Psychology*, 166(3), 280–296.
- Deynoot-Schaub, M. J., & Riksen-Walraven, M. (2008). Infants in group care: Their interactions with professional caregivers and parents across the second year of life. *Infant Behavior & Development*, 31, 181–189.
- Drugli, M.B og Undheim, A.H. (2011): Relationships between young children in full-time day care and their caregivers: a qualitative study of parental and caregiver perspectives, *Early Child Development and Care*, DOI:10.1080/03004430.2011.60219
- Drugli, M.B. og Undheim, A.M. (2012): Partnership between Parents and Caregivers of Young Children in Full-time Daycare, *Child Care in Practice*, 18:1, 51-65
- Dumas, C., & Lefranc, A. (2010). *Early schooling and later outcomes: Evidence from pre-school extension in France* (Thema Working Paper 7). Cergy-Pontoise: Université de Cergy-Pontoise

- Eide, B. (2008). Barns medvirkning: Eksempler fra lekesituasjoner i barnehagen. *Barn*, 26(1), 43–62.
- Eide, B., Os, E., & Pramling Samuelsson, I. (2012). Små barns medvirkning i samlingsstunder. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(4), 1–21.
- Eide, B., & Winger, N. (2008). *Glimt fra små barns hverdagsliv i barnehagen: 2. delrapport fra prosjektet "Barns omsorgskarriere: Barnehagen som ledd i en omsorgskjede for barn opp til 3 års-alder"*. (HiO rapport nr 18). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Eide, B. J., Hognestad, K., Svenning, B., & Winger, N. (2010). Små barns stemmer i forskning. *Barn*, 28(3), 31–46.
- Ellingsæter, A. L., & Gulbrandsen, L. (2003). *Barnehagen: Fra selektivt til universelt velferdsgode* (rapport 24/03). Oslo: NOVA.
- Emilson, A. (2008). *Det önskvärda barnet: Fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Engdahl, I. (2007). *Toddlers as social actors in the Swedish preschool*. Stockholm: Department of Child and Youth studies, Stockholm University.
- Farstad, G. R. (2012). Når omsorgsgapet skal dekkes: Islandske foreldres kjønnede omsorgsstrategier. *Nordisk barnehageforskning*, 5(5), 1–11. Pre-print laddet ner fra: grundtvig.hio.no/index.php/nordiskbarnehageforskning/article/view/173/156
- Farstad, G. R., & Stefansen, K. (2007). Ett år og klar for barnehagen? Foreldres forståelser av små barns omsorgsbehov. *Barn*, 25(2), 29–47.
- Fenech, M. (2011). An analysis of the conceptualisation of ‘quality’ in early childhood education and care empirical research: Promoting ‘blind spots’ as foci for future research. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 12(2), 102–117.
- Fennefoss, A. T., & Jansen, K. E. (2012). Dynamikk og vilkår: Et spenningsfelt mellom det planlagte og barns medvirkning i barnehagens læringsaktiviteter. I B. Bae (Red.), *Medvirkning i barnehage: Potensialer i det uforutsette* (sid. 123–146). Bergen: Fagbokforlaget.
- Finlands officiella statistik. (2011). Förmåner till barnfamiljer: Barnavårdsstöd. I *Socialskydd* (sid. 36). Helsingfors: Finlands officiella statistik. Laddet ner fra: [kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Perhe_10_pdf/\\$File/Perhe_10.pdf?OpenElement](http://kela.fi/it/kelasto/kelasto.nsf/alias/Perhe_10_pdf/$File/Perhe_10.pdf?OpenElement).
- Fredly, H. (2010). Hvordan oppleves Møterommet for de yngste publikummerne? I M. S. Liset, A. Myrstad & T. Sverdrup (Red.), *Møter i bevegelse: Å improvisere med de yngste barna* (sid. 43–62). Bergen: Fagbokforlaget.
- Greenhalg, T., & Peacock, R. (2005). Effectiveness and efficiency of search methods in systematic reviews of complex evidence: Audit of primary sources. *British Medical Journal*, 331, 1064–1065.
- Greve, A. (2007). *Vennskap mellom små barn i barnehagen*. Oslo: Unipub.
- Greve, A. (2008a). Friendships and participation among young children in a Norwegian kindergarten. I D. Berthelsen, J. Brownlee & E. Johansson (Red.), *Participatory learning in the early years: Research and pedagogy* (sid. 78–92). London: Routledge.
- Greve, A. (2008b). Ulike strategier for resultatpresentasjon av fenomenologiske barnehagepedagogiske observasjonsstudier. *Barn*, 26(4), 63–76.
- Greve, A. (2009). Vennskap mellom de yngste barna i barnehagen. *Nordisk Barnehageforskning*, 2(2), 91–98. Pre-print laddet ner fra: grundtvig.hio.no/index.php/nordiskbarnehageforskning/article/view/60/35
- Greve, A., & Solheim, M. (2010). Research on children in ECEC under three in Norway: Increased volume, yet invisible. *International Journal of Early Childhood*, 42(2), 155–163.
- Grindland, B. (2011). Uenighet som demokratisk praksis i måltidsfellesskapet på småbarns-avdeling. *Nordisk barnehageforskning*, 4(2), 75–90. Laddet ner fra: grundtvig.hio.no/index.php/nordiskbarnehageforskning/article/view/179/145
- Grindland, B. (2012). På kanten av kaos: Om orden og uorden i måltidsfellesskap på småbarns-avdeling i barnehagen. I B. Bae (Red.), *Medvirkning i barnehage: Potensialer i det uforutsette* (sid. 57–78). Bergen: Fagbokforlaget.
- Gulbrandsen, L. (2005). Mangel på førskolelærere: Et evig tilbakevendende problem. *Søkelys på arbeidsmarkedet*, 22(1), 11–18.

- Gulbrandsen, L. (2007). Barnehageplass: Fra unntak til regel. I *Utdanning 2007: Muligheter, mål og mestring (Statistiske analyser 90)* (sid. 50–67). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Gulbrandsen, L. (2009). *Førskolelærere og barnehageansatte* (Notat 4/09). Oslo: NOVA.
- Gulbrandsen, L., Johansson, J.-E., & Nilsen, R. D. (2002). *Forskning om barnehager: En kunnskapsstatus*. Oslo: Norges Forskningsråd.
- Gulbrandsen, L., & Tønnessen, C. U. (1988). Barnehageutbyggingens fordelingsmessige virkninger. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 29, 539–554.
- Gundem, B. B., & Hopmann, S. (1998). Conclusion: Didaktik and/or curriculum: Towards a new agenda. I B. B. Gundem & S. Hopmann (Red.), *Didaktik meets curriculum: An international dialogue* (sid. 331–350). New York: Peter Lang.
- Haavind, H. (2011). Loving and caring for small children: Contested issues for everyday practices. *Nordic Psychology*, 63(2), 24–48.
- Havnes, T., & Mogstad, M. (2010). *Is universal child care leveling the playing field? Evidence from non-linear difference-in-differences*. (IZA Discussion Paper 4978). Bonn: Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit.
- Havnes, T., & Mogstad, M. (2011). No child left behind: Subsidized child care and children's long-run outcomes. *American Economic Journal: Economic Policy*, 3(2), 97–129.
- Heckman, J. J. (2011). Effective child development strategies. I E. Zigler, W. S. Gilliam & W. S. Barnett (Red.), *The Pre-K Debates: Current controversies and issues* (sid. 2–8). Warriewood: Brookes.
- Heckman, J. J., Moon, S. H., Pinto, R., Savelyev, P. A., & Yaditz, A. (2010). The rate of return to the High/Scope Perry pre-school program. *Journal of Public Economics*, 94(1), 114–128.
- Heckman, J. J., Pinto, R., Shaikh, A. M., & Yavitz, A. (2011). *Inference with imperfect randomization: The case of the Perry Pre-school program* (Working Paper 16935). Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research
- Hellman, A. (2010). *Kan Batman vara rosa? Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Hernes, L., Os, E., & Selmer-Olsen, I. (2010). *Med kjærlighet til publikum*. Oslo: Cappelen.
- Hofstad, M. (2008). Bevegelse, form og mening: Om det å tegne og male med de minste barna. *Barn*, 26(1), 63–80.
- Holmgren, S. (2009). *Child day care center or home care for children 12–40 months of age: What is best for the child? A systematic literature review* (R 2009:09). Stockholm: Swedish National Institute of Public Health.
- Hovik, L. (2006). NUNNU: Et kunstnerisk møte mellom barn og voksne. *DRAMA Nordisk dramapedagogisk tidsskrift*, 43(3), 10–11.
- Hovik, L. (2010a). Grenser og terskler i barneteater for de minste: Casestudie av en forestillingssituasjon i lys av Erika Fischer-Lichtes performative estetikk. I M. S. Liset, A. Myrstad & T. Sverdrup (Red.), *Møter i bevegelse: Å improvisere med de yngste barna* (sid. 119–141). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hovik, L. (2010b). Nærværets betydning i barneteater for de minste. I M. S. Liset, A. Myrstad & T. Sverdrup (Red.), *Møter i bevegelse: Å improvisere med de yngste barna* (sid. 89–117). Bergen: Fagbokforlaget.
- Hännikäinen, M. (2010). 1 to 3-year old children in day care centres in Finland: An overview of eight doctoral dissertations. *International Journal of Early Childhood*, 42(2), 101–115.
- Institutet för hälsa och välfärd. (2009). *Barndagvård 2009*. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd. Laddet ner fra: stake.fi/SV/tilastot/aiheittain/barndom/barndagvard.htm.
- Jaffee, S. R., Van Hulle, C., & Rodgers, J. L. (2011). Effects of nonmaternal care in the first 3 years on children's academic skills and behavioral functioning in childhood and early adolescence: A sibling comparison study. *Child Development*, 82(4), 1–16.
- Johannesen, N. (2012). Å se det unike i små barns uttrykk: Med Levinas som linse. I B. Bae (Red.), *Medvirkning i barnehage: Potensialer i det uforutsette* (sid. 79–100). Bergen: Fagbokforlaget.
- Johansson, E. (2008). Empathy or intersubjectivity? Understanding the origins of morality in young children. *Study in Philosophy and Education*, 27, 33–47.
- Johansson, E., & Emilson, A. (2010). Toddler's life in Swedish preschool. *International Journal of Early Childhood*, 42(2), 165–179.

- Jonsson, A. (2011). *Nuets didaktik: Förskolans lärare talar om läroplan för de yngsta*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Kalliala, M. (2011). Look at me! Does the adult truly see and respond to the child in Finnish day-care centers? *European Early Childhood Education Research Journal*, 19(2), 237–253.
- Korsvold, T. (2008). *Barn og barndom i velferdsstatens småbarnspolitik: En sammenlignende studie av Norge, Sverige og Tyskland 1945–2000*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet. (2009). *Kvalitet i barnehagen: Stortingsmelding nr. 41. 2008–2009*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet. (2011a). *Proposisjon til Stortinget for budsjettåret 2012 (Prop. 1 S 2011–2012)*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet. (2011b). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver: Revidert versjon*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet. (2012). *Til barnas beste (NOU 2012:1)* Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Lekhal, R., Zachrisson, H. D., Wang, M. V., Schjølberg, S., & von Soest, T. (2011). Does universally accessible child care protect children from late talking? Results from a Norwegian population-based prospective study. *Early Child Development & Care*, 181(8), 1007–1019.
- Lindqvist, G. (2001). When small children play: How adults dramatise and children create meaning. *Early Years*, 21(1), 7–14.
- Liset, M. S. (2010). Å være skuespiller i møterommet. I M. S. Liset, A. Myrstad & T. Sverdrup (Red.), *Møter i bevegelse: Å improvisere med de yngste barna* (sid. 65–87). Bergen: Fagbokforlaget.
- Liset, M. S., Myrstad, A., & Sverdrup, T. (2010). *Møter i bevegelse: Å improvisere med de yngste*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Litjens, I., diMattia, A., & Viatte, M.-A. (2010). Revised literature overview for the 7th meeting of the network on early childhood education and care Available from oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/EDPC/ECEC%282010%293/REV1&docLanguage=En
- Lubin, A., Pineau, A., Hodent, C., & Houdé, O. (2006). Language-specific effects on number computation in toddlers: A european cross-linguistic cartography. *Cognitive Development*, 21(1), 11–16.
- Løkken, G. (2000). *Toddler peer culture: The social style of one and two year old body-subjects in everyday interaction*. Trondheim: Pedagogisk institutt, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Løkken, G. (2004). Greetings and welcomes among toddler peers in a Norwegian "barnehage". *International Journal of Early Childhood*, 36(2), 43–58.
- Løkken, G. (2009). The constuction of toddler in early childhood pedagogy. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 10(1), 35–42.
- Løkken, G. (2011). Lived observation: Lived experience as an observer among toddlers. I E. Johansson & E. J. White (Red.), *Educational research with our youngest: Voices of infants and toddlers* (Vol. 5, sid. 161–183). Dordrecht: Springer.
- Løvgren, M., & Gulbrandsen, L. (2012). How early and how long? Attitudes to early childhood education and care among employees in Norwegian child care centres. *Nordisk Barnehageforskning*, 5(7), 1–9.
- Major, E. F., Dalgard, O. S., Mathisen, K. S., Nord, E., Ose, S., Rognerud, M., mfl. (2011). *Bedre føre var: Psykisk helse: Helsefremmende og forebyggende tiltak og anbefalinger* (Rapport 2011:1). Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Mattinen, A. (2005). *Huomio lukumääriin: Tutkimus 3-vuotiaiden lasten matemaattisten taitojen tukemisesta päiväkodissa [Focus on numerosities: A study on supporting 3-year-old children's mathematical development in day care]*. Turku: Annales Universitatis Turkuensis.
- McCartney, K., Burchinal, M., Clarke-Stewart, A., Bub, K. L., Owen, M. T., & Belsky, J. (2010). Testing a series of causal propositions relating time in child care to children's externalizing behavior. *Developmental Psychology*, 46(1), 1–17.

- Melhuish, E. C., Sylva, K., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., Taggart, B., Phan, M. B., mfl. (2008). The early years: Preschool influences on mathematics achievement. *Science*, 321, 1161–1162.
- Michélsen, E. (2004). *Kamratsamspel på småbarnsavdelingar*. Stockholm: Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Moafi, H., & Bjørkli, E. S. (2011). *Barnefamiliers tilsynsordninger høsten 2010* (Rapport 34/2011). Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Moser, T., & Martinsen, M. T. (2010). The outdoor environment in Norwegian kindergartens as pedagogical space for toddlers' play, learning and development. *European Early Childhood Education Research Journal*, 18(4), 457–471.
- Myrstad, A. (2009). Kunnskapsutvikling gjennom linsa. I B. Groven, T. M. Guldal, O. F. Lillemyr, N. Naastad & F. Rønning (Red.), *FoU i Praksis 2008* (sid. 285–293). Trondheim: Tapir.
- Myrstad, A., & Sverdrup, T. (2009). Improvisasjon: Et verktøy for å forstå de yngste barnas medvirkning i barnehagen? *Barn*, 27(2), 52–68.
- Myrstad, A., & Sverdrup, T. (2012). Legg merke til Emils fot: Ledet oppmerksomhet i barnehagens dokumentasjonsarbeid. I B. Bae (Red.), *Medvirkning i barnehage: Potensialer i det uforutsette* (sid. 147–164). Bergen: Fagbokforlaget.
- Månsson, A. (2000). *Möten som formar: Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv*. Lund: Gleerup.
- NOKUT. (2010). *Evaluering av førskolelærerutdanningen i Norge 2010. Del 1: Hovedrapport*. Oslo: NOKUT.
- Nores, M., & Barnett, W. S. (2009). Benefits of early childhood interventions across the world: (Under) Investing in the very young. *Economics of Education Review*, 29(2), 271–282.
- Notten, G., & Roelen, K. (2011). *Monitoring child well-being in the European Union: Measuring cumulative deprivation* (Innocenti Working Paper). Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.
- Nærland, T. (2011). *Social status and communicative competence in preschool years: An observation-based approach*. Oslo: Department of Special Needs Education, Faculty of Education, University of Oslo.
- OECD. (2006). *Starting Strong 2: Early childhood education and care*. Paris: OECD.
- Os, E. (2004). *Under tre år? Mener dere under tre? Under tre? Klangfugl: Kunst for de minste: Rapport fra et prosjekt som beveger seg under den kulturelle lavalder*. Oslo: Høgskolen i Oslo, Avdeling for lærerutdanning.
- Os, E. (under trykking). *Skal, skal ikke...* Voksnes mediering av jevnaldningsrelasjoner i småbarns lek. *Nordisk Barnehageforskning*, Oslo.
- Persson, G. (2005). Developmental perspectives on prosocial and aggressive motives in preschoolers' peer interactions. *International Journal of Behavioral Development*, 29(1), 80–91.
- Pramling, N., & Pramling Samuelsson, I. (2010). Evolving activities and semiotic mediation in teacher-child interaction around objects. *Educational & Child Psychology*, 27(4), 22–30.
- Pramling, N. og Ødegård, E.E (2011) Learning to narrate: Appropriating a cultural mould for sense-making and communication, co-author Niklas Pramling, In: Niklas Pramling & Ingrid Pramling Samuelsson (Ed): [*Educational Encounters: Nordic studies in Early Childhood Didactics*](#). Series: *International Perspectives on Early Childhood Education and Development* (pp15-37). Dordrecht Heidelberg London New York: Springer
- Pramling Samuelsson, I., Asplund Carlsson, M., Olsson, B., Pramling, N., & Wallerstedt, C. (2009). The art of teaching children the arts: Music, dance, and poetry with children 2–8 years old. *International Journal of Early Years Education*, 7(2), 119–135.
- Pramling Samuelsson, I., & Johansson, E. (2009). Why children involve teachers in their play and learning? *European Early Childhood Education Research Journal*, 17(1), 77–94.
- Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S. (2009). Preschool quality and young children's learning in Sweden. *International Journal of Child Care and Education Policy* 3(1), 1–11.

- Rayna, S. (2011). *Welcoming the under 3's and their families: Participative experiences*. Presentation at "Is there any knowledge about how to handle children under three in ECEC?" conference in Oslo, 8 Dec 2011. Oslo: Oslo and Akershus University College.
- Rayna, S., & Laevers, F. (2011). Understanding children from 0 to 3 years of age and its implications for education. What's new on the babies' side? Origins and evolutions *European Early Childhood Research Journal* 19(2), 161–172.
- Reis, M. (2011). *Att ordna, från ordning till ordning: Yngre förskolebarns matematiserande*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Romano, E., Kohen, D., & Findley, L. C. (2010). Association among child care, family, and behavior outcomes in a nation-wide sample of preschool-aged children. *International Journal of Behavioral Development*, 34(5), 427–440.
- Rossholt, N. (2009). The complexity of bodily events through an ethnographer's gaze: Focusing on the youngest children in pre-school. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 10(1), 55–65.
- Rossholt, N. (2010 a). Gråtens mange ansikter; toner og tempo i barnehagen. *Nordic Studies in Education*, 30(1), 102–115.
- Rossholt, N. (2010 b) Food as Touch/Touching the Food: The Body in-place and out-of-place in preschool. *Educational Philosophy and Theory*, DOI: 10.1111/j.1469-5812.2010.00677.x
- Rutanen, N. (2007). *Water in action: Encounters among 2- to 3-year-old-children, adults and water in day care*. Helsinki: Helsinki University.
- Rutanen, N. (2011). Space for toddlers in the guidelines and curricula for early childhood education and care in Finland. *Childhood*, 18(4), 526–539.
- Sandvik, N. (2007). Små barns medvirkning i barnehagen. *Barn*, 25(1), 27–43.
- Sandvik, N. (2009). A pedagogy of listening: Following different and unknown pathways: The first years. *Ngā Tau Tuatahi* 11(1), 21–25.
- Sandvik, N. (2010) The art of/in research: assemblages at work, *Reconceptualizing Educational Research Methodology*, 1(1), s. 29-40
- Sandvik, N. (under trykking). Re-thinking the idea/ideal of control: Considering (de)stabilizing intensities. *Contemporary Issues in Early Childhood (accepted for publication)*.
- Sandvik, N. (Red.). (2012). *Medvirkning i et immanent perspektiv: Sykkel til begjær*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Schjølberg, S., Lekhal, R., Vartun, M., Helland, S. S., & Mathiesen, K. S. (2011). *Barnepass fram til 18 måneder: Sammenhenger mellom barnepass fram til 18 måneder og språklige ferdigheter og psykisk fungering ved 5 år (Rapport 2011:5)*. Oslo: Folkehelseinstituttet.
- Schjølberg, S., Lekhal, R., Wang, M. V., Zambrana, I. M., Mathiesen, K. S., Magnus, P., mfl. (2008). *Forsinket språkutvikling: En foreløpig oversikt basert på data fra den norske mor og barn undersøkelsen (Rapport 2008:10)*. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Sheridan, S., Pramling Samuelsson, I., & Johansson, E. (2009). *Barns tidiga lärande: En tvärsnittsstudie om förskolan som miljö för barns lärande*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Silvén, M., Poskiparta, E., Niemi, P., & Voeten, M. (2007). Precursors of reading skill from infancy to first grade in Finnish: Continuity and change in a highly inflected language. *Journal of Educational Psychology*, 99(3), 516–531.
- Skolverket. (2010). Tabell 1 B: Inskrivna barn efter ålder 2010: Andel av alla barn i befolkningen. I Skolverket (Red.), *Barn och grupper i förskolan 15 oktober 2010*. Stockholm: Skolverket. Laddat ner fra: skolverket.se/statistik-och-analys/2.1862/2.4317/2.4318/barn-och-grupper-i-forskolan-15-oktober-2010-1.126697.
- Stefansen, K. (2011). *Foreldreskap i småbarnsfamilien: Klassekultur og sosial reproduksjon (no. 285)*. Oslo: Unipub.
- Stefansen, K. (2012). Små barns livsverdener: Klassespesifikke erfaringsrom? *Nordisk Barnehageforskning*, 5(8), 1–13. Pre-print laddat ner fra: grundtvig.hio.no/index.php/nordiskbarnehageforskning/article/view/193/160
- Suhonen, E. (2009). *Erityistä tukea tarvitsevan taaperon sopeutumisen päiväkotiryhmään: Monitapaustutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta. [How toddlers with special needs adjust to the day care setting: A multiple case study of how the*

- relationships with adults and children are built*] (Research Report 304). Helsinki: University of Helsinki, Faculty of Behavioural Sciences, Department of Applied Sciences of Education.
- Sverdrup, T., & Myrstad, A. (2011). Improvisasjon som innstilling i det pedagogiske arbeidet med de yngste barna. I M. S. Liset, A. Myrstad & T. Sverdrup (Red.), *Møter i bevegelse: Å improvisere med de yngste barna* (sid. 143–159). Bergen: Fagbokforlaget.
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2004). *Effective provision of pre-school education: A longitudinal study funded by the DfES 1997: Social status and communicative competence in preschool years an observation-based approach 2004*. London: University of London, Institute of Education.
- Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B. (2011). Pre-school quality and educational outcomes at age 11: Low quality has little benefit. *Journal of Early Childhood Research*, 9(2), 109–124.
- Undheim, A.M og Drugli, M.B. (2012a). Age for enrolling in full-time childcare: a qualitative study of parent and caregiver perspectives, *Early Child Development and Care*, DOI:10.1080/03004430.2011.645238
- Undheim, A.M. og Drugli, M.B. (2012b). Perspective of parents and caregivers on the influence of full-time day-care attendance on young children, *Early Child Development and Care*, 182:2, 233-247
- van Ijzendoorn, M. H., Tevecchio, L. W. C., Stams, G.-J. J. M., Verhoeven, M. J. E., & Reiling, E. J. (1998). Quality of center day care and attunement between parents and caregivers: Center day care in cross-national perspective. *Journal of Genetic Psychology*, 159(4), 437–454.
- Vandell, D. L., Belsky, J., Burchinal, M., Steinberg, L., & Vandergrift, N. (2010). Do effects of early child care extend to age 15 years? Results from the NICHD study of early child care and youth development. *Child Development*, 81(3), 737–756.
- Vassenden, A., Thygesen, J., Brosvik Bayer, S., Alvestad, M., & Abrahamsen, G. (2011). *Barnehagenes organisering og strukturelle faktorerers betydning for kvalitet* (IRIS Rapport 2011/029). Stavanger: IRIS og Universitetet i Stavanger.
- Vermeer, H. J., van Ijzendoorn, M. H., de Kruif, R. E. L., Fukkink, R. G., Tavecchio, L. W. C., Riksen-Walraven, J. M., mfl. (2008). Child care in the Netherlands: Trends in quality over the years 1995–2005. *Journal of Genetic Psychology*, 169(4), 360–385.
- Vollset, G. (2011). *Familiepolitisk historie: 1970–2000*. Oslo: NOVA.
- Winger, N. (2007). *Forskning i små barns hverdagsliv i barnehagen: Noen forskningsmetodologiske utfordringer og dilemmaer* (HiO Rapport 19). Oslo: Høgskolen i Oslo.
- Zachrisson, H. D., Lekhal, R., & Schjølberg, S. (2009). Barnehage og psykisk helse hos sped- og småbarn. I V. Moe, K. Slinning & M. Bergum Hansen (Red.), *Håndbok i sped- og småbarns psykiske helse*. Oslo: Gyldendal.
- Zigler, E. (2011). A warning against exaggerating the benefits of preschool education. I E. Zigler, W. S. Gilliam & W. S. Barnett (Red.), *The Pre-K Debates: Current controversies and issues* (sid. 197–200). Warriewood: Brookes.
- Zigler, E., Gilliam, W. S., & Barnett, W. S. (Red.). (2011). *The pre-K debates: Current controversies and issues*. Warriewood: Brookes.
- Ødegaard, E. E. (2007). *Meningsskaping i barnehagen: Innhold og bruk av barns og voksnes samtalefortellinger*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Ødegaard, E. E. (2009). Children's initiatives and teachers' practices: Educational maneuvers in a Norwegian preschool classroom. I J. McConnell-Farmer (Red.), *The education of young children: Research and policy* (sid. 165–174). Louisville, KY: Linton.
- Ødegård, E.E (2011 a) On the track of cultural formative practice - A chronotopic reading of young children's co-narrative meaning making. In Jayne White & Michael Peters (ed): ["Bakhtinian Pedagogy: Opportunities and challenges for research, policy and practice in education across the globe"](#). (pp. 197-201). Series: [Global studies of Education](#), nr. 7. New York, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, Oxford, Wien, 2011. Peter Laing, ISBN 978-1-4331-1353-6

Ødegaard, E. E. (2011b). Deltakende handlingsrom i barnehagen: Dynamikk og vilkår. I T. Korsvold (Red.), *Barndom, barnehage, inkludering* (sid. 130–151). Bergen: Fagbokforlaget.

14. Appendix

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Greve, A. (2007) Vennskap mellom små barn i barnehagen	Formålet med denne studien er å utvikle kunnskap om vennskapsrelasjoner mellom to-treåringer i barnehagen, hva som karakteriserer vennskapsrelasjonene, hvordan vennskap mellom jevnaldrende kommer til uttrykk i en småbarnsgruppe og på hvilken måte barna søker å bygge opp, markere og bevare sine vennskapsrelasjoner	2-3 åringer i barnehagen	Livsverdensfenomenologi inspirert av Merleau-Pontys filosofi	Datainnsamlingen har foregått i en norsk barnehage ved hjelp av videoobservasjoner over 10 måneder. Studiens bidrag i den pedagogiske forskningen om små barn er også av metodisk karakter. Bruk av video i småbarnsforskningen er en metode som stadig er i utvikling. En kombinasjon av det livsverdensfenomenologiske perspektivet, bruken av video med observasjoner både innendørs og utendørs og ikke minst utvikling av transkripsjonsteknikker er alt sammen et bidrag i den metodologiske diskusjonen innen forskning om små barn i barneha-	Resultatene av studien viser at en vennskapsrelasjon rommer både glede over å være sammen, glede over fellesskapsfølelse, opplevelse av å skape mening sammen, felles humor - men også konflikter, utestengelse, fortvilelse over ikke å få være med, sorg og savn. Dette sier noe om vennskapets kompleksitet og dialektikk. Resultatene viser også at vennskapsrelasjonene kan skifte karakter i løpet av året. Det fremkommer av studien at vennskap i to-treåringers livsverden kommer til uttrykk i deres samspill i de mange møtene som oppstår i en barnehagehverdag. Selv om hver vennskapsrelasjon er unik, er det noen fellestrekk i måten vennskapet er bygget opp hvordan det kommer til uttrykk: å skape mening sammen, å knytte an til hverandres livsverdener, humor, å beskytte vennskapet og konflikter. Til sammen kan dette være med på å forklare hva som kan være karakteristisk for vennskapsrelasjoner mellom små

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
				gen.	barn. Ett av denne studiens viktigste bidrag til forskningen er at også små barn kan være venner, og at deres vennskap kommer til uttrykk på ulike måter. Studien bidrar både til teoriutvikling og til å utvikle livsverdensfenomenologiske forskning.
Alvestad, T. (2010) Barnehagens relasjonelle verden: små barn som kompetente aktører i produktive forhandlinger	Undersøker forhandlingene som foregår i de yngste barnas lek i barnehagen. Hva forhandler de om? Hvordan forhandler de? Hvilke strategier bruker de i forhandlingene? Studien fokuserer på læring om fellesskap gjennom praksis og erfaring i forhandlinger	Tjuefem barn, 13 jenter og 11 gutter i alderen to- til tre år. Barna gikk i barnehage i to av Norges største byer.	Perspektiver på barndomspsykologi, barndoms sosiologi. Intersubjektivitet Sommer Corsaro Stern Mead	Videostudie	Studien viser at forhandlingene som foregår mellom barn i stor grad handler om forholdet mellom dem, lekematerialet og innholdet i leken. Barna forhandler både verbalt og nonverbalt. De uttrykker sine intensjoner i forhold til hverandre gjennom ord og gester, blick, latter og smil. Barna bruker ulike strategier i forhandlingene som relaterer seg til innhold og intensjoner. Det ser også ut som om de utvikler eller bytter strategi hvis en innledende strategi

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
	som foregår mellom de yngste barnehagebarna.				ikke lykkes. Strategiene kan både være følelsesmessige og knyttet til problemløsning. I tillegg bruker de ofte humor som strategi. Studien viser at barna som leker mest med hverandre, og som kjenner hverandre best, er de som er mest suksessfulle i sine forhandlinger. De har ofte et felles fokus og felles intensjoner, så vel som at de deler følelsesmessige forhold rundt sin lek og sine forhandlinger. Det ser ut som om disse barna, som er de mest kompetente lekekameratene, også er de som er mest kompetente i forhandlinger. En pedagogisk konsekvens av dette studiet er at personal i barnehager bør støtte de yngste barna ved å gi dem mer tid til å møtes og leke sammen. Dette kan gi barna utvidede muligheter til å utvikle egne strategier for forhandlinger i lek.

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>Løkken, G. (2000) Toddler peer culture: the social style of one and two year old body-subjects in everyday interaction</p> <p>Artikkelbasert avhandling</p>	Tutors peering	Småbarn i alderen to- til tre år			<p>Studien viser at gjennom regelmessige møter i barnehagens offentlighet gis også de minste barnehagebarna særegne muligheter for å ta initiativ til, gjenta og dyrke lekehandlinger videre over tid. Løkken dokumenterer at både ettåringer og toåringer aktivt griper disse mulighetene gjennom mange og varierte leketema. Løkken har studert ”toddlerner” i barnehagen; det engelske ordet toddler betyr ”den som stabber og går” og viser til et kroppslig særtrekk hos barn i ett- og toårsalderen. Løkken har tatt for seg norske og internasjonale studier av samlek mellom ”toddlere” i barnehage. Arbeidet identifiserer en særegen lekekultur blant barn i denne alderen. Gjennom kroppslige mer enn verbale handlinger viser barna at de forstår hverandres hensikt og mening i felles lek. Ett- og toåringers karakteristiske sosiale stil viser seg blant annet i gjentatte ”korridorturneer” (løping i gangen), ”madrassforeninger” (gjen-</p>

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					tatt hopping på madrassen) og i hyppige ”gledeskonsertter” (lyd og latter ved bordet). Toddler-stilen er identifisert i barnas måter å ønske hverandre velkommen på når de møtes om morgenen, enten i form av spontan lek, gjennom et annet barns veiledning inn i lek eller som andre barns trøst og oppmuntring til den som eventuelt trenger det. I løpet av et barnehageår hopper og løper, roper og ler, danser og klapper ett- og toåringene seg inn i relasjoner, vennskap og fellesskap med hverandre.
<p>Ødegaard, E. E. (2007)</p> <p>Meningsskaping i barnehagen: innhold og bruk av barns og voksnes samtalefortellinger</p> <p>Artikkelbasert avhandling</p> <p>What’s worth talking about? Meaning-making in toddler-initiated co-</p>	<p>Studerer barnehage for de minste som kulturgenererende forum. Dette gjøres ved å beskrive, analysere og diskutere felles skaping av mening av barn og voksne i barnehagens hverdagssituasjoner.</p>	<p>Meningsskaping og kommunikasjon</p> <p>Ni ett- til treåringer og tre førskolelærere</p>	<p>Sosiolingvistisk perspektiv</p> <p>Sosial konstruksjonisme</p> <p>Barn som ”human beings”, og barn som ”human becomings” (James, Jenks & Prout, 1998).</p>	<p>Etnografisk studie</p> <p>Eklektisk tilnærming</p> <p>der både narrativ-, etnografisk- og casestudie35-metodologi er tatt i bruk.</p> <p>Videoobservasjoner i en nímåneders periode</p> <p>.</p>	<p>Barneinitiert medfortelling kan utfordre den voksnes autoritet og gjennom dette øke barnets rom for interaksjon. Men, dette kan også gi barnet autoritet over andre barn. I dette perspektivet blir den voksnes rolle å prøve å fordele slike maktposisjoner mellom de deltagende medfortellerne.</p> <p>Analysen av vokseninitiert medfortelling beskriver utdanningsdiskurser i</p>

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>narratives in preschool. <i>Early Years</i> 1, 2006</p> <p>Participation, play and power- a two year old boy in curriculum construction.</p> <p>Kaptein Andreas og hans mannskap: Drøfting av forskningsdata om en gutts stemme og hans innflytelse på barnehagens innhold. <i>Barn nr. 1</i>, 2006</p> <p>What's on the teachers' agenda? Teachers' didactical projects in co-narration with very young children. <i>International Journal of Early Childhood</i>, 39(2), 2007</p>					<p>en norsk barnehage. Den gir også eksempler på samfunnsbygging, narrative praksiser der barns deltagelser er inkludert og verdifull.</p>

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>Stefansen, K. (2011) Foreldreskap i småbarns-familier: klassekultur og sosial reproduksjon</p> <p>Artikkelbasert avhandling</p> <p>Stefansen, K. (2007). Familiens rolle i reproduksjonen av ulikhet. Kunnskapsbidrag fra kvalitative studier av foreldreskap. <i>Sosiologisk tidsskrift</i>, nr. 3 vol 15, 245–264</p> <p>Stefansen, K. og Gunnhild F. (2010). Classed parental practices in a modern welfare state: Caring for the under threes in Norway. <i>Critical Social Policy</i>, nr. 1</p> <p>Et uendelig ansvar. Om foreldreskap i middelklassen</p>	<p>Gjennom analyser av omsorgs-organisering, interaksjon mellom foreldre og barn og foreldres relasjon til barnehagen belyser jeg to spørsmål: hvordan klasse kommer til uttrykk gjennom foreldreskapet, og hvordan foreldrepraksiser bidrar til å ”klasseprege” barn.</p>	<p>58 foreldre fra arbeider og middelklassen</p>	<p>Teori om ”middelklassen” og ”arbeiderklassen”. Inspirert av Morgan, forstås foreldreskap som meningsbærende virksomhet, mens klasse, inspirert av Bourdieu, forstås som en organiserende struktur for sosiale erfaringer.</p>	<p>Kvalitative intervjuer med 58 småbarnsforeldre</p>	<p>Klasse kommer til uttrykk både i forståelsen av barns behov, og i utøvelsen av foreldreansvaret. Analysene peker i samme retning som foreliggende forskning: vi har å gjøre med distinkte kulturelle dynamikker, som speiler foreldrenes plassering i en større samfunnsmessig sammenheng. Samtidig bringer de inn et nytt element, med relevans også for policyforskning, velferdsstatens ordninger virker universaliserende, men veves også inn i, og bidrar til å konstituere, klassespesifikke omsorgsprosjekter. Foreldrepraksisenes reproduserende effekt knyttes til ulike prosesser. Noen har en direkte virkning, mens andre virker på mer indirekte måter. Studiens bidrag knytter seg til de indirekte prosessene. Resonnementet som er utviklet tar utgangspunkt i begrepet erfaringskontekst, forstått som den livsverden ulike foreldreskap genererer for barn. Gjennom aktiv deltakelse i disse erfaringskontekstene erverver</p>

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>Publisert i 2008, i boka Utfordrende foreldre-skap (Gyldendal Akademisk)</p> <p>Stefansen, K. & Aarseth, H. (2011). Enriching intimacy: The role of the emotional in the resourcing of middle-class children. <i>The British Jour- nal of Sociology of Educa- tion</i>, nr. 3</p> <p>Stefansen, K.i & Skogen, K. (2010). Selective identification, quiet distancing: Under- standing the working-class response to the Nordic daycare model. <i>The Socio- logical Review</i>, nr. 4 2010</p>					<p>barn habituser, måter å være i verden på, som er dypt preget av klasse. Årsaken er at barns erfaringskon-tekster speiler foreldrenes klasseer-faringer, nærmere bestemt det rom-met for selvutfoldelse som har vært tilgjengelig for dem. Dette aspektet ved foreldreskap som ”class work” er tematisert, men ikke teoretisert, i foreliggende forskning. Barnehage er åpenbart en respons på utford-ringer knyttet til å mestre jobb og omsorg i moderne samfunn. Men, barnehage er også sett på som obli-gatorisk for barnet. Tidspunktet for når barn starter i barnehage varierer med sosiale klasser. For eksempel er arbeiderklasseforeldre mer skep-tiske til å la barn starte tidlig i bar-nehagen enn middelklasseforeldre. Det er også viktig at synet på ver-dien av barnehage er ulik blant for-eldre fra forskjellige klasser.</p>

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>Nærland, T. (2011) Social Status and Communicative Competence in Preschool Years. An observation-based approach. Artikkelbasert avhandling</p> <p>Martinsen, H., Nærland, T., & Vereijken, B (2010) Observation-based descriptions of social status in the preschool. <i>Early Child Development and Care</i>. Vol. 180, No. 9 p. 1231-1241</p> <p>Nærland, T., & Martinsen, H. (2011) Child-child interactions and positive social focus among preschool children. <i>Early Child Development and Care</i>. Vol. 181, No. 3, p. 361-370.</p>	<p>Avhandlingen baserer seg på en observasjonsstudie av sosial atferd, kommunikasjon og språkbruk blant førskolebarn. Alle data kommer fra observasjon av fritt barn-barn samspill i barnehagen. Avhandlingen tar for seg sosial rolle og status blant førskolebarn og vurderer hvordan sosial rolle er påvirket av barnas sosiale atferd, deres dialogferdigheter og deres formelle språkferdigheter. Et sentralt mål med studiet har vært å utvikle valide observasjonsbaserte mål på sosial rolle, sosial atferd og ulike</p>	<p>64 barn, 40 jenter og 24 gutter I alderen 11 til 61 måneder.</p>		<p>Video-observasjon i perioder da det i barnehagen var høy frekvens av barn-barn interaksjon og lite strukturerte aktiviteter. Videopptak ble gjort ved "location sampling".</p>	<p>I denne studien finner vi at det er få førskolebarn som ofte får henvendelser fra andre barn. Oftest er barna oversett av deres jevnaldrende. Frekvensen av positive og nøytrale henvendelser fra andre barn ('Sosial fokus') var positivt relatert til alder. 'Sosialt fokus' hang også sammen med den sosial atferden barna viste. Generelt kan man si at barn som hadde en tydelig, forståelig og vennlig væremåte fikk flest positive henvendelser. Alle de tre språkmålene var positivt korrelert med 'Sosialt fokus' Når de tre språkmålene inngikk i prediksjonslikninger sammen med alder, fikk vi modeller som signifikant predikerte 'Sosial fokus'. Men det var kun målet på barnas dialogferdigheter som selvstendig predikerte 'Sosialt fokus' når alder var kontrollert for. Disse funn tyder altså på at førskolebarns sosiale rolle er mer påvirket av deres kompetanse som dialogpartner, - deres pragmatiske ferdigheter, enn den er av deres</p>

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>Nærland, T. (2011) Language Competence and Social Focus among Pre-school Children. <i>Early Child Development and Care</i>. Vol. 181, No. 5, p. 599-612.</p> <p>Nærland, T. (2011) Evaluating dialogue competence in naturally occurring child-child interactions. <i>Early Child Development and Care</i>. Vol. 181, No. 5, p. 691-705.</p>	språk og kommunikasjonsferdigheter.				<p>formelle språkferdigheter.</p> <p>Terjes egne kommentarer: Vi har de minste i barnehagen med i deler av studiet (når vi ser om vi får til et observasjonsbasert mål på sosial rolle og deltakelse (art 1 og 2). Viktige forskjeller før og etter 3 år der. (de minste henvender seg primært til voksne og mottar lite/ingen henvendelser fra andre bar, sosialiseringargumentet synes altså tynt når det gjelder denne gruppen.) I de siste artiklene som fokuserer på språk og sosiale rolle er det færre riktig små.</p>
<p>Alvestad, M. (2001) Den komplekse planlegginga. Førskolelærarar om pedagogisk planlegging og praksis.</p> <p>Artikkelbasert avhandling</p> <p>Alvestad, M. & Pramling</p>	Oppfatninger av sider ved pedagogisk planlegging og praksis etter innføring av den første nasjonale planen for barnehager	Åtte førskolelærere ansatt i syv ulike barnehager, tre kommunale og fem private.	Fenomenografisk tilnærming Etnografiske prinsipper	Hermeneutisk tolkning av innsamlede data Bygger på fire vitenskapelig publiserte artikler	<p>Studien belyser førskolelæreres forståelse av aspekter ved planlegging og praksis og viser at norske førskolelærere tar dette arbeidet på største alvor.</p> <p>Alvestad påpeker at ulike nasjonale læreplaner må, i tillegg til lokal og nasjonale forhold, sees i relasjon til internasjonale standarder og systemer. Nasjonale utdanningssystemer</p>

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>Samuelsson, I. (1999) A Comparison of the National Preschool Curricula in Norway and Sweden. <i>Early childhood Research & Practice</i> 1, 2.</p> <p>Alvestad, M. (2001, a) Rammeplan i barnehagen - fine ord på hylla eller utvikling av praksis? <i>Norsk Pedagogisk tidsskrift</i> 4.287-304.</p> <p>Alvestad, M. (2001, b) Preeschool-teachers' conceptions of children's learning. <i>Journal of Curriculum Studies</i>.</p>					<p>påvirkes av internasjonale trender. Det fremheves også at sammensatte og komplekse førskoledidaktiske tema må belyses, diskuteres og utvikles</p>

13.1 Matriseoversikt over norske doktoravhandlinger relatert til barnehagebarn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Alvestad, M. (2001, c) Planleggingsprosessen - ei gruppe førskolelærere om planlegging og praksis. <i>Nordisk Pedagogik.</i>					

13.2 Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Jonsson, A. (2011) Didactic in terms of the present moment. Preeschool teachers talk about curriculum for the youngest children.	Søker å utvikle kunnskap om hvordan læreplanen, beskrevet av førskolelærere som jobber med de yngste barna, ser ut.	15 førskolelærere som jobber med barn i alderen ett til tre år	Læreplanteori Barndomsperspektiv knyttet til barndomspsykologi, barndoms-sosiologi og barndoms-pedagogikk.	Fenomenografisk Kvalitativ studie 15 transkriberte og analyserte samtaleintervju med førskolelærere	Studien viser at læreroppdraget fremstår som unikt på den måten at arbeidet med barns læring og utvikling i stor grad skjer ”her og nå” og i liten grad i planlagte aktiviteter. Ut fra dette har begrepet <i>nuets didaktikk</i> oppstått. Viser videre at personlighet og sosial tilpassing er det viktigste målet med de yngste barnas læring og utvikling og at lek er av like stor betydning som spesifikt innhold som naturvitenskap og matematikk.
Reis, M. (2011) Att ordna, från ordning till ordning. Yngre förskolebarns matematiserande	Formålet med avhandlinger er å bidra til kunnskap om hvordan toddlere matematiserer og utvikler matematisk kunnskap og forståelse gjennom aktiviteter med konkret materiale.	16 toddlere, herav fire fokusbarn	Variasjons teori (Marton & Booth, 1997; Marton et al., 2004) Non-dualistisk ontologisk posisjon Gibson and Gibson (1955) Gibson et al. (1962) Gibson og Pick (2000).	Video-dokumentasjon Longitudinelt studie Situasjoner valgt til analyse er en undergruppe fra et større utvalg. ”Fine-grained analysis” er gjort på fire toddlers aktiviteter.	Resultatet viser at toddlere gjenkjenner og åpner en dimensjon av ulike variasjoner av gangen. Det første barnet identifiserer og åpner orienteringen rundt koppen og ringene. Så hvilket tårn koppen hører til og senere blir størrelser en dimensjon som gjenkjennes av barnet. Til slutt gjenkjenner barnet at alle koppene og ringene har en egen plass i systemet og at alle er viktige for rekkefølgen. Studien konkluderer med at tidligere verdier innenfor en

13.2 Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					dimensjon av variasjoner senere blir identifisert som en ny verdi eller som en annen dimensjon av variasjon.
Bjervås, L. L. (2011) Teachers' view of preschool children in relation to pedagogical documentation, A discourse analysis	Hovedmålet i denne studien er å se på hvordan lærere snakker om barna gjennom planleggingsmøter når de sammen prøver å forstå barna i forhold til den dokumentasjonen de har gjort.	To arbeidsteam med til sammen ti lærere.	Sosio-kulturell teori Bakhtin Norman Fariclough	Diskursanalyse Lydopptak av planleggingsmøter	Funnene viser at samtalene om småbarna er mangfoldig. Lærerne snakker om barna både som et barn med sin spesielle identitet og som barn som tar en subjektiv posisjon som konteksten tilbyr. Utover dette så finner Bjervås at det som det blir mest snakket om i forhold til å beskrive barn er at barn har masse kompetanse – og i ytringene finner hun at lærerne primært diskuterer barnas kompetanse. Når det gjelder pedagogisk kompetanse ser lærerne på dettes om et verktøy for å støtte barns muligheter til å vise seg selv som kompetente barn, samt hjelpe dem til å bruke den kompetansen de allerede har ervervet seg. Lærerne vektlegger også i sine samtaler sitt ansvar i forhold til å skape gode betingelser for barnas utvikling og læring.

13.2 Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>Bjørklund, E. (2008)</p> <p>Att erövra litteracitet</p> <p>Små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan</p>	<p>Hovedmålet er kunnskap om hvordan små barn erobrer og uttrykker literacy i dagliglivet. En antakelse var at barn er aktive og kompetente i sin søken etter mening i møte med tekst, symboler og bilder. Et annet mål har vært å undersøke om barns literacy kunne påvirke de sosiale og kulturelle kontekstene i barnehagen.</p>	<p>En gruppe av enspråklige barn i alderen ett og et halvt- til tre år, i en Svensk barnehage.</p>	<p>Sosio-kulturell teori</p>	<p>Etnografisk feltstudie</p> <p>Videoopptak</p> <p>Observasjon</p> <p>Alt innsamlet materiale er transkribert.</p>	<p>Studien viser hvordan små barn deltar, samhandler og kommuniserer mens de er engasjert i literacy. To ulike aspekter ved barns literacypraksis dukket opp side ved side. Det ene er eventyrfortelling, som gis både tid og plass i barnehagen. Som regel inviterer førskolelæreren barna til å delta i dialoger ved å la dem bidra til historien med ord og gester. Det andre er lesing, tegning og skrivning. Bjørklund fant at ulike artefakter, som inkluderer tegn, var signifikant i barnets leseaktivitet. Barna utforsket bøker og brukte dem i interaksjon med hverandre. Skrivning var forbundet med barnas konstruksjon av tegn, for eksempel når de tegnet. Forfatteren konkluderer med at barn skaper sin egen literacypraksis sammen med jevnaldrende i barnehagen.</p>

13.2 Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>Emilson, A. (2008)</p> <p>Artikkelbasert avhandling</p> <p>Emilson, A. & Folkesson, A.-M. (2006). Children's participation and Teacher control. <i>Early Child Development and Care</i>, 176(3&4), 219-238.</p> <p>Emilson, A. (2007). Young Children's Influence in Preschool. <i>International Journal of Early Childhood</i>, 39(1), 11-38.</p> <p>Emilson, A. & Johansson, E. (2009). The Desirable Toddler in Preschool – Values Communicated in Teacher and Child</p>	<p>Fremstille kunnskap om oppfostring av små barn som kommer til uttrykk gjennom daglige interaksjoner mellom førskolelærer og barn i svenske barnehager.</p>	<p>Feltarbeidet omfattet tre ulike grupper toddlere i Svenske barnehager. 46 barn i alderen ett- til tre år deltok sammen med 10 førskolelærere.</p>	<p>For å forstå interaksjonene tas konseptet for kommunikasjons- og strategihandling i bruk (Habermas 1984)</p> <p>Sterk og svak klassifisering og (inn) ramming (Bernstein, 2000)</p> <p>Analyse med grunnlag i Habermas' (1984, 1995a) konsept om systemet og livsverden.</p>	<p>Tre empiriske studier</p> <p>Video med observasjoner av interaksjon mellom førskolelærer og barn.</p>	<p>Den første studien (Emilson & Folkesson, 2006) fokuserer på små barns deltakelse i læringsaktiviteter der førskolelæreren i varierende grad utøver kontroll. Resultatet indikerer at sterk grad av klassifisering og innramming begrenser barnas deltakelse, mens svak grad av dette fremmer barns mulighet til deltakelse på egne vilkår.</p> <p>Den andre studien (Emilson, 2007) vurderer barns innflytelse på samlingsstunder. Studien viser at sterk grad av kontroll fra førskolelæreren ikke nødvendigvis begrenser barns innflytelse, det kommer an på hvordan kontrollen utøves. Barns innflytelse øker når førskolelærerens kontroll over "hva" og "hvordan" aspektene i kommunikasjon er svak, og det er karakterisert gjennom nærhet til barnets livsverden og en intersubjektiv og kommunikativ tilnærming.</p>

13.2 Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<p>Interactions. I D. Berthelsen, J. Brownlee, & E. Johansson (Red.), Participatory learning in the early years: Research and pedagogy. New York: Routledge</p>					<p>Den tredje studien (Emilsson & Johansson, 2009) undersøker hvilke verdier førskolelærere oppmuntrer og hvordan disse verdiene blir kommunisert til barn. Analysen resulterte i ti verdier basert på disiplin, omsorg og demokrati. Disse ble igjen delt i kollektiv eller individuell sosial orientering. Det viste seg at verdiene ble kommunisert ulikt og at verdien av "hva" aspektet i kommunikasjon ble interrelatert til "hvordan" aspektet: hvordan førskolelærere kommuniserer innflytelse og noen ganger endrer den kommuniserte verdien. For å endre maktstrukturen i førskolelærer-barn interaksjoner, ble tre viktige aspekter identifisert: førskolelærerens nærhet til barnets perspektiv, deres følelsesmessige tilstedeværelse og lekenhet. Disse aspektene kan inkluderes i teorien om kommunikativ handling (Habermas, 1995) og bidra til meningskonstruksjon i denne teorien i relasjon til de yngste barna i utdanningssystemet.</p>

13.2 Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Engdahl, I. (2007) Med barnens röst : Ettåringar ”berättar” om sin förskola	Målet er å fremheve barnets perspektiv Dette er gjort ved å studere ettåringar på en småbarns avdeling i en svensk barnehage, lokalisert i en multi-kulturell forstad til Stockholm	Seks ettårige jenter og tre ettårige gutter i en småbarnsgruppe med 14 ett- til tre-åringer	Fenomenologisk studie	Deltagende observasjon, feltnotater og video.	Resultatet av undersøkelsen presenteres som narrativer fortalt av barna, narrativer som er forskerens beskrivelser. Å lage narrativer og presentere dem som barnas ”fortellinger” er et bevisst valg for å fremheve barnas perspektiv. Fortellingene viser vennskap mellom barn, vist når de gir hverandre oppmerksomhet og når de aktivt velger lekekamerater. Barna leker for det meste av tiden sammen og leken består av kontinuerlige og repeterende deler, regelmessig avbrutt av at barna vandrer rundt i lokalet. Det er også lengre uavbrutte perioder der barna fokuserer på samme aktivitet.
Hellman, A (2010) Kan Batman vara rosa? Förhandlingar om pojkighet och normalitet på en förskola	Utforsker hvordan normer relatert til ”guttete” trekk forhandles i barns daglige aktivitet.		Poststrukturell feministisk teori Queerteori Kritisk maskulinitetsforskning	Etnografi Feltstudie	One main finding in the study is that out of this maze of practices certain acts are made visible and categorized as typical boyish or girlish. Included in these processes of categorization are assumptions about certain behavior as more correct and natural for different sexes, resulting in discour-

13.2 Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					<p>sive positions such as "typical" boys, for example.</p> <p>In the study it is concluded that the importance of belonging to a specific gender or sex is accentuated in specific spaces, but less relevant in other. The difference between the spaces lies in how they are opened or closed to a normative gaze. This gendered gaze is manifested not only by actually being seen by teachers and children but also in architecture. To evade these normative gaze children created "secret" spaces either by building small shelters or negotiating specific rooms of friendship. A further conclusion is that when age is emphasized norms about gender are equally stressed. The notion of "being a baby" consisted a very strong marker to police the border between being a sexual subject or not.</p> <p>The study brings out the crucial importance age have also for small children in processes of negotiating and naturalizing two different sexes</p>

13.2 Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					and the importance of being gendered to be understood and normal.
Michelsen, E (2004) Kameratsamspel på småbarns-avdelingar	Ser på interaksjon som oppstår mellom ett- og toåringer i barnehage.	Fem ett og toåringer på fem ulike småbarns-avdelinger	Eksisterende teori	Kvalitativ metode Video-observasjon, tolv opptak	Resultatene viser at interaksjon ofte starter rundt aktive barn. Når barna interagerer er støtte og interesse de mest dominerende følelsene. I sekvensene med interaksjon er glede i størst grad uttrykt i sammenheng med store kroppsbevegelser. Barna viser også glede når noe uventet eller overraskende oppstår. Konflikter er små og sjeldne. Interaksjoner der barn imiterer, tilpasser og koordinerer seg selv i forhold til hverandre kan vider ansees som sosialisering mellom jevnaldrene
Månsson, A (2000) Möten som formar - Interaktionsmönster på förskola mellan pedagoger och de yngsta barnen i ett genusperspektiv	Undersøker interaksjonen mellom barn og førskolepersonalet på småbarns-avdelinger i tre barnehager Fokuserer på	Tre småbarns-avdelinger med barn i alderen ett til tre år	Kjønns- og kontekst-elt perspektiv.	Videoobservasjoner og intervju. Analyserer diskursivt pedagogenes utsagn om barna relatert til barnehagens styringsdokumenter de seneste tretti år	Resultatet viste at kjønn var bundet til kontekst og at skiftende kontekst ga ulike kjønnsbundne interaksjoner. Situasjoner med mest pedagogisk leiing, samlingsstundene, ble dominert av guttene, som også fikk mest utfyllende svar fra pedagogene. Situasjonene med mindre pedagogisk ledelse, fremfor alt måltidene, var

13.2 Matriseoversikt over svenske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
	pedagogenes forestillinger om barn og kjønn.				<p>karakterisert av dialoger mellom barn og pedagoger. I disse situasjonene fikk jentene utfyllende svar fra pedagogene i samme utstrekning som guttene. I den frie leken var kjønnsforskjellene små i forhold til å ta initiativ til kontakt med pedagogene. På hver småbarnsavdeling var det en gutt som var mest dominerende, ”sjefen”.</p> <p>Denne studien viser at selv barn i så ung alder som de på en småbarnsavdeling tok del i kjønnskonstruksjonen.</p>

13.3 Matriseoversikt over finske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Mattinen, A. (2006). Focus on numerosities. A study on supporting 3-year-old children's mathematical development in day care	Undersøker barnehagepersonalets mulighet til å fremme små barns matematiske utvikling ved å bistå treåringer til spontant å fokusere på tall i de daglige omgivelsene.	17 barn og deres pedagoger i tre barnehager. Inkluderer en kontrollgruppe bestående av 17 barn og pedagoger fra fire barnehager	Forskningsbasert kunnskap om den hypotetiske sonen for treåringers numeriske kjennskap og ferdigheter Sosio-kulturell teori	Intervensjonsstudie Pre-, post og oppfølgings tester av barn Spørreskjema til førskolelærer og foreldre. Kvantitative analyser (f.eks. varians analyser, ikke-parametriske tester, Mann-Whitney U-tester) Inkluderer også kvalitative prosedyrer som deskriptive eksempler fra dataene. Analysene foregikk på individuelt, sosialt (voksen-barn) og institusjonelt nivå.	Studien viser at det er mulig å påvirke barns SFON tendenser i barnehager. Men, det var vanskelig å fremme numerisk kunnskap til barn med svak SFON tendens. Barn som i begynnelsen hadde noe grad av SFON tendens, utviklet sine matematiske ferdigheter i løpet av oppfølgingsperioden, som fant sted fem måneder etter intervensjonsperioden på fire uker. Forfatteren fremhever at barnehager bør være oppmerksomme på ulike SFON tendenser og numeriske ferdigheter blant barna når aktiviteter og interaksjonsmodeller planlegges og gjennomføres. I førskolelærerutdanningen bør det fokuseres på førskolelærerens rolle i forhold til å fremme barns SFON og i å bruke hverdagssituasjoner til å støtte opp om barns matematiske ferdigheter.

13.3 Matriseoversikt over finske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Bjørklund, C. (2007) Critical conditions of learning. Toddlers encountering mathematics	Hvordan erfarer og lærer toddlere matematikk i barnehage.	23 ett- til treåringer	Variasjonsteori Fenomenografiske studier, som definerer læring som endring i forståelse og handlemåte i forhold til et spesifikt fenomen. Teoriene setter rammen for forståelsen for hva som er mulig å lære i en læringssituasjon, ettersom bare et fåtall kritiske aspekter av et fenomen kan studeres samtidig	Kvalitativ tilnærming Videoobservasjon Fenomenologisk analyse, både på individuelt og felles sosialt nivå.	Studien viser at matematikk er et viktig fenomen barn bør få kontakt med på ulike måter, og som bør anerkjennes som en viktig del av barns dagligliv. Førskolelærerne har en viktig rolle for å gi barn muligheter til å utforske matematiske begrep og fenomen. Barna møtte ulike matematiske konsepter, likheter og ulikheter, og forholdet mellom deler og et hele. De formet sin forståelse av slike aspekter i interaksjon med andre barn og voksne. For små barn ser det ut til at de kritiske betingelsene for læring er variasjon, simultanitet, forståelighet og faste punkter (fixed points). Barna brukte matematikk til å opprettholde sosiale regler, til å beskrive sin verden og som et verktøy for problemløsning.
Rutanen, N. (2007) Water in action: Encounters among 2- to 3-year-old children, adults and water in day	Generere kunnskap om hvordan barns interaksjon fremstår, knyttet til historiske, sosiale, kulturelle og	To- og treåringer, en førskolelærer og forskeren	Psykologisk sosio-kulturell tradisjon, med hovedvekt på medkonstruksjonsteori, relasjons- og	Intervensjonsstudie Case Videoobservasjon to ganger i måneden i en syvmåneders periode	Voksnes forventninger og intensjoner materialiserer seg gjennom hvordan tilrettelegging gir mulighet for barns handlingsrom. Rutanen vektlegger at det, fra et

13.3 Matriseoversikt over finske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
care.	materielle kontekster. Fokuserer på forhandlinger om begrensninger og meningskonstruksjon mellom små barn.		systemteori om små barns utvikling. Concepts of Zone of Free Movement og Zone of Promoted Action av Jaan Valsiner brukes sammen med spesielle tilnærminger til interaksjon.	Kvalitativ mikroanalyser bygger på fire sesjoner med to barn Dataene ble analysert reflekstivt på et individuelt, sosialt og institusjonelt nivå	utdanningssynspunkt, er behov for analyser av ECE praksiser på implisitte og eksplisitte begrensende strukturer for handling.
Suhonen, E. (2009) in the field of special education: How toddlers with special needs adjust to the day care setting. A multiple case study of how the relationships with adults and children are built	Beskriver hvordan små barn med spesielle behov tilpasser seg daglig omsorg i barnehager. Fokuserer på barnas emosjonelle velvære, involvering i daglige aktiviteter og relasjoner mellom barn og voksne og barn.	Fem 2-3 åringer	Sosio-kulturell teori Symbolsk interaksjonisme Tilknytningsteori	Etnografisk studie Videoobservasjon, hver tredje/fjerde måned i løpet av det første året (fra første dag i barnehagen). Statistisk variasjonsanalyse Deskriptive narrativer	Barna i denne studien var avhengige av hjelp fra voksne i alle situasjoner i løpet av barnehagedagen. Voksnes engasjement for interaksjon var nødvendig for barnets deltakelse i aktiviteter og for samvær med de andre barna. Førskolelærens engasjement var signifikant høyere enn hos de andre ansatte. Forfatteren understreker at den viktigste faktoren knyttet til barnets opplevelse av sikkerhet og følelsesmessig velvære, ved tilpassing

13.3 Matriseoversikt over finske doktoravhandlinger om barn 0–3 år

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					til barnehagen, er måten voksne støtter barn på. Studien viser at jo høyere utdanning, dess større engasjement i forhold til barna og bruk av interaktive og deltakende metoder for å støtte barna.

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<i>Virkninger, effekter av barnehagedeltakelse</i>					
Bekkhuis, M., Rutter, M., Maughan, B., Borge, A.I.H (2011). The effects of group daycare in the context of paid maternal leave and high-quality provision. <i>European Journal of Developmental Psychology</i> , vol 8 (6), 681-696, http://dx.doi.org/10.1080/17405629.2011.602232	Risikofaktorer knyttet til familien og gruppeomsorg og virkninger av disse på barns adferd ved 3 års alder	24 259 mødre (MoBa)	Tidligere forskning, psykologisk teori	Populasjonsstudie. Spørreskjema til mødre blant annet ved barnas 1,5 og 3 års alder	Ved 9 måneders alder fikk nesten alle barn omsorg hjemme, mens to tredjedeler av barna går i barnehage ved halvannet års alder. Høy utdannelse hos mor og familiens inntekt predikerer barnas deltakelse i barnehage. Det fremkommer en svak sammenheng mellom gruppeomsorg og mistrivsel (distress) og aggresjon. Funnene er forskjellige fra hva man finner i Nord Amerika og dette peker mot at effekter av barnehage ikke kan fortolkes som meningsfullt uten å se dem i forhold til den større sosiale konteksten og kvaliteten av barnehagetilbudet
Lekhal, R et al (2011) Does universally accessible child care protect children from late talking. Results from a Norwegian population based prospective study, <i>Early child Development and Care</i> , 2010, 1-13	Søker å måle effekten av barnehagedeltakelse	Populasjonsstudie 19900 barn (MoBa)	Tidligere forskning, psykologisk teori	Populasjonsstudie Spørreskjema til mødre blant annet ved barnas 1,5 og 3 års alder	Fant ingen sammenheng mellom den språkutvikling og barnehagedeltakelse ved 1,5 års alder, men ved 3 års alder hadde barn med heldagsplass i barnehage mindre språkutvikling enn dem som hadde halvdags barnehageplass. Det å gå i barnehage, med høy kva-

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					litet, synes å beskytte mot sen språkutvikling
Havnes, T., & Mogstad, M. (2011). No child left behind: Subsidized child care and children's long-run outcomes. <i>American Economic Journal: Economic Policy</i> , 3(2), 97–129.	Langtidseffekter av barnehageopphold			Registerdata Ved bruk av registerdata der opplysninger om mor og barn kobles, finner de signifikante positive effekter av barnehageopphold både på hvor mye utdanning barna senere hadde skaffet seg og på deres arbeidsdeltakelse og negative effekter på uttak av stønader og tidspunkt for egen familieetablering. De har ikke individdata om barnehagebruk, men måler dette indirekte gjennom barnehagedekningen i oppvekstkommunen der slutten av 70-tallet sammenliknes med slutten av 60-tallet	Siden det på slutten av 70-tallet først og fremst var heltidstilbudet til de eldste barna som ble bygget ut, er det svært sannsynligvis at en tilsvarende analyse med for eksempel 10 år nyere data ville gitt enda sterkere utslag da barn i barnehager på dette tidspunkt opplevde mer barnehage i form av lengre daglig oppholdstid og flere års deltakelse. For det tidsrom Havnes og Mogstad senere undersøkte, ble det foretatt noen få studier av utbygging og fordeling av plassene. Denne forskningen viste stor sosial skjevhet i hvordan barnehageplassene ble fordelt og brukt (Gulbrandsen og Tønnessen 1988). Til grunn for denne forskningen lå det blant annet bekymring for de fordelingsmessige effekter gitt at barnehager hadde den positive individuelle langtidseffekten som Havnes og Mogstad nå har påvist

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<i>Antologier</i>					
Zachrisson, H.D., Lekhal, R., & Schjølberg (2009). Barneha-ge og psykisk helse hos sped-og småbarn. I: K. Slinning, V. Moe, & M.B. Hansen(red). <i>Norsk håndbok i sped- og småbarns psykiske helse</i> . Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.	Søker å lage en forskningsoversikt	Norsk og interna-sjonal forskning	Psykologiske forhold	Litteraturgjennomgang	Barnepassordninger kan represen-tere både en beskyttelse og en risi-kofaktor for barns psykiske helse. På tvers av studier og kontekster ser det ut til at kvaliteten på barne-passordningen er avgjørende
Borge, A.I.H. (2010). Resiliens i sped-og småbarns psykiske helse. I Moe, Slinning & Han-sen (red). <i>Håndbok i sped- og småbarnspsykologi</i> . Oslo: Gyl-dendal Akademisk.	Virkninger av bar-nehagedeltagelse med fokus på resi-liensfenomenet	Barn i alderen 2 til 6 år		Longitudinell studie	Studien viser at resultatene på de tre spørsmålene som ble stilt var at, symptomer var tilstede, gode jevn-alder relasjoner beskyttet risiko-barn med overaktivi-tet/ukonsentrerteth; og to psykolo-giske fenomener var potensielle beskyttelses faktorer. Det ene var prososialadferd som for eksempel egenskaper som å dele, trøste og hjelpe hverandre. Det hadde sterk og god effekt for risikobarna. Det andre var evnen til å ta de andre barnas perspektiv. Borge peker på at forebyggende tiltak mot å utvikle hyperaktivitet/adferdsproblemer ligger i å jobbe med å få risikobarn

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					til å øve seg mer på å dele og ta den andres perspektiv.
Barns relasjoner, vennskap, barnegruppen					
Os, E. (under trykking) Skal, skal ikke... Voksnes mediering av jevnaldningsrelasjoner i småbarns lek, <i>Nordisk Barnehageforskning</i>	Voksnes rolle i forhold til jevnaldningsrelasjoner, med fokus på måltider og frilekssituasjoner	Syv småbarnsavdelinger	Sosiokulturell teori	Observasjon, feltarbeid med video	Mediering av jevnaldningsrelasjoner i lek er ikke et spørsmål om man bør, men hvordan. Foreløpige resultater tyder på at voksne er involvert i barnas jevnaldningsrelasjoner. Et vedvarende engasjement der voksne enten deltar i lek eller følger leken oppmerksomt fra sidelinjen, bidrar til at felles lek mellom barna utvikles
Rossholt, N. (2010a). Gråtens mange ansikter; toner og tempo I barnehagen. <i>Nordic Studies in Education</i> , 30, 102-115.	De yngste barnas gråt	4 barn, 2 jenter og 2 gutter, 1-2 år, personale på småbarnsavdeling	Deleuze Poststrukturalisme	Feltarbeid Deltagende observasjon Kritisk etnografi	Viser at forskning bland de yngste i barnehager kan få fram måter å tenke og diskurser som vi ikke er klar over og som utfordres av alternative tenkebaner.
Rossholt, N. (2010 b) Food as Touch/Touching the Food: The Body in-place and out-of-place in preschool. <i>Educational Philosophy and Theory</i> , DOI: 10.1111/j.1469-5812.2010.00677.x	Utforsker små barns behov for å spise som en biologisk og sosial praksis og fokus på hvordan hendelser fra måltidet på en småbarnsavdeling kan analy-	To småbarnsavdelinger med barn mellom 1 og 2 år	Inspirasjon fra poststrukturalisme og materielt orienterte feminister og biologer, begreper fra Derrida og Grosz	Kritisk etnografi, feltarbeid over 12 måneder, diskursive analyser av hendelser fra måltidet	Analysene av barnas kroppslig-materielle praksiser får fram hvordan barn på 1 og 2 år bidrar til å skape sine liv gjennom berøring som en måte å være i verden. Gjennom å bruke blikket, hender, og føtter og ting som er på bordet under måltidet, skaper de kraft i

13.4 Matriseoversikt over fagfellevurderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
	seres og leses i lys av dette.				relasjon til kroppen og stedet de befinner seg. Bevisstheten om den kroppslige kraften kan utfordre barnsdomsteorier og praksiser vi tar for gitt. Kraft. Hva et barn på 1 og 2 kan er vanskelig å si fordi det kommer an på de materielle og diskursive praksisene som er tilgjengelig i den aktuelle konteksten.
Greve, A. (2009). Vennskap mellom de yngste barna i barnehagen. Oslo: <i>Nordisk Barnehageforskning</i> , 2(2), 91–98.	Vennskap mellom to åringer	Toåringer i barnehage, en småbarns-avdeling	Livsverdens fenomenologi	Observasjon, feltarbeid med video, langvarig feltarbeid	Ut fra et livsverdensontologisk perspektiv er det mulig å observere hvordan vennskap kommer til uttrykk, selv om det aldri vil være mulig for utenforstående å komme på innsiden av menneskers følelser
Løkken, G. (2004). Greetings and welcomes among toddler peers in a Norwegian "barnehage". <i>International Journal of Early Childhood</i> , 36(2), 43–58	Hvordan toåringer hilser og de ønsker hverandre velkommen	Toåringer i barnehage, en småbarns-avdeling	Livsverdens fenomenologi	Observasjon, feltarbeid med video, langvarig feltarbeid	Personalet i barnehagen bør rette oppmerksomhet mot fenomenet hilsinger mellom barn og anerkjenne kroppen som en viktig støtte når det gjelder å utvikle relasjoner mellom små barn

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<i>Meningsskaping og læring</i>					
Moser, T. & Martinsen, M. (2010) the outdoor environment in Norwegian kindergartens as pedagogical space for toddler's play, learning and development, <i>European Early Childhood Education Research Journal</i> , , vol 18:4, 457-471	Undersøker karakteristiske trekk ved utemiljø	117 barnehager, nasjonalt utvalg	Tidligere forskning	Survey, spørreskjema til styрere og personale, representativt utvalg. Longitudinell	Norske barn tilbringer relativt mye av barnehagetiden utendørs. 70% Sommer 70%, vinter 31%. Ikke signifikante forskjeller mellom ulike organisasjonsformer og hvor mye tid barna tilbrakte utendørs. Norske barnehager har relativt store uteområder, storbyene har minst utearealer. Ca 25% svarer at 1-3 åringene har egne, avskjermede lekeområder utendørs. Avslutningsvis drøftes betydningen av at barnehager har et bevisst forhold til barnas utemiljø og pekes på at det trengs med dybde forskning for å avdekke hvordan utemiljøet fungerer pedagogisk for ulike barn.
Alvestad, T. (2009). Barnehagen som læringsarena for de yngste barna. <i>Norsk Pedagogisk tidsskrift</i> , 2, 147–156	Bevisstgjøring rundt barnehagen som læringsarena for de aller yngste	4 voksne og 12 barn 1-3 år på en småbarnsavdeling.	Relasjonsteori	Intervju, samtale, gruppe. Video, langtidstudie. Refleksjon/samtale over episoder fra eget arbeid.	Kom frem til tre kritiske punkter ved personalets praksis: 1) Valg av fokus med hensyn til individ-gruppe problematikk 2) Hvilken type omsorg de voksne gir barna 3) Hvordan de voksne administ-

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					rer og organiserer mer voksenstyrte situasjoner i gruppa
Greve, A. (2008a). Friendships and participation among young children in a Norwegian kindergarten. In D. Berthelsen, J. Brownlee, & E. Johansson (Eds.), <i>Participatory learning in the early years</i> . Research and pedagogy (pp. 78–92). London: Routledge	Fokuserer på hva små barn kan lære gjennom å delta i vennskap med andre	En småbarnsavdeling	Livsverdens fenomenologi og teori om læring	Videreutvikling av videomateriale fra ph.d.	Små barn lærer gjennom observasjon, imitasjon og kommunikasjon. Gjennom sine vennskap kan små barn lære om tre områder; etikk, interaksjon og hva vennskap i seg selv innebærer
Antologier					
Ødegaard, E.E. (2011a). On the track of cultural formative practice: A chronotopic reading of young children's co-narrative meaning making. In J. White & M. Peters (Eds.). <i>Bakhtinian Pedagogy: Opportunities and challenges for research, policy and practice in education across the globe</i> (pp. 197-201). Series: Global studies of Education. New York, Bern, Berlin, Bruxelles, Frankfurt am Main, Oxford, Wien,	Små barns kulturskaping i barnehagen	1 småbarnsavdeling	Teori om narrativitet og dialogisme	Analyse av narrative analyser video	Artikkelen handler om hvordan små barn skaper kultur i barnehagen, hva som karakteriserer innholdet i det de velger å snakke om i samtalestøttende narrativer. Det beskrives hvordan barn skaper fortellinger i fellesskap og drøfter utfordringer som pedagogene står overfor, når de skal sikre muligheter for alle i barnehagen

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
2011. Peter Laing, ISBN 978-1-4331-1353-6					
Pramling, N. & Ødedaard, E. E. (2011). Learning to narrate: Appropriating a cultural mould for sense-making and communication, In: N. Pramling & I. Pramling Samuelsson (Eds.). <i>Educational Encounters: Nordic studies in Early Childhood Didactics</i> (pp. 15-37). New York: Springer	Barns skaping av kultur og læring av narrative sjangre I strukturerte og ustrukturerte læringssituasjoner	En norsk og en svensk småbarns-avdeling	Teori om narrativitet	Analyse av narrative analyser basert på video	Artikkelen handler om hvordan små barn og litt større barn skaper kultur og lærer narrativ sjanger i strukturerte og ustrukturerte læringssituasjoner i barnehagen: En drøfting av dilemmaer pedagogen står overfor når det gjelder å lære barn å fortelle og peker på spørsmål som må drøftes; for eksempel Hvem sin historie handler det om? Forskjell på en historie og en fortelling? Det understrekes at historiefortelling ikke bare handler om et innhold, noen må lytte. Historiefortelling forutsetter en dialogisk relasjon
Aukrust, V. G. (2002). "What did you do in school today?" Speech genres and tellability in multipart family mealtime conversations in two cultures. I S. Blum-Kulka & C. Snow (Red.), <i>Talking to adults: The contri-</i>	Samtaler ved midtidsbordet i familier i Norge og USA. Norske barnehagebarn i en alder av 3 år		Sosiokulturell læringsteori	Komparativ studie	De norske familiene hadde langt flere samtaler om barnehagen enn tilsvarende familier i USA

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<i>bution of multiparty discourse to language acquisition.</i> Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.					
Barns medvirkning, vilkår for medvirkning					
Eide, B, Os, E. & Pramling, I.(2012) Samlingsstund i barnehagen, <i>Nordisk barnehageforskning</i> 5(4), 1-21.	Medvirkning i samlingsstund	Video-observasjoner av 8 samlingsstunder på småbarnsavdelinger	Bygger på prosjektet Barns omsorgskarrierer	Observasjon, feltarbeid med video	Samlingsstunden gir gode muligheter for barn til å delta i et gruppefelleskap, men det ble gitt lite rom til det enkelte barns perspektiv på en slik måte at de fikk innflytelse på det som skulle skje videre i samlingen eller barnehage hverdagen. Funnene drøftes opp mot annen forskning.
Grindland, B. (2011). Uenighet som demokratisk praksis i måltidsfelleskapet på småbarnsavdeling, <i>Nordisk barnehageforskning</i> , 4 (2), s. 75-90	Undersøke det demokratiske potensialet ved måltidet på småbarnsavdeling	Personal på 4 småbarnsavdelinger	Ulike teoretiske forståelser av demokrati begrepet	Intervju, samtale, gruppe. Teoridrøftinger, dokumentanalyser	Analysere frem to ulike diskurser: ordensdiskursen og utforskningsdiskursen, som personalet forstår forstyrrelser ved måltidet ut i fra
Bae, B. (2010). Realizing children's right to participation in early childhood settings – some critical issues in a Norwegian context. <i>Early Years: Journal of International Research & Development</i> , 30(3), 205–218.	Undersøker forståelsen av barns medvirkning ut fra sentrale prinsipper i FN's barnekonvensjon	Tidligere forskning på feltet, evalueringsrapporter	Hermeneutisk tilnærming, fortolkning av tekster	Teoridrøftinger, dokumentanalyser.	Drøfting av problemer som ulike profesjoner i barnehagefeltet, både innen administrasjon og utdanning, står overfor når det gjelder å implementere retten til medvirkning

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Myrstad, A. & Sverdrup, T. (2009) Improvisasjon - et verk-tøy for å forstå de yngste barns medvirkning i barnehagen? <i>Barn</i> , 2: 51-68.	Hvordan kan perso-nalet på småbarns-avdelinger møte de yngste på måter som gjør deg mulig for dem å medvirke i sin egen hverdag	8 ansatte og 18 barn i alderen 1-3 år	Improvisasjons-begrepet	Observasjon, feltar-beid med video. Forskende partner-skap: videoobserva-sjoner, billedserier og praksisfortellinger. Langvarig feltarbeid	Artikkelen får frem at sentralt i det å møte barn, slik at de får medvirke er: 1) Evnen til å være i spontane ro, 2) Voksne må kunne binde sammen enkelthandlinger til sam-lende tematikk; 3) Voksne må kun-ne møte barn med uttrykksformer barna behersker
Sandvik, N. (2009). A peda-gogy of listening: following different and unknown path-ways. <i>The First Years: NgaTau Tuatahi</i> . New Zealand Journal of Infant and Toddler educa-tion, Vol 11, 1, 21–25.	Lyttende pedagogikk som en Samarbeid-ende prosess mellom voksne og barn, hvor begge deltar som likeverdige	To historier fra Barnehagens hver-dag.	Filosofiske be-greper, bla Deleuze og Gu-tarri	Analyse av Teoretis-ke/filosofiske begreper i forhold til historier	Å jobbe i retning av lyttende peda-gogikk støtter både voksne og barn til mer aktiv deltagende praksiser og unngår trykket mot mer norma-liserte, og begrensende, praksiser
Eide, B. J. (2008). Barns med-virkning: Eksempler fra lekesi-tuasjoner i barnehagen. <i>Barn</i> , 2008(1), 43–62.	Hvordan ulike typer lek fungerer som arena for barns del-takelse og medvirk-ning.	Barnegruppe på 17 barn i alderen 2-6 år.	Tidligere forsk-ning om lek	Observasjon, feltar-beid uten video. Etno-grafisk tilnærming	Det ser ut som at lek med enkle, felles regler og ritualer, ledet av førskolelærer, gir flere barn en viss mulighet til medvirkning gjennom å delta i fellesskapet. Muligheten til medvirkning gjennom å påvirke leken innenfra synes å være mye større i barns selvinitierte, selv-kontrollerte og meningsskapende felleleik

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Sandvik, N. (2007). De yngste barnas medvirkning i barnehagen, <i>Barn</i> , 1, 27–45.	Implementering av medvirkningsretten i forhold til de yngste i barnehagen		Sammenlignende analyser av tekster og dokument	Teoridrøftinger, litteraturstudier	Barnehagens personale må inn i reflekterende praksiser slik at ikke didaktisk- metodiske spørsmål blir løsrevet fra etisk refleksjon
Antologier					
Bae, B. (2012b) Kraften i lekende samspill. Potensial for medvirkning og ytringsfrihet, B. Bae (red) <i>Medvirkning i barnehagen: Potensialer i det uforutsette</i> , s. 33-56, Bergen: Fagbokforlaget	Undersøker medvirkningspotensial i lekende samspill	Personalet på 7 småbarnsavdelinger	FN dokumenter, leketeori og empiriske undersøkelser	Analyse av praksisfortellinger, reflekterende samtaler med personalgrupper, intervju	Lekende samspill har positivt potensial for småbarns medvirkning og ytringsfrihet
Fennefoss, A. T og Jansen, K. E (2012) Dynamikk og vilkår - Et spenningsfelt mellom det planlagte og barns medvirkning i barnehagens læringsaktiviteter, i B. Bae (red) <i>Medvirkning i barnehagen - potensialer i det uforutsette</i> , s.123.146, Bergen: Fagbokforlaget	Barns medvirkning i strukturerte lærings-situasjoner	Småbarnsavdelinger		Reflekterende samtaler basert på videoopptak	Ulike pedagogroller skaper ulike forutsetninger for barns medvirkning
Grindland, B (2012) På kanten av kaos. Om orden og uorden i måltidsfellesskap på småbarnsavdeling i barnehagen, i B. Bae (red) <i>Medvirkning i barneha-</i>		Personal på 4 småbarnsavdelinger	Demokratiteori, Mouffe og Laclau	Samtaler med personale	Grindland får frem at det er demokratiske potensialer måltidsfellesskapet. En viss grad av uorden er mulig og at det sammen med andre medvirkningsprosesser legger

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<i>gen - potensialer i det uforutsette</i> , s.57-78, Bergen: Fagbokforlaget					grunn for et demokratisk miljø i barnehagen
Johannesen, N (2012) Å se det unike i små barns uttrykk: Med Levinas som linse. I B. Bae (red) <i>Medvirkning i barnehagen - potensialer i det uforutsette</i> , s.79-100, Bergen: Fagbokforlaget	Voksnes forståelser i møte med så barns medvirkning	Førskolelærere på småbarnsavdelinger	Filosofiske begreper, Levinas og tidligere forskning	Fokussamtaler med førskolelærere	Argumenterer for at de yngstes medvirkning krever en etisk holdning med respekt for det ukjente fra personalets side
Myrstad, A. og Sverdrup, T.(2012) Legg merke til Emils fot. Ledet oppmerksomhet i barnehagens dokumentasjonsarbeid, i B. Bae (red) (2012) <i>Medvirkning i barnehagen - potensialer i det uforutsette</i> , s.147-164, Bergen: Fagbokforlaget	På de voksnes læring i arbeidet med de yngste barna	Personalet på to småbarnsavdelinger	Antropologisk teori, Ingolds teori om "education of attecion"	Analyserte billedserier, videoopptak, historier o. l Reflekterende samtaler med forsker	Reflekterende arbeidsmåter skjerper bevisstheten og oppmerksomheten i arbeidet med de yngste
Sandvik, N. (2012). Medvirkning i et immanent perspektiv: Sykkel til begjær, i B. Bae (red) <i>Medvirkning i barnehagen - potensialer i det uforutsette</i> , s.101-122, Bergen: Fagbokforlaget	Hvordan det materielle også spiller inn når det gjelder barns medvirkning	Førskolelærere på småbarnsavdeling	Deleuze og Gu-tarri og postmodernistisk teori	Analysere samtaler med førskolelærerne	Fokuserer at barnehagepersonalet må kunne la seg utfordre av uvante begreper og måter og tenke på, for å få fram kompleksiteten i medvirkning

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Sverdrup, T. & Myrstad, A. (2011). Improvisasjon som innstilling i det pedagogiske arbeidet med de yngste barna. I: Liset, M. S., Myrstad, A., Sverdrup, T. (red): <i>Møter i bevegelse. Å improvisere med de yngste barna</i> . Bergen: Fagbokforlaget, s. 143-159.	Improvisasjon som en innstilling i det pedagogiske arbeidet	2 småbarnsavdelinger	Improvisasjons-teori og dramaturgisk teori	Samarbeid med personalt. Reflekterende samtaler ut fra innhentede materiale	Improviserende innstilling fremmer det pedagogiske arbeidet med småbarn
Ødegaard, E. E (2011) Delta-kende handlingsrom i barnehagen - dynamikk og vilkår. I: Tora Korsvold (Red); <i>Barndom – Barnehage - Inkludering</i> , (s. 130-151). Bergen: Fagbokforlaget.					Artikkelen handler om små barns relasjonelle deltakelse og beskriver hvordan det henger sammen med strukturer som de tilbyr i lek og hvordan barnet selv, som deltaker, skaper vilkår for inkluderende prosesser. Artikkelen problematiserer temaet inkludering i barnehagen, får fram problematikker som førskolelæreren står i som ansvarlig for alle barn i barnehagen
Ødegaard E.E.(2009) Children's Initiatives and Teachers' Practices - Educational Maneuvers in a Norwegian Pre-school Classroom, In: Judith					Artikkelen handler om samtalefortellinger som en talegenre, de yngste barna i barnehagen og de dilemma som førskolelæreren manøvrerer i. Utgangspunkt for beskri-

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Mc-Connell Farmer (Ed.), The Education of Young Children: Research and Policy (Pp.165-174), KY, USA: Linton Books Ltd.					<p>velsen og analysen er at i Norge har man (minst) to ofte konkurrerende barnehagediskurser; en barne-sentrert diskurs(barns deltakelse, rettigheter og agency) og en mer læring sentrert diskurs (stimulering av barns språk, læring av fagområder). Når førskolelæreren forteller sammen med barn, kan hun på den ene siden få tilgang på hva som er viktig å snakke om for barn, på den andre siden vil en slik fortellingspraksis være stimulerende for barns språk. Gjennom en analyse og beskrivelse av eksempler viser artikkelen hvordan en norsk barne-sentrert diskurs trenger gjennom når førskolelæreren inngår i fortellende samtaler. Førskolelæreren kan for eksempel innlede til samtale med et mål om å inngå i en samtale som skal få fram barns læring, men snur underveis og støtter barns innspill til samtalen.</p>

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<i>Foreldre/personalets perspektiv</i>					
Drugli, M.B. og Undheim, A.M. (2012): Partnership between Parents and Caregivers of Young Children in Full-time Daycare, <i>Child Care in Practice</i> , 18:1, 51-65	På samarbeid og partnerskap mellom foreldre og personale/omsorgspersoner i barnehagen	41 foreldre, 35 barnehagepersonale, 1 barnehage, barna var 2 eller yngre, (22 gutter, 19 jenter)	tidligere forskning ang. samarbeide,	åpne intervju, 45-75 minutters varighet, transkribert fra tape, grounded theory tilnærming	Resultatene viser at til tross for en allmenn fornøydhet med samarbeidet og relasjonen mellom hjem og barnehage, så var det en god del av både foreldre og personale som sa at de ikke hadde så mye spesifikk kunnskap om barnets erfaringer henholdsvis hjemme og i barnehagen. Og selv om de fleste foreldre og personale uttrykte tilfredshet med kvaliteten i den daglige kommunikasjonen, så følte de at kvaliteten i kommunikasjonen kunne bli bedre, og da særlig den som foregikk på slutten av dagen.
Andenæs, A. (2011). Chains of care: Organising the everyday lives of young children attending day care. <i>Nordic Psychology</i> , 63, 49-67	Artikkelen retter oppmerksomhet mot hva foreldreskap innebærer og fokuserer særlig på hva det betyr å være småbarnsforeldre når	58 foreldre med barn mellom 1-3 år, fordelt på by og landkommuner	Kultur psykologi, kontekstuell psykologi	Livsforms intervju, 3 ganger fordelt på 3 år	Finner sentrale aspekter ved moderne foreldreskap: 1) å integrere barns liv i barnehager og hjemme, både praktisk og mentalt; 2) inkluderer foreldres forståelse av sitt eget barn i daglige rutiner

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
	barnehagen er blitt en del av hverdagslivet til familien				3) synliggjør hva omsorg handler om i skiftende kontekster
Undheim, A.M og Drugli, M.B. (2012a). Age for enrolling in full-time childcare: a qualitative study of parent and caregiver perspectives, <i>Early Child Development and Care</i> , DOI:10.1080/03004430.2011.645238	Oppfatninger av hva som er den mest optimale alderen for et barn å begynne i barnehage, både fra foreldres og personalets perspektiv.	41 foreldre, 35 barnehagepersonalet, 1 barnehage, barna var 1 ½ år eller yngre,(22 gutter, 19 jenter)	Tidligere forskning ang. barnehagedeltagelse	Åpne intervju, 45-75 minutters .varighet, transkribert fra tape, grounded theory tilnærming	De fleste av både foreldrene og personalet var enige om at det optimale tidspunkt for å begynne i barnehage var mellom 1 til 1 ½ år. Resultatene viste imidlertid en interessant forskjell i foreldres og personalets oppfatninger. Noen av foreldrene nevnte at barna kunne starte før barna var 1 år, for eksempel 9-10 måneder, mens ingen av personalet foreslo at barna skulle begynne før de var 1 år. Noen av foreldrene understreket også at noen kvalitetsstandarder måtte på plass for å sikre et godt tilbud for de yngste barna.
Undheim , A.M. og Drugli, M.B. (2012b). Perspective of parents and caregivers on the influence of full-time day-care attendance on young children, <i>Early ChildDevelopment and Care</i> , 182:2, 233-247	Utforsker de hvordan foreldre og personale erfarer barnas tretthet/slitenhet etter at de har vært i barnehagen	41 foreldre, 35 barnehagepersonalet, 1 barnehage, barna var 1 ½ år eller yngre,(22 gutter, 19 jenter)	Tidligere barnehageforskning	Åpne intervju, 45-75 minutters .varighet, transkribert fra tape, grounded theory tilnærming	Enighet mellom foreldre og personale at barna blir veldig trette etter å ha vært i barnehagen hele dagen. Dette til tross for god kvalitet i omsorgen med en lav voksen-barn ratio, erfarne omsorgspersoner som er godt utdannet. Barnas trøtthet så

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					også ut til å øke i løpet av uka og kulminerte på fredager. Barna var godt tilpasset barnehagen, men ble likevel trett når de var der hele dagen. God kvalitet i barnehagen så ikke ut til å redusere dette. Både foreldre og personale var enighet om at kortere dager i barnehage reduserte barnas grad av tretthet.
Drugli , M.B og Undheim, A.H. (2011): Relationships between young children in full-time day care and their caregivers: a qualitative study of parental and caregiver perspectives, <i>Early Child Development and Care</i> , DOI:10.1080/03004430.2011.60219	Oppmerksomheten rettes mot kvaliteten i relasjonen mellom barnehageansatte og barn på hvordan denne kvaliteten oppfattes fra foreldres perspektiv og fra personalets.	41 foreldre, 35 barnehagepersonal, en barnehage, barna var to år eller yngre (22 gutter, 19 jenter)	Relasjonsforskning, tilknytningsteori	Åpne intervju, 45-75 min. varighet, transkribert fra tape	Resultatene viser at både foreldre og barn er oppdaterte på viktigheten av og hva som karakteriserer en god relasjon. Når det gjelder evaluering av kvaliteten med enkelte barn, viser studien at begge parter er mer positive enn hva som har kommet fram i tidligere undersøkelser, og at personalet er enda mer positive enn foreldrene
Løvgren, M. & Gulbrandsen, L. (2012). How early and how long? Attitudes to early child-	Barnehageansattes syn på små barns start i barnehager	Nasjonalt utvalg, 1357 assistenter, 1192 pedagogiske	Statistikk, empiriske studier	Spørreskjema	I denne undersøkelsen kom de fram til at bare 1/3 av de ansatte mente at det var ok å starte i barnehage

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
hood education and care among employees at Norwegian child care centres, <i>Nordisk Barnehageforskning</i> , 5(7), 1–9.	ved 1 års alder, sammenlignet med antallet foreldre som velger å benytte barnehager for 1 åringene sine.	ledere			ved 1 års alder og ha full dag i barnehagen når de er så små. Ettersom de fleste foreldre velger barnehageplass for 1 åringene, framtrer det en diskrepans mellom de ansatte og brukerne og barnehagen.
Stefansen, K. (2012). Små barns livsverdener: Klassespesifikke erfaringsrom? <i>Nordisk Barnehageforskning</i> 5(8),1 -13	Betydningen av klasse for små barns hverdagsliv	56 foreldre, 42 i Oslo, 14 fra to mindre kommuner	Sosiologisk teori, forskjeller sosiale klasser	Livsformsintervju med foreldre, 3 ulike tidspunkt	Finner at middelklasseforeldre er svært positivt innstilt til barnehagen, og at de identifiserer seg med barnehagens pedagogiske mandat som legger vekt på barnet som et kompetent og læringsorientert individ. Arbeiderklasseforeldrene er også positive, men de distanserer seg fra læringsregimet og velger heller det uformelle sosiale livet i barnehagen som grunnlag for identifikasjon
Farstad, G.R. & Stefansen, K. (2007) Ett år og klar for barnehagen? Foreldres forståelser av små barns omsorgsbehov. <i>BARN</i> , 25(2), 29-47	Retter oppmerksomheten mot klasseforhold og foreldreskap	56 foreldre, 42 i Oslo, 14 fra to mindre kommuner	Sosiologisk teori, forskjeller sosiale klasser	Livsformsintervju med foreldre, 3 ulike tidspunkt	Identifiserte de et mønster hvor middelklasse foreldre er opptatt av at ettåringen trenger de utfordringer barnehagen kan tilby, mens arbeiderklasse foreldre er opptatt av at ettåringen har behov for å være hjemme lenger.

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Metodologi/teoriutvikling					
Andenæs, A. (2012). Hvilket barn? Om barneliv, barnehage og utvikling, <i>Nordisk Barnehegeforskning</i> 5(1) 1-14.	Utvide den tradisjonelle forståelsen av barns utvikling. Fokus på to forståelsesmodeller		Kulturpsykologiske og kultursosiologiske perspektiver	Teoretiske analyser	Introduserer deltagelsesmodellen, hvor det blir lagt vekt på barnet som meningsskapende individ
Baustad, A.G. (2012). Using Infant/Toddler Environment Rating scale for examining the quality of care for infants and toddlers in Norwegian day care centers. <i>Nordisk Barnehageforskning</i> 5 (2) 1-22.	Utforske om et internasjonalt kvalitetsmålings verktøy (ITERS-R) er velegnet for å måle kvalitet blant de yngste i norske barnehager	7 småbarnsavdelinger, 7 førskolelærere, 32 personale	Drøfter innholdet i ITERS-R med prinsipper i rammeplanen	Observasjon på 7 småbarnsavdelinger, intervju av 7 førskolelærere, fokusgruppe intervju med til sammen 32 personer	God overensstemmelse mellom kvalitetsindikatorene i ITERS-R og det som det legges vekt på i rammeplanen. Den største forskjellen er at ITERS-R skalaen legger vekt hvor <i>ofte</i> ting/hendelser eller aktiviteter foregår, og hvor <i>mye</i> som finnes av materiale og utstyr. Dette legges ikke så mye vekt på i rammeplanen, og den synes også å fokusere mer på personalets oppgaver.
Haavind, H. (2011). Loving and caring for small children: Contested issues for everyday practices. <i>Nordic Psychology</i> , 63, 24-48-	Drøftinger av hvordan endrede oppvekst forhold og oppdragspraksiser utfordrer etablerte psykologiske sannheter		Tidligere empirisk forskning og teori om omsorgspraksiser	Teoretiske drøftinger, analyserer psykologisk teori opp mot dokumentasjon av endrede praksiser når det gjelder omsorg for små barn,	Argumenterer for at det trengs mer psykologisk forskning som kommer tett på hverdagslivet til familier som lever under varierte sosiale betingelser, og med barn med ulik utviklingskapasitet.
Eide, B.J., Hognestad, K., Svenning, B. & Winger, N.	Ivaretagelse og respekt for barns	En småbarnsavdeling	Tidligere forskning ang. barns	Feltarbeid, analyse av to case fra en små-	Det konkluderes med at ansvar og undring står sentralt med hensyn til

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
(2010). Små barns stemmer i forskning, i <i>Barn</i> , nr. 3, s. 31-46.	stemme i forskningsprosesser		deltagelse og medvirkning	barns avdeling	å ivareta barns stemme.
Sandvik, N. (under trykking). Re-thinking the idea/ideal of control: Considering (de)stabilizing intensities. <i>Contemporary Issues in Early Childhood</i> .	Undersøker hvordan man gjennom rekonseptualisering av sentrale begreper kan utfordre ideen og idealet om kontroll i pedagogiske sammenhenger		Fransk filosofi, Deleuze, fortolkning av et kunstverk	Analyserer konstruerte kutt fra samtaler med studenter rundt en praksis situasjon, i lys av begreper fra Deleuze sin filosofi.	Analysene fungerer som argumentasjon for en pedagogikk som har mer rom for tvil, usikkerhet og det ukontrollerte. En småbarnspedagogikk med rom for dette kan yte motstand mot en praksis som primært fokuserer på forutbestemte mål og måling av det som er synlig og hørbart.
Løkken, G. (2009). The Construction of Toddler in Early Childhood Pedagogy. <i>Contemporary Issues in Early Childhood</i> , 10, 1, 35-42.	Undersøker teoretiske perspektiver som kan bidra til å gi toddler begrepet mening.		Merelau-Pontys filosofi, empiriske studier av toddler, pedagogiske ideer om oppdragelse, postmoderne forståelser av danning	Ut fra de 4 nevnte teoretiske kildene argumenteres fram en forståelse av toddleren som kroppssubjekt.	Løkken konkluderer sin teoretiske analyse med av toddleren med en forståelse som legger vekt på et både-og perspektiv; toddleren er både postmoderne så vel som historisk, både situert og unik så vel som universell, både personlig og individuell så vel som kulturell og samfunnsmessig
Rossholt, N. (2009). The complexity of bodily events through an ethnographer's gaze: Focusing on the youngest children in pre-school. <i>Con-</i>	Undersøker forskernes beskrivelser og analyser av kroppslige prosesser blant små barn		Fransk filosofi, Foucault og Deleuze	Deltagende observasjon, feltnotater, dekonstruksjon av notater	Konkluderer med at når man gjør blikket og kroppen eksplisitt i feltarbeidet, kan det bidra til å synliggjøre hvordan forskning og prosessen med å skape kunnskap er ulø-

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
<i>temporary Issues in Early Childhood, 10, 1, 55-65.</i>					selig flettet sammen
Greve, A. (2008b). Ulike strategier for resultatpresentasjon av fenomenologiske barnehagepedagogiske observasjonsstudier. <i>Barn, 6(4), 63-76.</i>	Presentasjon av forskningsresultater, hvordan og for hvem?		Tidligere forskning på feltet og deres presentasjon av resultater	Bruker eksempler fra tidligere forskning	Nødvendig å formidle forskning til ulike grupper: academia, brukerne, allmennheten og politikere. Etisk bevissthet sentral i hele prosessen.
Antologier					
Bae, B. (2012). Barnehagebarns medvirkning. Overordnede perspektiver og internasjonal forskning, i B. Bae (red) <i>Medvirkning i barnehagen - potensialer i det uforutsette.</i> , s 13-32, Bergen: Fagbokforlaget	Prinsipielle forståelser av hva små barns rett til medvirkning innebærer ut fra internasjonale dokumenter.		Tidligere forskning om barns deltagelse og medvirkning	Teoretiske analyser av FN dokumenter sammenholdt med forskning om barns medvirkning	Medvirkningsretten gjelder også de yngste. En helhetlig og relasjonell forståelse innebærer at medvirkning må forstås i sammenheng med andre hensyn, og dette fordrer en refleksiv praksis i barnehager
Løkken, G. Lived Experience as an Observer among Toddlers (2011). In E. Johansson & E.J. White (eds.), <i>Voices of infants and toddlers; Educational research with our youngest</i> (pp. 161-183). Springer Verlag.	Søker å forstå forskeren som et kroppssubjekt, fokus på levde observasjonserfaringer.		Merleau-Ponty, empirisk forskning fra smbarns-avdelinger	Reanalyserer egne erfaringer som forsker med videokamera, refleksivitet	Løfter fram levde observasjonserfaringer på 4 stadier i analyseprosessen. Argumenterer for at refleksivitet er nødvendig i forhold til de ulike nivå i analyseprosessen, og at dette bidrar til mer dybde i forståelser av forskerens rolle i feltet.

13.4 Matriseoversikt over fagfelleverderte norske artikler og antologier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
http://www.springerlink.com/content/978-94-007-2394-8#section=967408&page=13&locus=64					
Myrstad, A. (2009). Kunnskapsutvikling gjennom linsa. I B. Groven, T.M. Guldal, O.F. Lillemyr, N. Naastad og F. Rønning (red), <i>FoU i Praksis 2008</i> , Trondheim: Tapir Akademisk Forlag. S 285-29.	Bruk av visuelle medier i utvikling av ny kunnskap	Personalet på to småbarnsavdelinger	”Education of attention” og improvisasjonsbegrepet	Forskende partnerskap, samarbeid over tid, videofilming, reflekterende samtaler ut fra redigerte videosnutter	Det løftes fram at visning av videosnutter og refleksjon rundt dem har bidratt til bevisstgjøring og utvikling av ny kunnskap.
Abrahamsen, G. (2002). ”Samspillobservasjon – en metode for læring førskolelærerutdanningen”. I M. Lea (red.). <i>På veien videre</i> , Jubileumstidsskrift for førskolelærerutdanningen i Stavanger. <i>Tidvise skrifter</i> . Samfunn og Helse, nr. 46, s.23-34	Bruk av visuelle medier i utvikling av ny kunnskap	Personalet på to småbarnsavdelinger	”Education of attention” og improvisasjonsbegrepet	Forskende partnerskap, samarbeid over tid, videofilming, reflekterende samtaler ut fra redigerte videosnutter	Det løftes fram at visning av videosnutter og refleksjon rundt dem har bidratt til bevisstgjøring og utvikling av ny kunnskap.

13.5 Matriseoversikt over svenske fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Johansson, E. & Emilson, A. (2010)				Teoretisk oversiktsstudie	Redegjør for forskning på barn 1-3 år i barnehage. Forskningen relateres til tre hovedtermer: Læring, verdien av hverdagsinteraksjon og barnehagekultur. Oversiktsstudien beskriver avhandlinger som vi har presentert i kapitlet under Nordiske avhandlinger.
Pramling, N. & Pramling Samuelsson, I. (2010). Evolving activities and semiotic mediation in teacher-child interaction around simple objects. <i>Educational & Child Psychology</i> , 27(4), 22-30.	Studien fokuserer på et klassisk problem i psykologisk forskning og evaluering av lærer-barn interaksjon rundt enkle objekter.	Barn 1-3 år	Sosiokulturell teori (verktøysmedierende aktiviteter)	Empirisk tilnærming Fenomenografiske studier	Artikkelen viser at små barns muligheter til læring varierer i forhold til hva og hvordan interaksjon tar form
Pramling Samuelsson, I., Asplund Carlsson, M., Olsson, B., Pramling, N. & Wallerstedt, C. (2009). The art of teaching children the arts: Music, dance, and poetry with children 2-8 years old. <i>International Journal of Early Years Education</i> ,	Hvordan vi lærer barn om kunst og estetiske fag.	Barn 2-8 år	Tar utgangspunkt i utviklingspedagogikk som et verktøy for å studere og utvikle barns kunnskap innenfor utfoldelse og ”skapende” Områdene det fokuseres på er musikk, poesi,	Empirisk tilnærming og kvalitativ analyse	I denne studien analyseres: a) betydningen av lærerrollen i barns læring i forhold til skapende aktivitet, b) betydningen av bruk av samtale under skapende prosesser, c) hva er det som utgjør denne kunnskap som blir betegnet ”lærende objekt”, som illustreres gjennom de tre områdene det fo-

13.5 Matriseoversikt over svenske fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
17(2), 119-135			dans og estetisk bevegelse. Sosiokulturell tilnærming		kuseres på, og d) hvordan kan man forestille seg progresjon i barns erfaring og kunnskap innenfor skapende aktivitet.
Pramling Samuelsson, I. & Sheridan, S. (2009). <i>Preschool Quality and Young Children's Learning in Sweden. International Journal of Child Care and Education Policy</i> , 3(1), 1-11	Førskolekvalitet og barns læring i Sverige		Policydokumenter	Teoretisk diskusjon	Forfatteren viser i denne artikkelen at faktorer som skaper lands ECE er mer mangfoldig og komplekse enn det virker fra nasjonale sammenligninger som utføres av ulike myndigheter
Pramling Samuelsson, I. & Johansson, E. (2009). Why do children involve teachers in their play and learning? <i>European Early Childhood Education Research Journal</i> , Vol. 17, No. 1, March, pp. 77-94.	I hvilke anledninger involverer barn læreren i lek og læring?	8 barnehager	Interaksjonistiske teorier	Videoobservasjon og hermeneutisk analyse	Studien viser til at det er fem kategorier hvor barn involverer de voksne: a) ber om hjelp fra den voksne, b) få bekreftelse om de har gjort noe bra eller vil bli sett på som kompetente, c) bevisstgjøre voksne når noen ikke følger konvensjonene, d)for å få vite noe, eller for å få kunnskap bekreftet, e) for å involvere de voksne i sin lek og samspill. Videre argumenteres det for at det er to bilder som synes framtrædende; det ene er at barn ser på de voksne som noen som kan og vet mer enn de selv, og at barna gjør plass for at de voksne skal ta del i deres lek.

13.5 Matriseoversikt over svenske fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					Dette kommer spesielt fram i barns lekestrategier gjennom at de inviterer de voksne på kaffe og kaker.
Persson, G. E. B. Developmental perspectives on prosocial and aggressive motives in preschoolers' peer interactions. <i>International Journal of Behavioral Development</i> 2005, 29 (1), 80–91	Førskolebarns prososiale – og aggressive atferd	44 barn, i utgangspunktet alderen 22- til 40 måneder, ble observert i naturlige interaksjoner med peers. Studiet pågikk i over en tomåneders periode, tre påfølgende år.	Baserer seg på tidligere teorier og forskning om prososial og aggressiv atferd	Observasjon Statistisk analyse ANOVA	Tre kategorier prososial atferd (forespurt, altruistisk og nonaltruistisk) og tre kategorier aggressiv atferd (reaktiv, instrumentell proaktivitet og proaktiv fiendtlig aggresjon) ble undersøkt. Persson finner en økt frekvens av alle typer prososial atferd med barnets økende alder, men ingen utviklingsmessige endringer i forhold til aggressiv atferd.
Berglund, E., Eriksson, M., & Westerlund, M. (2005). Communicative skills in relation to gender, birth order, childcare and socioeconomic status in 18-month-old children. <i>Scandinavian Journal of Psychology</i> , 46(6), 485-491.	Kommunikasjonsferdigheter hos 18 måneders gamle barn basert på kjønn, fødselsrekkefølge, tilsynsordning og sosioøkonomisk status	1019 barn i alderen 18 mnd.	Kortversjon av The Swedish Early Communicative Development Inventories.	Teststudie	Resultatene i denne studien viser at det er signifikante effekter i forhold til kjønn og fødselsrekkefølge i forhold til vokabular forståelse og vokabular produksjon. Studien viser også at jenter skårer høyere enn gutter, og førstefødte skårer høyere enn senere fødte. Type av barnetilsyn/pass (familietilsyn, hjemme med foreldre og barnehage), samsvarer med kjønn og fødselsrekkefølge i forhold til vokabular

13.5 Matriseoversikt over svenske fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					produksjon og viser at barn som blir passet av andre familiemedlemmer ikke har samme fordeler som de barna som er i barnehage eller hjemme. Sosioøkonomiske forhold har ingen effekt på barna i denne aldersgruppen.
Lindqvist, G. (2001). When Small Children Play: how adults dramatise and children create meaning. <i>Early Years: Journal of International Research & Development</i> , 21(1), 7-14.	Fokuserer på det kulturelle aspektet ved leken og hvordan små barn skaper mening i lek gjennom dialog med voksne	2 småbarns-grupper	Kulturell tilnærming inspirert av Vygotsky	Videoobservasjon Samtale med barn og voksne Eksperiment hvor pedagogiske prosesser er fulgt og beskrevet.	Studien viser at kulturell kontekst har en positiv påvirkning på barna i forhold til meningsfulle handling. Barns forestillinger bygger ikke bare på objektet i seg selv men gjennom fortellingen/historien som gir objektet og handlingen mening. Når voksen leker roller og dramatiserer hendelser, åpnes det dører for en lekeverden barn kan tre inn i.
Johansson, E. (2008). Empathy or Intersubjectivity? Understanding the Origins of Morality in Young Children?. <i>Study in Philosophy and Education</i> , 27, 33-47	Fokus for denne artikkelen er småbarns moral og deres bekymring for andres trivsel og velvære		Maurice Merleau-Pontys) teori om intersubjektivitet og Martin Hoffmans teori om empati	Teoridrevet av tidlige studier av moral av Johansson	Hevder at barns omsorg for andres trivsel og velbehag kan bli sett på som en fruktbar måte å erfare, tilnærme seg og bli involvert i andres livsverden istedenfor uttrykk av empati.

13.6 Matriseoversikt over finske fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Kalliala, M. (2011). Look at Me! Does the Adult Truly See and Respond to the Child in Finnish Day-Care Centres? <i>European Early Childhood Education Research Journal</i> , 19(2), 237-253.	Forbedre trivsel "well-being" for barn under tre år i finske barnehager	Seks Kangaroo grupper og fem kontroll grupper med til sammen 24 voksne og 38 barn	Bygger på Lavers begreper "Sensitivity, activation and autonomy" LIS-YC (The Leuven Involment Scale for Young Children)	Intervensjonsstudie	Resultatene viser at gjennom å benytte seg av Kangaroo intervensjon er det mulig å øke de voksnes sensitivitet og forbedre deres aktiviseringsferdigheter. Kalliala framhever at dette er mulig når startnivået for profesjonell kvalifisering og motivasjon var tilstrekkelig høy. Videre finner hun i studien at det var signifikante forskjeller i kvalitet innenfor både Kangaroo grupper og kontroll gruppene, dette viste seg tydelig mellom individuelle voksne, samt at kvalitet var utstabil selv om personalet var de samme.
Rutanen, N. (2011). Space for toddlers in the guidelines and curricula for early childhood education and care in Finland. <i>Childhood</i> , 18(4), 526-539.	Fokuserer på hvordan "space" begrepet blir konstruert i sentrale og lokale læreplaner for de yngste barna		Policy dokumenter	Policy analyse	Rutanen finner at policy dokumentene framhever at barns beste er aldersrelatert, samt at de generaliserer og skiller mellom behov og evner for de yngste og de eldre barna. På lokalt nivå er "space" som tilbys de minste barna knyttet til vektleggingen av barnehagegruppen som et samfunn av sosiale aktører, de yngste blir sett på som uerfarne nykommere som må tilpasses gruppen og dens regler.

13.6 Matriseoversikt over finske fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Hännikäinen, M. (2010). 1 to 3 Year-olds in day care centres in Finland: An overview of Eight Doctoral Dissertations				Oversiktsstudie - teoristudie	Gir en oppsummering av de avhandlingene som foreligger i Finland per i dag i forhold til barn 1-3 år. Konkluderer med at det er få avhandlinger og studier relatert til barn 1-3 år i barnehage. Dette er noe uventet med tanke på at de har syv universitet med doktorprogram, men på den andre siden er det få professorer som jobber med småbarnsforskning. I arbeidene som foreligger finner Hännikäinen noen likhetstrekk. Alle er produsert av kvinner som til dels har praktisert som førskolelærere før de startet på doktorstudiet. Avhandlingene er monografier hvorav seks er skrevet på svensk og to på engelsk.
Silven, M., Poskiparta, E., Niemi, P., & Voeten, M. (2007). Precursors of Reading Skill from Infancy to First Grade in Finnish: Continuity and Change in a Highly Inflected Language. <i>Journal of Educational Psychology</i> , 99(3), 516-531.	Å se på hva som danner grunnlaget for lesning i skolealder.	56 barn i alderen 1 til 7 år	Teori om fonologisk bevissthet Tidlig leseopplæring	Empirisk teststudie Individuelle tester av barna hvert år fra de var 1 til 7. år Videoopptak av testene	Studien finner at lesing av "ord" før barna begynner på skolen flater ut ved påvirkningen av konkurrerende fonemisk bevissthetsfaktorer i forhold til lesing. De finner videre at i høy "inflected" språk med en transparent ortografi består veien til lesing av ferdigheter lært i en rekkefølge. Den siste fasen i leseutviklingen karakteri-

13.6 Matriseoversikt over finske fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Mål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					seres av simultan utvikling som innehar både fonemisk bevissthet og nye leseferdigheter. Studien konkluderer med at det er både universale "språkveier" og kulturspesifikke "veier" til literacy og disse veiene må erkjennes når man "leter" etter hva som danner grunnlaget for lesing i skolealder.
Lubin, A., Pineau, A., Hodent, C., & Houdé, O. (2006). Language-specific effects on number computation in toddlers: A European cross-linguistic cartography. <i>Cognitive Development</i> , 21(1), 11-16.	Se hvordan hjernen, med eller uten språk, beregner tall.	48 spansktalende og 48 finsktalende barn i alderen 2 og 3 år	Tidligere forskning rettet mot tospråklige og "neuroimaging" studier Atferdsstudier rettet mot tall	Eksperimentstudie gjennom å måle barns verbale reaksjon	Studien konkluderer med at man har en generell aritmetisk evne for små tall som er lik hos både aper og preverbale barn. Utviklingen av denne typen tidlig kunnskap i mennesket følger spesielle handlingsmønster avhengig av hvilket språk barnet snakker.

13.7 Matriseoversikt over internasjonale fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Formål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Jaffee, Sara R. , Van Hulle, Carol., & Rodgers, Joseph L. (2011). Effects of Nonmaternal Care in the First 3 Years on Children's Academic Skills and Behavioral Functioning in Childhood and Early Adolescence: A Sibling Comparison Study. <i>Child Development</i> , 1-16.	Hvilken effekt har barnetilsyn utenfor hjemmet i forhold til barnetilsyn i hjemmet	9185 barn (5 år eller eldre)	Bygger på andre store studier innen samme felt	Longitudinell survey studie Meta-analyse	Studien finner at barnetilsyn utenfor hjemmet (barnehage) er positivt relatert til skåring på skolefag og kognitive tester, samt at de viser lavere atferdsproblemer i tenårene enn barn som ikke har hatt barnetilsyn utenfor hjemmet. Når det gjelder sammenlikning med søsken som ikke har hatt barnetilsyn utenfor hjemmet finner de ingen forskjell. Studien konkluderer med at det ikke kan påvises verken negativ eller positiv effekter av å begynne i barnehagen før 3 års alderen. Familiens karakteristisk er viktigere enn tidspunktet for når barna får annen tilsyn utenfor hjemmet.
Belsky, Jay, & Pluess, Michael. (2011). Differential susceptibility to long-term effects of quality of child care externalizing behavior in adolescence? <i>International Journal of Behavioral Development</i> , 1-9.	Betydning av barnehagekvalitet og barns atferd	Tenåringer som har gått i barnehage		Longitudinell studie basert på NICHD Survey og intervju med tenåringer	Barnehager med lav kvalitet har en negativ effekt på fattige barns fiction og ikke minst i forhold til kognitive og lingvistiske evner. Nye analyser fra NICHD viser at når tidlig tendenser til negativ emosjonell atferd/vanskelig temperament tas i betraktning forutsetter dette også utagerende problemer rapportert av lærer. Barn som viser negativ atferd er mer påvirket av bar-

13.7 Matriseoversikt over internasjonale fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Formål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					nehagens kvalitet enn andre barn. Studien konkluderer med at barnehagen kan bidra til å gi gode forutsetninger for barn om det er god kvalitet og forverre barns atferd om den er dårlig.
Sylva, K., Melhuish, E. , Sammons, P. , Siraj-Blatchford, I., & Taggart, B.. (2011). Pre-school quality and educational outcomes at age 11: Low quality has little benefit. <i>Journal of Early Childhood Research</i> , 9(2), 109-124.	Måle effekten av barnehagekvaliteten på barns kognitive og atferdsmessige utfall ved 11års alderen	3000 barn 141 førskoler 3-11 åringer		Storskalert longitudinell studie Observasjonsstudie Intervju Multi-level modellering for å måle effekten av barnehagens kvalitet på barns akademiske og sosiale atferd ved 11 årsalderen.	Resultatene fra studien viser at barnehagens kvalitet var den største og mest signifikante faktoren etter å ha tatt hensyn til personlighetstrekk hos barn og faktorer gjeldene familien. Barn med kognitive og atferdsmessige problemer som gikk i barnehager med lav kvalitet skilte seg ikke ut i forhold til barn som ikke hadde barnehageerfaring.
Carroll-Lind, Janis, & John, Angus. (2011). Through their lens An inquiry into non-parental education and care of infants and toddlers: Office of the Children's Commissioner.	Få fram informasjon om barnetilsyn utenfor hjemmet slik at foreldre kan ta valg om når de skal begynne å jobbe og når de vil anvende	Intervju av foreldre, barnehagepersonal, ulike profesjoner knyttet til barnehageproblematikken.		Policyanalyse Intervju	Konkluderer med at barnetilsyn utenfor hjemmet ikke er negativt forutsatt at det er god kvalitet og risikoen for stress håndteres på en god og forsvarlig måte i barnehagen. De fremhever også at foreldre bør være hjemme de første 12 månedene i barnets liv, men med mer velferdsstøtte. Det argumenteres også for at det trengs mer utdannet personal, kvalite-

13.7 Matriseoversikt over internasjonale fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Formål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
	barnehage for sine barn				ten på virksamheten for de yngste må sees nærmere på spesielt i forhold til gruppestørrelse, antall barn per voksen, fysiske areal og kompetansen til de voksne.
McCartney, Kathleen , Burchinal, Margaret , Clarke-Stewart, Aliso , Bub, Kristen L. , Owen, Margaret T. , & Belsky, Jay. (2010). Testing a Series of Causal Propositions Relating Time in Child Care to Children's Externalizing Behavior. <i>Developmental Psychology</i> , 46(1), 1-17.	Relasjonen mellom timer tilbrakt i barnehagen og barns utagerende atferd				Studien finner ingen sammenheng mellom timer i barnehage og utagerende atferd. Det de imidlertid finner er at antall timer som tilbringes i barnehage er sterkt relatert til utagerende atferd når barn var i barnehager med lav kvalitet og når de tilbringer størsteparten av tiden i store grupper.
Romano, Elisa, Kohen, Dafna, & Findley, Leanne C. (2010). Assosiation among child care, family, and behavior outcomes in a nation-wide sample of preschool-aged children. <i>International Journal of Behavioral Development</i> , 34(5), 427-440.		Nasjonalt utvalg på 4521 fire og femåringer			Konkludere med at høy kvalitet i barnehagen er spesielt viktig for barn fra familier med lav økonomisk status. Videre viser resultatene at samhandlingen mellom familiefaktorer og barnehagen påvirker barna.

13.7 Matriseoversikt over internasjonale fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Formål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
Almond, Douglas , & Currie, Janet. (2010). Human Capital Development before Age Five I <i>Handbook of Labor Economics</i> , (Vol. Volume 4b).					Viser at det har skjedd en eksplosjon av forskning rundt den tidlige betydningen av humankapitalutviklingen de siste 10 årene. De viser også at hendelser innen de første fem leveårene kan ha stor effekt på hvordan det går senere i livet.
Deynoot-Schaub, M. J. J. M. G., & Riksen-Walraven, J. M. (2008). Infants in group care: Their interactions with professional caregivers and parents across the second year of life. <i>Infant Behavior and Development</i> , 31(2), 181-189.	Utvikling av kvalitet i interaksjon mellom voksen og barn i barnehager mellom 15 og 23 måneder. Sammenligner med interaksjonskvalitet i hjem med en av foreldrene	70 barn Observert når de er 15 og 23 måneder	Bronfenbrenner Tilknytningsteori Interaksjonsforskning- og teori	Videoobservasjoner i 12 minutters strukturerte lekesituasjoner i barnehage og hjem. Barnehagedataene er polyadiske. Hjemmedataene er dyadiske. Analyseverktøyer: Rating-skaler på voksnes og barns interaksjon i situasjonen (etter Erickson, Sroufe & Egeland 1985)	Kvaliteten på interaksjonen mellom voksen og barn i barnehager øker betraktelig fra barna er 15 til de er 23 måneder. Ved 15 måneders alder er kvalitet på interaksjon som gjelder omsorgspersonens støttende tilstedeværelse og respekt for barnet autonomi, særlig lav. Ved 15 måneders alder var interaksjonskvaliteten betraktelig lavere i barnehager sammenlignet med interaksjon hjemme, mens ved 23 måneders alder er den ikke dårligere, og i noen tilfeller bedre enn kommunikasjon i med foreldre hjemme. Både ved 15 og 23 måneders alder, uttrykker barna mer negativitet mot foreldre enn barnehagepersonale. Data viser at det er mulig å oppnå

13.7 Matriseoversikt over internasjonale fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Formål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
					gode samspill mellom voksne og barn i barnehager, selv om det ikke alltid er tilfelle. Foreslår at antallet barn pr. voksen reduseres, samt opplæring og utdanning av voksne.
Vermeer, H. J., van Ijzendoorn, M. H., de Kruif, R. E. L., Fukkink, R. G., Tavecchio, L. W. C., Riksen-Walraven, J. M., mfl. (2008). Child care in the Netherlands: Trends in quality over the years 1995-2005. <i>Journal of Genetic Psychology</i> , 169(4), 360-385.	Kvalitet i barnehagetilbud Komparativt i forhold til tidligere undersøkelser (1995 og 2001) av kvalitet i nederlandske barnehager	153 barnehagegrupper med barn mellom 3 og 48 måneder	Økologiske og interaksjonistisk utviklingspsykologisk teori (barns utvikling som kontekstuell fenomen) Empiri knyttet til barnehagekvalitet	Observasjoner og skåringer med ITERS-R ECERS-R Caregiver Interaction Scale (CIS) (Arnett 1989) Spørreskjema: Strukturelle forhold Kjennetegn ved ansatte	Finner nedgang i prosesskvalitet målt med ITERS-R og ECERS-R fra undersøkelsene i 1995 og 2005. Stabil interaksjonskvalitet målt med CIS, men CIS-skalaen ansees ikke å fange opp vesentlige sider ved voksen-barn interaksjoner. Konkluderer med at det må utvikles nye mål for voksnes interaksjoner med barn. Behov for intervensjoner for å bedre kvalitet.
Albers, E. M., Riksen-Walraven, J. M., & de Weerth, C. (2007). Infants' interactions with professional caregivers at 3 and 6 months of age: A longitudinal study. <i>Infant Behavior & Development</i> , 30(4),	Kvalitet og stabilitet i spedbarns interaksjoner med profesjonelle omsorgspersoner i bar-	64 barn i 53 ulike barnehagegrupper observert i samspill med profesjonelle omsorgspersoner	Spedbarnsforskning: Interaksjonsperspektiver knyttet til betydning av samspill, tidsfaktor og barns bidrag til samspillet	Videoobservasjoner av tre ulike omsorgssituasjoner i barnehagene (til sammen ca. 25 minutter) Skårer:	Kvaliteten i samspillet mellom profesjonelle omsorgspersoner og spedbarn, økte ikke fra barna var fra 3 til de var 6 måneder gamle. Omsorgspersoner synes å ha en relativt stabil interaksjonsstil, men den påvirkes av barns emosjonalitet.

13.7 Matriseoversikt over internasjonale fagfellevurderte artikler og studier

Forfatter/Studie	Fokus/Formål	Utvalg	Teori	Metode	Hovedfunn
631-640.	nehager ved 3 og 6 måneders alder, og betydning av barns negative emosjonalitet	når de er 3 og 6 måneder		<p>Omsorgspersonenes interaksjonsbidrag: sensitivitet, responsivitet og samarbeid i forhold til barns innspill, versus avbrytelser og avsporinger (Ainsworth, Blehar, Waters & Wall 1978).</p> <p>Barnas interaksjonsbidrag Emotional Availability Scales 3. utgave (Biringen mfl. 1998)</p>	<p>Barn som uttrykker mer negative emosjoner, ble møtt med mindre sensitivitet og samarbeid i interaksjoner både ved 3 og 6 måneders alder. Finner et forbedringspotensial etter som gjennomsnittskvaliteten i interaksjonene kun er moderate både når det gjelder barnas og omsorgspersonenes bidrag.</p>

13.8 Matriseoversikt over temaer/fokus i norske fagfelleverderte artikler og antologier

<i>Artikkelsamling</i>						
Virkninger, effekter av barnehagedeltakelse	Barns relasjoner, vennskap, barnegruppen	Meningsskaping og læring	Medvirkning	Foreldre Personale	Teori og metodeutvikling	Annet
Lekhal, R mfl. (2011) Bekkhuis, M., Rutter, M., Maughan, B., Havnes, T. & Mogstad, M. (2010)	Os, E. (under trykking) Rossholt, N. (2010a) Rossholt, N. (2010b) Greve, A. (2009) Løkken, G. (2004)	Moser, T. & Martinsen, M. (2010) Alvestad, T. (2009) Greve, A. (2008a)	Eide, B. Os, E. og Pramling, I. (2012) Grindland, B. (2011) Bae, B. (2010). Myrstad, A. & Sverdrup, T. (2009) Sandvik, N. (2009) Eide, B. J. (2008), Sandvik, N. (2007)	Løvgren, M & Gulbrandsen, L. (2012) Stefansen, K. (2012) Undheim, A.M. & Drugli, M.B.(2012a) Undheim, A.M. & Drugli, M.B.(2012b) Drugli, MB & Undheim, AM (2012) Drugli, MB & Undheim, AM (2011) Andenæs, A. (2011) Farstad, G. R., & Stefansen, K. (2007)	Andenæs, A. (2012) Baustad, A.G. (2012) Sandvik, N. (2012) Eide mfl. (2010) Haavind, H. (2011) Greve; A. (2008b) Løkken, G. (2009) Rossholt, N. (2010) Rossholt, N. (2009)	Greve, A. og Solheim, M. (2010)

13.8 Matriseoversikt over temaer/fokus i norske fagfelleverderte artikler og antologier

<i>Antologier</i>						
Virkninger	Barns relasjoner	Meningskaping Læring	Medvirkning	Foreldre Personale	Teori og metodeut- vikling	Annet
Zachrisson, H.D., Lekhal, R., & Schjølberg (2009) Borge, A.I.H. (2010)		Aukrust, V. G. (2002) Ødegaard, E.E. (2011a) Pramling, N & Ødegaard, E.E (2011)	Bae, B (2012b) Fennefoss, A.T og Jansen, K.E. (2012) Grindland, B. (2012) Johannesen, N. (2012) Myrstad, A. og Sverdrup, T. (2012) Sverdrup, T. & Myrstad, A. (2011) Ødegaard, E.E. (2011) Bae, B. (2010) Ødegaard E.E. (2009)		Bae, B. (2012) Sandvik, N. (2012) Løkken, G. (2011) Johansson.E & Emilson, A. (2010) Pramling N. & Pramling Samulesson, I. (2010) Myrstad, A. (2009) Pramling samulesson, I. m.fl(2009) Eide, B., & Winger, N. (2008) Winger, N. (red) (2007) Abrahamsen, G. (2002)	